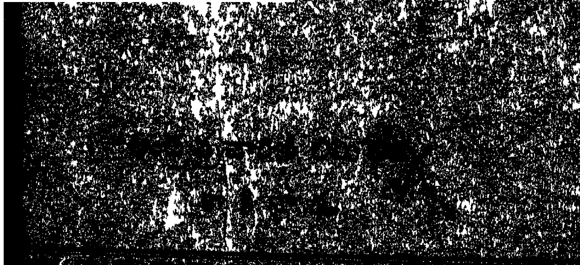

వెల :

12 అణాలు

సర్వస్వామ్యసంకలితము

ఆంధ్రగ్రంథాలయ ప్రెస్
బెజవాడ.

ఆంధ్రప్రచారిణీ స్థాపకులు :

కీ॥ శే॥ కొవ్వూరి చంద్రారెడ్డిగారు.

వెల :

12 అణాలు

ఆంధ్రగ్రంథాలయ ప్రెస్,
బెజవాడ.

ఆంధ్రప్రచారిణీ స్థాపకులు:

కీ॥ శే॥ కొవ్వూరి చంద్రారెడ్డిగారు.

విన్నపము

నేటికి సుమారు ఇరువదియేడు వత్సరములై "ఆంధ్ర ప్రచారిణి" నెలకొల్పబడినది. చిరస్మరణీయులగు శ్రీ కొవ్వూరి చంద్రారెడ్డిగారి యాదరణమున నీ యుద్యమ మారంభమై క్రమాగతమగు నభివృద్ధిబడసి యాంధ్రమహాజనుల మన్ననలకు పాత్రమైనది. భాషాపోషకులగు శ్రీరెడ్డిగా రాంధ్రులెల్లరకు సంస్తవనీయుడై, యుదారహృదయుల కాదర్శప్రాయుడై యక్షర యశశ్చంద్రికల నలరారుచున్నారు. అంతరాయము లెన్నివచ్చినను గడపి, గట్టెక్కింపజేసి, త[illegible] మాతృ భాషాసేవ గావించుచున్న నవకవివరేణ్యులు, కవి రాజహంస శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు సంస్తవనీయులు. వారి యకుంఠిత కార్యదీక్ష, యసమాన రచనాకౌశలము, మృదుమధుర భావ సంపద ఆంధ్రపాఠక లోకమునకు చిరపరిచితములై యాదరణీయములైనవి కావుననే నేటికి నీసంస్థ సజీవమై యుండ గలిగినది.

గత ఫిబ్రవరినుండియు నీ "ఆంధ్రప్రచారిణి" పబ్లికు లిమిటెడ్ కంపెనీగా చేయబడెను. ఇదివరలో నీ గ్రంథనిలయమునకుగల హక్కులన్నియు నీ క్రొత్తకంపెనీ పరము గావింపబడెను. శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవు లీ నూతన ప్రచురణములకుగూడ సంపాదకులు. ఇందు ప్రచురింపబోవు పరంపరలలో "నవలారత్నమాల" మొదటిది. రెండవది "నవ్యసాహిత్యమాల." మూడవది "జాతీయ గ్రంథమాల." నాల్గవది "బాల విజ్ఞాన

గ్రంథమాల." ఇంకను వివిధకళావికాసముల బెంపొందించు ననేక గ్రంథమాలలచే నీ యాంధ్రప్రచారిణి యలరారగలదు.

ఇందలి "నవలారత్నమాల"లో "మాతృమందిరము" 1, 2 భాగములు తొలుత ప్రచురించుచున్నాము. దేశమున ప్రజ్వరిల్లుచున్న నేటి ఆంధ్రోద్యమాభ్యుదయ సమయమున నీ యపూర్వమగు సాంఘిక నవల ప్రజాహృదయము నాకర్షించు నని తలంచెదము. ఇయ్యది పునర్ముద్రితము గావింపబడినను ఎల్లరు మాతృసేవా తత్పరులు గావలసిన శుభదీక్షాసమయమున "మాతృమందిరము" తప్పక ఆంధ్రసోదర సోదరీమణుల కాదరణీయ మగునని యాశించుచున్నాము.

ఆంధ్రప్రచారిణి లిమిటెడ్, కాకినాడ, 15-9-38.

బాలాంత్రపు సత్యనారాయణరావు, మేనేజింగు డైరక్టరు.

మాతృమందిరము

(ప్రథమ భాగము)

ఉపోద్ఘాతము

ఈ మాతృమందిరము భౌతికప్రపంచమునఁ బ్రతిబింబించుచున్న భావనాప్రపంచమునందలి పవిత్రచిత్రమందిరము. ఇందలి ప్రబోధానందస్వామి స్వాభావికస్వరూపముచే సాక్షాత్కరించుచున్న సనాతన విజ్ఞానమయ దివ్యమూర్తి. భౌతికప్రపంచమునకును భావనాప్రపంచమునకును గలిగిన బింబప్రతిబింబ సంఘటన సమయమునందే యిందలి యితివృత్తము సుప్రకాశిత మయ్యెను. అజాగ్రదానందస్వప్న నేపథ్యమునుండియే యిందలి పాత్రములు వెలువరింపఁబడినవి. ఆ సమయమునందే "అహింసాపరమోధర్మః— ఆత్మవత్సర్వభూతాని—పరోపకారార్థమిదంశరీరమ్" అను నీ మొదలుగాఁగల దివ్యశ్రుతులు వినఁబడినవి. అవియే మాతృమందిరమునందంతటను బ్రతిధ్వనించుచున్నవి. ఆ దివ్యధ్వనులను బ్రదర్శింపవలయునను నుద్దేశముచేతనే మే మికార్యమునకుఁ గడంగితిమి. ఆంధ్రదేశ భాషాభిమానులగు మా సోదరు లందఱును మా కార్యమునందలి మంచిచెడ్డలమాట యెట్లున్నను మా యుద్దేశముమాత్రము సమంజసమైనదనియైన గ్రహింపఁగలిగినచో మేము కృతార్థుల మగుచున్నారము. ఆ యానందమే మ మ్మెల్లవిధములఁ గార్యదీక్షాపరతంత్రులం గావించి

పురోభిగమనమునకుఁ బ్రోత్సాహముం గూర్పఁగలదని విశ్వ
సించుచున్నారము.

అక్షరరూపవిలసితంబగు నీ మాతృమందిరము—మాతృదేశమగు మాతృమందిరము నవనవానందవిలసిత మగుచున్న యీ కాలమున నవనవోన్మీలితనయనసన్నిధానమునఁ బ్రదర్శింపఁబడినది. ఆంధ్రసోదరు లందఱు నీ పరమార్థమును గ్రహించి మాతృదేశము నానందమందిరముగఁ జేసికొనుటకెల్లవిధముల స్వధర్మనిరతులై ప్రయత్నించెదరు గావుతమని నిరంతరము నాకాంక్షించుచున్నారము.

వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు.

వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు.

శ్రీరామచంద్ర

అనుస్మరణము

శ్రీనిధానంబు, నిర్మల • ప్రేమధాని,
శాంతిధామంబు, సౌఖ్యవి•శ్రాంతసీమ
జ్ఞానధన పేటి, నిస్తులా•నందవాటి
మాకు ముమ్మాటికిని మాతృ • మందిరంబె.
నారదబ్రహ్మ దివ్యవీ • ణాముఖమున
నభినవప్రేమరస మొల్క • నట్టిచోటు;
తపసి వాల్మీకి కవితామృ•తస్రవంతి
నాదికావ్యంబుఁ దేలించి • నట్టిచోటు;
మహితవిజ్ఞానధనులైన • మౌను లెల్ల
నాగమాంభోధి మథియించి • నట్టిచోటు;
నరుఁడు తరియింపఁ గరుణించి • పరమపురుషుఁ
డాత్మతత్త్వంబు బోధించి • నట్టిచోటు;
అజ్ఞులకు విజ్ఞులను జూపు • నట్టిచోటు
అనదలకు నాఢ్యులను జూపు • నట్టిచోటు
అన్నలకుఁ దమ్ములను జూపు • నట్టిచోటు
అందఱకు నాత్మనిలయ మై • నట్టిచోటు
చనవు గలచోటు, ప్రేమచేఁ • దనరుచోటు
మహితమహిమాన్వితము మాతృ • మందిరంబె —

* * *

జనని! నీసన్నిధియె మాకు•స్వర్గలోక
మమ్మ! నీమాట మాకు వే • దాక్షరంబు
తల్లి! నీసేవయే మాకుఁ • దారకంబు
మాత! నీప్రేమ మాకాత్మ • మంగళంబు—

అడుగుఁదమ్ముల మడుఁగులై ♦ యంబునిధులు
నిన్ను సేవించుచున్నవి ♦ కన్నతల్లి!
అమృతపూర్ణకుంభంబులై ♦ యంబుదములు
నిన్నుఁ దేలించుచున్నవి ♦ కన్నతల్లి!
కేళికాసౌధసీమలై ♦ శైలతతులు
నిన్ను నలరించుచున్నవి ♦ కన్నతల్లి!
తావిక్రొవ్విరిసజ్జలై ♦ తీవగములు
నిన్నుఁ బూజించుచున్నవి ♦ కన్నతల్లి!
దివ్యగంధంబులై కమ్మ ♦ తెమ్మెరలును
నిన్ను మెప్పించుచున్నవి ♦ కన్నతల్లి!
రమ్యదీపంబులై దివ్య ♦ రత్నములును
నిన్ను వెలయించుచున్నవి ♦ కన్నతల్లి!
పక్వఫలభాజనంబులై ♦ పాదపములు
నిన్నుఁ దనియించుచున్నవి ♦ కన్నతల్లి!
భావగీతంబులను సర్వ ♦ జీవతతులు
నిన్నుఁ గీర్తించుచున్నవి ♦ కన్నతల్లి!
అఖిలలోకలోకేశ్వరి ♦ వైన నీదు
కొలువు చేరనివా రెందుఁ ♦ గలరు తల్లి?—

జనని! నీసేవ లేక జీ♦వనము లేదు;
తల్లి! నీప్రాపు లేక స్వా♦స్థ్యంబు లేదు;
అమ్మ! నీపెంపులేక సౌ♦ఖ్యమ్ము లేదు;
దేవి! నీదయ లేక శుభో♦దయము లేదు—
కష్టదుస్తరగహనమా♦ర్గముల నలసి
కరుణరసవాహినీతరం♦గముల నీఁది
విలులితాశాపరిభంజన♦ములను దూలి
ఘనతరాభీమతాద్రిదు♦ర్గములఁ బ్రాఁకి
తిరిగితిమి గాని యిందాఁకఁ ♦ దెలివి దప్పి
నిన్నెఱుఁగఁజాలనైతి మో ♦ కన్నతల్లి!

ఇష్టవస్తువు లెల్ల నీ ♦ విచ్చుచుండ
నందికొనఁజాల మైతి మో ♦ యఖిలజనని!
నిష్ఠురనినాదములను సం♦గీతరవము
వినఁబడునఁటమ్మ నీచెంత ♦ విశ్వజనని!
తీవ్రకోపాగ్నిలో శాంత ♦ దీపకళిక
కనఁబడునఁటమ్మ నీపొంతఁ ♦ గన్నతల్లి!
అనుపమప్రేమభిక్షంబు ♦ నందఁగోరి
వెడలి వచ్చితి మమ్మ నిన్ ♦ వెదకికొనుచు
నాత్మసంతాన మైన మ ♦ మ్మాదరించి
దేవి! కరుణించి యాశీర్వ♦దింపు మమ్మ!—

తల్లి! నిన్నుఁ దలంచి ♦ ధర్మంబుఁ దలఁచి
కష్టంబు సుఖములోఁ ♦ గడప వచ్చితిమి.
చౌర్యవృత్తిఁ జరింపఁ ♦ జాలఁగాలేక
యాఁకలిఁ దృప్తిలో ♦నడఁచి వచ్చితిమి
పరుషభాషణములు ♦ పలుకఁగాలేక
క్రోధంబు శాంతిలోఁ ♦ గూల్చి వచ్చితిమి
దయ దప్పి రక్తపా♦తము చేయలేక
వైరంబు మైత్రిలో ♦ వదలి వచ్చితిమి
ఆశాప్రలోభాప్తి ♦ నల్లాడలేక
మమతను సమతలో ♦ ముడఁపి వచ్చితిమి
జయ సుధామయసూక్తి! ♦ జయదివ్యశక్తి!
జయ సర్వజనయిత్రి! ♦ జయ జగద్ధాత్రి!
ఆదిశక్తివి నీ వ♦నాదివి నీవు
విద్యానిధివి నీ వ♦విద్యవు నీవు
వరదాయినివి నీవు ♦ వాంఛవు నీవు
దైవతంబవు నీవు ♦ తల్లివి నీవు
నీవె మాదిక్కని ♦ నెమ్మది నమ్మి
నిన్నుఁ జేరితి మమ్మ ♦ నిత్యకళ్యాణి!—

ఆపగావళులలో • నమృతంబు నించి,
ఫలపుష్పములు వన • స్పతులఁ గల్పించి,
భూరికేదారభూ • ములను బండించి,
సకలదేశంబుల • సర్వస్వ ముంచి,
యాత్మసంతతులలో • నైక్యంబుఁ బెంచి
మాకోర్కె లీడేర్పు • మా! కన్నతల్లి! —

వేయిగన్నులతల్లి • వేల్పులతల్లి
పాడిపంటలతల్లి • బంగారుతల్లి
సింగారములతల్లి • సిరిగలతల్లి
కడుపుచల్లనితల్లి • గారాలతల్లి
యెత్తిపెంచినతల్లి • హితమైనతల్లి
పేరుమోచినతల్లి • ప్రియమైనతల్లి
పలుకుదీయనితల్లి • పాలించుతల్లి
సైరణగలతల్లి • ససిగలతల్లి
సౌభాగ్యములతల్లి • చనవైనతల్లి
సంసారములతల్లి • చల్లనితల్లి
పిల్లలుగలతల్లి • పెద్దలతల్లి
తల్లులఁగనుతల్లి • తండ్రులతల్లి
కనికారములతల్లి • కన్నబిడ్డలము
మమ్ముఁ బాలింపవే • మాకన్నతల్లి!

అనుబోధము

చివురు దినుము; పాడుము; మఱి
చివురులు వెట్టింపు; మలరఁ జేయుము వనమున్;
నవనవ గీతాచాతురి
మివుల మరల మరలఁ బాడుమీ కోకిలమా!

"కోకిల—కావ్యకుసుమావళి"

సాయంసమయమున సంధ్యారాగ విలసితంబగు సహకారతరుపల్లవనేపథ్యమునందుండి వసంతకోకిల రాగమంజరియై తనకోమల కలకుహూస్వరంబునఁ బ్రేమగీతముల నాలాపించుచుండెను. ఆమధుర మోహన కలకంఠగానమున కనుగుణంబుగా రాగరంజితంబులగు గౌతమీపావన సలిలతరంగములు సవిలాసముగ లయనెఱపుచుండెను. వాయుతరంగ వాహిని యగు నామోహనగాన కళాసరస్వతిభూనభోంతరముల నానంద ప్రతిధ్వనితములుగఁ జేయుచుండెను. అరుణకిరణప్రసారంబున మఱియును రాగరసరంజితంబు లగు తరుణారుణపల్లవము లామోహన రాగానుభవంబునఁ గరఁగిపోవుచున్న ట్లుండెను. అప్పుడు ప్రణయమయి యగు ప్రకృతిమాత ప్రశాంతభావంబున నాత్మావలోకనముం గావించుకొనుచు నానందముగ్ధయై యుండెను.

గోదావరీ విమలజలతరంగకలకలస్వనంబులు మా వీనుల విందు సేయుచునేయున్నవి. శీతలజలశీకరసమాకలితంబులగు

వాతపోతములు మా మేనులఁ బులకింపఁజేయుచునే యున్నవి. కోమలసహకార కుసుమసౌరభములు మాఘ్రాణములఁ దని యించుచునే యున్నవి. స్వభావమధురమోహనవిలాసమూర్తి యగు నానందప్రకృతి మా కన్నులయెదుటనే యున్నది. పావనప్రేమకును బరమసౌందర్యమునకును సమ్మేళనమైనది. అస్పష్టముగ, అతిమృదులముగ, అవ్యక్తముగ, అపరూపముగ, సమశ్రుతిసంకలితములై యేకీకృతంబులగు మా హృదయ వీణాతంతువులనుండి మోహనరాగంబునఁ బ్రేమగీతస్వనంబులు వెలువడి యా మధురమోహన కలకంఠ ప్రేమగీత నిస్వనంబుల విలీనంబు లగుచుండెను. అప్పుడు ప్రేమసౌందర్యముల కానం దానుభవ మయ్యెను. మేమును నానందముగ్ధులమై యుంటిమి.

సంజకెంజాయ లెప్పుడీ యనంతనీలాకాశమున విలీనము లై పోయినవో మరల నెప్పుడీ గౌతమీతరంగిణి యుదయ చంద్రికారాగరంజితయై ప్రకృతికాంతతో వసంతము లాడు కొన్నదో మాకుఁ దెలియనేలేదు—అకస్మికముగ మిసిమి వెన్నెలలో మెఱపులు మెఱసిన ట్లయ్యెను. మందపవనములు మధురగంధవిలసితములైన ట్లయ్యెను. మధురకలకంఠపంచమ శ్రుతి చతుశ్రుతిసంకలిత మైనట్లయ్యెను. అప్పుడు మాయంత రంగము లద్భుతానందరసతరంగితము లయ్యెను.

కన్నులఁ దెఱచి చూచునప్పటికి సంపూర్ణ పూర్ణిమా చంద్రమండలమునుండి సురభిళకుసుమరజ్జు సమన్వితంబగు సువర్ణకమలడోలిక నధిరోహించి యొక దివ్యతేజోమూర్తి విలాసఖేలనంబున భూమండలమున కవతరించుచున్నట్లు దృగ్గో

చరంబయ్యెను. సహస్రశీర్షయు, శతసహస్ర బాహుసమన్వితయు, సహస్రసహస్రనేత్ర విరాజితయు, శతకోటిరవిప్రభా భాసమానయు నగు నా విశ్వమూర్తిం బరివేష్టించి, సువర్ణ మణిమండిత దివ్యవీణాదండపాణులై యసంఖ్యాతేజోమయ పురుషమూర్తులును, తేజోమయస్త్రీమూర్తులును, దమ దివ్య వల్లకీస్వరంబులతో దివ్యకంఠస్వరంబుల నైక్యముచేసి:—

"దేవ్యై నమోస్తు దివి దేవగణార్చితాయై
భూత్యై నమోస్తు భువనార్తివినాశనాయై
దాంత్యై నమోస్తు ధరణీధరవల్లభాయై
పుష్ట్యై నమోస్తు పురుషోత్తమవత్సలాయై
శాంత్యై నమోస్తు శరణాగతరక్షణాయై
కాంత్యై నమోస్తు కమనీయగుణాశ్రయాయై
క్షాంత్యై నమోస్తు దురితక్షయకారకాయై
ధాత్ర్యై నమోస్తు ధనధాన్యసమృద్ధిదాయై
జయతు జయతు రమ్యా రత్నగర్భాంతరస్థా
జయతు జయతు శుద్ధా శుద్ధజాంబూనదాభా
జయతు జయతు కాంతా కాంతిమద్భాసితాంగీ
జయతు జయతు శాంతా శీఘ్రమాగచ్ఛ సౌమ్యే"

అని గానము చేయుచుండిరి. మా హృదయవీణాతంతువులు కూడ నాదివ్యగానము నాలాపించుచుండెను. అదియే ప్రేమగానము. ఆనందపరవశులమై యనిమిషనయనములతో మేమట్లే యుంటిమి! ఆ ప్రేమామృతగానాకర్ణనమునఁ బ్రేమానందమయమూర్తియగు నా జగన్మాత సుప్రసన్నవదనము,

మందహాసవిలసిత మయ్యెను. ఆ ప్రబోధానంద చంద్రికాపట లమునుండి యొక దివ్యతేజఃకిరణము మూర్తీభవించి నట్లయ్యెను. ఆదివ్యతేజోమూర్తి భూమండలమున కవతరించుటయు నాదివ్యమాతృకామూర్తి సపరివారముగఁ జంద్రమండలమున విలీనమై పోవుటయు నొక్క నిమిషముననే!—

అంతలో సంపూర్ణచంద్రమండలము శుభ్రమేఘాచ్ఛన్నమై నట్లయ్యెను. అది కాల్పనికమో, స్వాభావికమో మాకు బోధపడలేదు. భావించి చూచునప్పటికి మాయెట్టయెదుట దివ్యపాదుకావిలసిత చరణకమల యుగళుండును, కోమలారుణ చంద్రికా కౌశేయవసనాంచిత దివ్యవిగ్రహుండును, అక్షమాలికాదండ కమండలుప్రశస్తహస్తపంకేరుహుండును, బీజపూరమాలికాలంకృత విశాలోరస్కుండును, శుభ్రశ్మశ్రు జటాపటల పరిశోభితుండును, సుందర మందస్మిత వదనారవిందుండును నగు నొకతేజోమయ దివ్యమూర్తి సాక్షాత్కరించి కరుణామృతరసతరంగితంబు లగు కటాక్షవీక్షణంబుల మాపయిం బ్రసరింపఁజేయు చుండెను. ఆనందరసపూరితంబు లగు మాహృదయసరోవరము లప్పుడాకస్మికముగ నమృతభావతరంగితము లయ్యెను.

ఆయమృతమూర్తిం దిలకించి సిద్ధసంకల్పంబున జితషడ్వర్గుఁడై యానందామృత పానంబున నాత్మసన్న్యాసముం గావించి పరశివతాదాత్మ్యంబునఁ బరమసిద్ధింగాంచిన మాజనకుఁడగు శ్రీపరమహంసపరివ్రాజక శ్రీశ్రీనారాయణతీర్థపూజ్యపాద స్వామియేమో యనియు, కల్యాణగుణ సంకలి

తుఁడై కర్మసన్యాసియై రామనామామృత గానంబున రాజయోగియై యాత్మారామంబగు పరమధామమును జూరఁగొన్న మాజనకుం డగునచ్యుతరామపుణ్యతీర్థమూర్తి యే మో యనియు మేమిరువురము నొక్కసారిగ భావించుకొని పరమానంద పారవశ్యంబునఁ బులకీకృతసర్వావయవులమై యానంద బాష్పములతో నిరువుర మొక కంఠ్యముగ:—

"గురు ర్బ్రహ్మ గురు ర్విష్ణు ర్గురు ర్దేవో మహేశ్వరః
గురు స్సాక్షాత్పరబ్రహ్మ తస్మై శ్రీగురవే నమః
అజ్ఞానతిమిరాంధస్య జ్ఞానాంజనశలాకయా
చక్షు రున్మీలితం యేన తస్మై శ్రీగురవే నమః.
అపారకారుణ్య సుధాతరంగై
రపాంగపాతై రవలోకయంతం
కఠోరసంసార నిదాఘతప్తాన్
మునీ నహం నౌమి గురుం గురూణామ్.
త్వమేవ మాతాచ పితా త్వమేవ
త్వమేవ బంధుశ్చ సఖా త్వమేవ
త్వమేవ సేవ్యశ్చ గురు స్త్వమేవ
త్వమేవ సర్వం మమ దేవదేవ"

అని స్తోత్రము చేయుచు నాసిద్ధపురుషుని దివ్యపాదారవిందములకు సాష్టాంగ నమస్కారములఁ గావించితిమి. అప్పు డాదయాసముద్రుం డపాస్తసమస్తపాపనికరంబులగు పావన కరంబులచే మమ్మిరువురను లేవనెత్తి పరమాదరంబున నాశీర్వాదము సేయుచు నిరువుర నిరువంకలఁ గౌఁగిలించుకొనియెను.

ఆదివ్యదేహసంస్పర్శంబున మేము పరవశుల మైపోయితిమి. అంతలో ననను భూతపూర్వంబగు నొకదివ్యతేజము మాహృదయాంతరాళములఁ బ్రవేశించినట్లయ్యెను. తోడనే యమృత మధురగంభీర స్వరంబున:—

మాతృదేవోభవ ! పితృదేవోభవ !

అనుదివ్యవాక్యములు వెలువడి దశదిశలఁ బ్రేమామృత మధురమయంబులుగఁ జేసినవై చెను. ఆపవిత్రోపదేశ శ్రవణంబునఁ బ్రబోధితులమై ప్రకృతిస్థుల మగునప్పటికి మేమిరువురము నన్యోన్యాభిముఖ్యంబునఁ బరస్పరానుగృహీతకరాంజలి నిబద్ధులమై యుంటిమి. మమ్మిరువురను గౌఁగిలించుకొన్న యాదివ్యపురుషుఁ డిఁక మాకగపడలేదు. ఇంతవఱకు నాదివ్యమూర్తి పావనకర కమలంబుల నలంకరించియున్న పుస్తకరాజ మప్పుడు మాకరములం దుండెను. అద్భుతానందరస నిమగ్నులమై యా పండువెన్నెలలో నా పవిత్రగ్రంథరాజమును నయనానందకరంబుగఁ దిలకించితిమి. అందలి ముఖపత్రముపై నింతకు ముందు మాకు సాక్షాత్కరించిన సిద్ధపురుషుని విద్యున్మూర్తి మాకన్నులఁ బడియెను !! ఆ విద్యుత్కాంతి మండలమధ్యమున

" మా తృ మ ం ది ర ము "

అను తేజోమయవర్ణములు మాకు దృగ్గోచరములయ్యెను. ఆ దివ్యవర్ణములలో వర్ణసమామ్నాయ మంతయు ద్యోతకమగుచుండెను. శబ్దప్రపంచము మూర్తీభవించి యుండెను.

అప్పుడు స్పష్టాస్పష్టమూర్తులగు బాహ్యాభావనా పరిష్కృతుల యేకీభావపథంబున మా హృదయములు సమ్మిళితము లైనట్లయ్యెను. ఆ ప్రబోధానంద గురుకటాక్షసంపన్నంబగు నీ మాతృమందిరమునం దేమున్నదియో తిలకింపవలయునని మేము కౌతూహలాక్రాంతహృదయుల మైతిమి. మాతృపూజాపరాయణులగు మా సోదరులుఁ గూడ మా వలెనే వేడుకపడుచుందురు. భ్రాతృవరులారా! పరమానందముతోఁ బత్రములను దిప్పి పరికింతము రండు! భక్తిభావపూరిత హృదయములతోఁ బూజింతము రండు!!

మాతృమందిరము

ప్రథమ భాగము

౧

"అయ్యయ్యో! యిది యే మే
కొయ్యవడెన్ మేను; గుండె కొట్టుకొనదు; నీ
రయ్యో నోడలు; శ్వాసము రా
దయ్యో; నుసురు విడిచి పోయెనా యకటకటా!

కపోతము - హారావళి

ఆనాఁడు ఫాల్గుణబహుళదశమి. ధర్మగిరిప్రాంతారణ్యమంతయు నంధకారబంధురమై యుండెను. అంధకారము పాపకార్యములకు మూలకంద మగుటయే కాక కేవలముఁ బాపస్వరూప మైనది. అంధకారసంయోగమునఁ జల్లని రజనీరమణికూడఁ గాళరాత్రి యైపోవుచున్నది. చక్కని నీలాకాశమున వేలకొలఁదిచుక్కలు మినుకుమినుకు మని మెఱయుచునే యున్నవి. తరు లతాంతరాళముల మిణుఁగురుపురుగులు మిలమిలలాడుచునే యున్నవి. అంతమాత్రమున నేమిలాభము! అంధకారము ఘనీభవించుచునేయుండెను. అప్పుడు చుక్కకును మిణుఁగురు పురుగునకును సంవాదము జరిగెను.

మిణు—చూచితివే చుక్కా! నే నీ యంధకారమును నాతెక్కలతో నెట్లు విసరివైచుచుంటినో!

చుక్క—ఓసివెఱ్ఱిదానా! తెక్కలాడుచునప్పటి కంధకారము నిన్ను ముంచివైచుచునే యున్నది కాదా?

మిణు—ఓహో! ఇదియా నీయూహ! నీవుమాత్రి మంధకారమునం బడియుంటివి కాదా!

చుక్క—అంధకారమునకును నాకును నెంతదూరమున్నదో నీకెట్లు తెలియును?

మిణు తెలియకేమి! నీ చుట్టునున్ననీలాకాశ మంధకారపూరితము కాదా?

చుక్క—అంధకారమధ్యమునం దున్ననీవు నన్నట్లు తలంచుట తప్పుకాదు. కాని నిజముగా నాకుసహస్రసహస్ర యోజనముల దూరమునంగూడ నంధకారము లేదుసుమా!

మిణు—ఆలాగా తల్లీ! నీవు నాయంతటి యాకసమున నే యగపడుచుండుటచే నావంటిదానవే యనుకొంటిని. నేనును నీవంటి దాననగుట యెట్లో చెప్పవా!

చుక్క—ఈయున్నతస్థానమునకుం జేరగలిగిన నో నీవును నావంటిదానవే యగుదువు.

మిణు—అక్కా! నేనంతదూర మెట్లు రాగలుగుదును?

చుక్క—చెల్లెలా! ఆ శక్తి నీయందును గలదే!

మిణు—అంధకారమునంబడియున్న నాకాభావము బోధపడుటలేదు.

చుక్క— వెఱ్ఱిదానా ! నీవు నాకప్పుడు ఖద్యోతమవై యీ జగమంతయును వెలయించినదానవే కావా ?

మిణు— కేవల నామసామ్యమునుబట్టి నన్నుఁ బరిహసించు చుంటివా పరంజ్యోతి !

చుక్క— లేదు తల్లి లేదు ! నీవును బరంజ్యోతిస్వరూపిణివే. తెలిసికొన్నచో ని జగమంతయును బరంజ్యోతిస్వరూపమే. కొలది గొప్పతనములు కేవలభ్రాంతికల్పితములు.

ఇంతలోఁ బూర్వాకాశమునఁ జంద్రోదయరాగప్రభ లలము కొనియెను. క్రమముగా నాచుక్క యంతర్హితమయ్యెను. మిణుఁగురు పురుగు చెట్లసందుల నడ్డే మినుకు మినుకు మనుచుండెను. చుక్క చెప్పినమాట మిణుఁగురు పురుగునకు బోధపడినంత బోధపడినది.

క్రమక్రమముగ నంధకారము పలుచనగుచుండెను. అస్పష్ట చంద్రికావకుంఠనమున నస్పష్ట ప్రకృతిసౌందర్య మపరిణతశిష్య విజ్ఞానమువలెఁ బ్రతిభాసిత మగుచుండెను. అప్పు డాదుర్గమవనమార్గమునం బడి యిరువురు పురుషులు సంభాషించుకొనుచుఁ బోవుచుండిరి. అందొకఁడు యోగివేషాలంకృతుఁడై ప్రత్యక్ష పరశివమూర్తిం బోలియుండెను. అతని యు నయననిమేషమ్ములు మించియున్న తగపడుచున్నను నవయవదార్ఢ్యమున ముప్పది యేండ్లు నిండిన ప్రాయము కలిగి యుండెను. ఆ మహాత్ముని సుప్రసన్నవదన మండలము ప్రేమానందమయమై పవిత్రతాద్యోతితమై యుండెను. రెండవవాఁడు రమణీయ వేషాలంకృతుఁ డగుయువ

కుఁడు; ప్రత్యక్షమదనసుందరవిగ్రహుఁడు. నూనూఁగుమీసముల తోడి యాతని సుందరవదనమండలము శాంతశృంగార రస సమంచితమై యుండెను. ఆ యువకుని వయ సిరువది రెండేండ్లకు మించియుండదు. వారిరువురును నడక నాఁగకయే సంభాషించు కొనుచుండిరి.

యువ—మహాత్మా! నన్ను మీపాదదాసునిగ ననుగ్రహింపవలయును. దేవరపవిత్రచరణసాన్నిధ్యము నొక్క నిమిషమైనను విడిచియుండఁజాలను.

యోగి—కుమారా! నీవంటిసచ్చరిత్రు లగుసత్పుత్రులం గాంచఁగలిగిన భారతమాతకుఁ బదివేల ధన్యవాదములు. స్వధర్మ నిర్వాహణముం గావించి తల్లియాజ్ఞను బరిపాలింపుము.

యువ—గురుదేవా! స్వయముగ సముద్రమధ్యమునకుఁ బోయి మునిఁగి తీరమునకీఁదికొని రమ్మని యాజ్ఞాపించుచు న్నారు. ఈయల్పప్రాణిపై నింతటి ఘనకార్యభారమును మోపుట మీకరుణార్ద్రహృదయమునకుఁ దగదు.

యోగి—నాయనా! నిన్ను నీవెఱుంగఁజాలకున్నావు. నీవల్పప్రాణివి కావు. ఎంతటి ఘనకార్యము నైనను నిర్వహింపఁ గలవు!

యువ—తండ్రీ! నాయొడలు కంపించిపోవుచున్నది. నాకంతటి ధైర్యశక్తి లేదు.

యోగి—కుమారా! అవివేకమునఁ బడిపోవుచున్నావు. సర్వశక్తులును నీయందే యున్నవి. సర్వధర్మంబులను నీవు నిర్వహింపఁగలవు.

యువ— దేవరదివ్యబోధామృత పానముచే నెల్లయెడల నిర్భయుఁడనై యుంటినిగాని— యీవిషయమునమాత్రము--

యోగి—బిడ్డా! నిశ్చలుఁడవై యుండుము! అభయ ప్రదాయిని యగుమాతృదేవత నిన్నాశీర్వదించినది. రాజ రాజేశ్వరి యగు జగజ్జనని యీప్రబోధానందముఖంబున నీ కాజ్ఞాపించినది. మాతృవాక్యముం బరిపాలింపుము. మాఱుమాటాడకుము. దుర్గానుగ్రహంబున నీయాత్మసంశయము దూరీభూత మగుఁగాక !!

యువకుఁ డప్రతిభుఁడై మౌనముతో నమ్రవదనుఁడై స్వామిననుసరించినడచుచుండెను. అప్పుడు స్వామి మృదుమధుర స్వరముతో, "కుమారా! మనము ధర్మగిరిని సమీపించుచున్నాము. గిరిగర్భమునందలి సత్యదేవుని సందర్శించి రేపటి యుదయముననే నీవు బయలు దేరవచ్చును" అనియెను.

వారట్లే పోవుచుండఁగా ననతిదూరమునుండి యతిమందముగ నువ్యక్తుత్తుకతో మూల్గుచున్న ట్లొకశబ్దము విననయ్యెను. ఆయార్తస్వరము నాలకించి వారిరువురు నతిత్వరితముగ నావైపునకుఁ బరుగెత్తుకొనిపోయిరి. అంతలో నామూలు గాఁగిపోయెను. ఇరువురును ససంభ్రము లై ముందటికిఁ బోయి చూచునప్పటికి మలినవసనధారిణి యగు నొకస్త్రీమూర్తి చెట్టునకుఁ బోయఁబడిన యురిపగ్గములం దగులుకొని వ్రేలాడుచుండెను. తోడనే యాయువకుఁ డతివేగముగ నావృక్షము నధిరోహించి కొమ్మను గ్రిందికి వంచెను. క్రిందనున్నస్వామి "హా తల్లీ!" అని పలుకుచుఁ దనరెండుచేతులతో నాయువతిని

బట్టుకొని "కుమారా! ఉరిత్రాటిని మెల్లగ విప్పివేయుము. పడకుండ నేనీమెను బట్టుకొనఁగలను" అనియెను.

యువకుఁ డంతలో నురిత్రాటిని గత్తితోఁ గోసివైచి కొమ్మపైనుండి క్రిందికుఱికి స్వామిచే బాహుశాఖలపై నిలుపఁబడియున్న యా స్త్రీమూర్తిని మెల్లగఁ గ్రిందికి దింపెను; పిమ్మట నామె కాలుసేతులకుఁ గట్టఁబడిన బంధములను గోసివైచెను. ప్రబోధానందుఁ డా యువతిని బాగుగఁ బరీక్షించెను. ఊపిరి యాడుచున్న లక్షణము లేవియు సగపడలేదు. మొగముకూడ వికృత మైపోయినది. స్వామి యామె నాడులను బరీక్షించి యొక్క నిట్టూర్పు విడిచెను. అప్పుడు యువకుఁ డాత్రముతో "మహాత్మా! మించిపోయినదా?" అనియెను.

స్వామి తన కమండలోదకముల నామె మొగముపైఁ జిలికించెను. యువకుఁ డుత్తరీయముతో విసరుచుండెను. అంతఁ గొంతసేపటికి బిగిసికొనిపోయిన యామె శరీర మించుక సడలినట్లయ్యెను. స్వామి మరలఁ బరీక్షించి "కుమారా! అంతరాంతరమున లీలామాత్రముగ జీవతేజస్సంచాలన మగుచున్నట్లాశ కలుగుచున్నది." అని చెప్పుచుఁ దననిశ్చలదృష్టి నామె వదనమండలమున నిలిపి లీలామాత్రంబగు నామె యాంతరిక జీవతేజము నుత్తేజితముగఁ జేయుచుండెను. ఆతీవ్రదృష్టుల నుండి యా మునినాథుని దివ్యతేజ మాయింతి భ్రూమధ్యమునఁ బ్రసరించుచుఁ గ్రమముగ సకలాంగకములను బ్రవహించుచుండెను. కొలఁదిసేపటి కామె నయనయుగళము దరవికసితమై మరల ముకుళితమైపోయెను. ప్రబోధానందుఁడు దీర్ఘ

నిశ్వాసమును విడిచి జగన్మాతను ధ్యానించుచుఁ దనదివ్య యోగదండముచే నామె యాయుస్థానములను స్పృశియించు చుండెను.

ఆ దేకధ్యానముతోఁ జీవనోద్దీపకంబు లగు నుపచారములం గావించుచున్న యువకుఁ డప్పుడు తత్తరముతో "స్వామీ! ఆశయున్నదా?" అనియెను.

స్వామి—జగన్మాత కరుణింప వచ్చును. కంఠనాళములు బలవంతముగ బిగిసికొని పోవుటచే నీమెప్రాణములు కడ లంటియున్నవి. బలవంతముగ నెవ్వరో పాప మీమె కిట్టి మూర్ఛం గల్పించియున్నారు. ఇంతలో నాక్రూరులందఱును మరల నిచ్చటికి వచ్చుట సంభవించునేని మన ప్రయత్నము నకు భంగము కలుగవచ్చును. ఈయరణ్యమున సురాపాన నిక్షిప్తు లగు చోరులెందఱో సంచరించుచుందురు.

యువ—(నిట్టూర్పు విడిచి) గురుదేవా! ఈయరణ్యమే యననేమి? అజ్ఞాను లగు నాతతాయులచే నీదేశ మంతయు నరణ్యముగనే యున్నది. ఇప్పుడు మనకుఁ గర్తవ్యమేమో నిశ్చయించితిరా?

స్వామి—ధర్మశైల మిచ్చటికెంతయో దూరము లేదు. మన మిరువురము నీమె నచ్చటికి నిరపాయముగఁ జేర్పఁగలిగినచో నాగర్భాలయంబున నిరంతరాయముగ ననంతరకర్తవ్యములం దీర్చుకొనవచ్చును. నీవించుక సాయము చేయఁ గలవా?

యువకుఁడు వినయవినమిత శిరస్కుఁడై యానంద స్వరంబున "మహాప్రసాదము స్వామీ!" అనియెను.

అనంతరము మృతప్రాయమై పడియున్న యాయువతీ మూర్తి నయ్యిరువురును దమయాంజలిబంధములం జేర్చి వక్షః పార్శ్వంబుల నానించి పట్టుకొని మెల్లమెల్లగ ధర్మశైలాభి ముఖులై వెడలిపోయిరి.

౨

ప్రజలజీవితము లనుకా • వ్యంబులందు
వరలు సర్గలవంటి వీ • వత్సరములు
జరిగిపోయినవత్సర • సమితి నెల్లఁ
జదివిచెచిన సర్గల • జాడ విడిచి
వచ్చుసర్గను నేకథ • పట్టు గలదొ
చల్లగాఁ బత్రములఁద్రిప్పి • చదువుకొనుఁడు!

సంవత్సరాది - కావ్యకుసుమావళి

"సోదరులారా! కష్టసుఖమిశ్రితం బగుప్రపంచమునఁ గేవల సుఖేచ్ఛాపరాయణు లగుజీవులకుఁ దత్తత్కాల సన్ని హితంబు లగు కష్టంబు లవశ్యానుభోక్తవ్యంబులు: గావున నట్టి కష్టములనుగూడ ననుభవించుటకై యీవిధముగ నలవాటు చేసికొనుఁడు"అని మనపెద్దలు సయుక్తికముగ బోధించిరేమో యనునట్లు మనకు మంచినోటను జేదుమేయ నియమించిన పవిత్రదిన మీదినమే చాంద్రమానప్రచారకులమగు మనకంద

ఆకును సంవత్సరాది. సాయంకాలము నాలుగుగంటలైనది. గోస్తనీ పుణ్యనదీతీరమునంగల తారకాపురంబున (తణుకు) శ్రీకేశవస్వామివారి దివ్యాలయమునం బ్రవేశించి పురజను లెల్లరును బంచాంగశ్రవణము గావించుచుండిరి.

సంసారులు పంట లెన్నివీసములు ఫలియించునో తెలిసికొనుచుండిరి. వర్తకులు సరకులవెల లెట్లుండునో వినుచుండిరి. కృషికులు వర్షప్రమాణమును గూర్చియుఁ బైరుపంటలం గూర్చియుఁ బశుక్షేమముంగూర్చియు నాలకించుచుండిరి. వైద్యులు మారీజ్వర మశూచికాది రోగములం గూర్చియు, గ్రామపాచకులు జననమరణములంగూర్చియుఁ, జోరాదులు రాజవిద్వర ప్రజావిప్లవాదులంగూర్చియు నీవిధముగా నందఱును దమతమ యావశ్యకవిషయములంగూర్చి యాకర్ణించుచుండిరి. జన్మనామ నక్షత్రములంబట్టి యందఱును దమతమ రాజపూజ్యావమానములను, ఆదాయవ్యయములను గణించుట యైనది. తుదకుఁ గందాయములందలి శూన్యాంకములను బూర్ణాంకములుగ మార్పించుకొనుటకై పాదపూజల నర్పించుటయు, నందుకొనుటయుఁగూడ నైనది. ఈవిధముగాఁబంచాంగశ్రవణము స్వస్తిమంత్రములతో సమాప్తమైనది. క్రమముగ నెవరియిండ్లకు వారు పోవుచుండిరి.

గౌరీపతిశాస్త్రి యాగ్రామమునకు సభాపతి; సత్స్వభావముగల శాస్త్రపండితుఁడు; సనాతనధర్మావలంబి. అతఁడు దేవాలయమునుండి గోస్తనీతీరమునకుఁబోయి సంధ్యావందనాదికము దీర్చికొని యింటికిఁ బోవునప్పటి కొక బ్రాహ్మ

ణుండు వీథియరుఁగుపైఁ గూర్చుండియుండెను. గౌరీపతిశాస్త్రి
యాతనిం జూచి "అయ్యా! మీ దేయూరు"అనిప్రశ్నించెను.

బ్రాహ్మ—అరుపీడు.

గౌరీ—మీనామధేయము ?

బ్రాహ్మ—రామశాస్త్రియందురు.

గౌరీ—ఓహో! కేరళశాస్త్రపండితులు మీరేనా ?

బ్రాహ్మ—ఏదియో కొలఁదిగ నభ్యసించితిని.

గౌరీ—మీప్రసిద్ధి నిరివఱకే విని యుంటిని. కాని మీ
దర్శనభాగ్యము లభియింపలేదు. నేఁడు సుదినము. రండు!
లోనికి దయచేయుఁడు.

ఇరువురును మందిరమునఁ బ్రవేశించి లోపలిసావడిలోని
బల్లపైఁ గూరుచుండి కొంతసేపటివఱకును సంభాషించుకొను
చుండిరి. ఇంతలో గృహిణియగు నన్నపూర్ణాదేవి పాదోదక
ములను సిద్ధముచేసి యుంచెను. ఇరువురును పాదప్రక్షాళ
నముం గావించుకొని భోజనాగారమునం బ్రవేశించిరి. భోజనా
నంతరము మరల నిరువురును వచ్చి యాబల్లమీఁదనే
కూర్చుండి యుండఁగాఁ బదునాలుగేండ్ల యీడుగల బాలిక
తములపాకులపళ్ళెరమును దెచ్చి యచ్చట నుంచెను.

రామశాస్త్రి యాబాలిక నవలోకించి యించుకసే
పాలోచించి "ఆర్యా! ఈబాలిక మీకుమార్తెయా?" అని
యడిగెను.

గౌరీ—అవును.

రామశాస్త్రి—ఈమెకంటె ముందుగ మీకుఁ బుత్రసంతానము కలిగినదికాదా?

గౌరీపతిశాస్త్రి యప్రతిభుఁడై యేమియును మాటాడఁజాలక పోయెను. రామశాస్త్రి తనకుఁ బ్రబోధము కలిగినప్పు డితరులడుగకుండఁగనే భూతభవిష్యద్వర్తమానములం దెలుపు స్వభావము కలవాఁడు. అతఁడు మరల గౌరీపతిశాస్త్రిం జూచి "ఏమి యట్లున్నారు? నామాట యసత్యమైనదా యేమి?" అని యడిగెను.

గౌరీ—కాలేదు.

రామ—ఆసంతానము మీకుపయోగపడలేదుకాదా?

గౌరీ—[గద్గదస్వరముతో] దైవప్రసాదము లభియించినది. కాని - మూఁడేండ్లు నిండకుండఁగనే -

రామ—ఇఁక జెప్పనక్కరలేదు. ఫలానుభవము లేకుండఁ బోయినది -

గౌరీ—ఔనయ్యా! అట్లే యైనది.

రామ—ఈబాలికపే రేమి?

గౌరీ—సరస్వతి.

సరస్వతి సమీపస్తంభమునొద్దనే నిలువఁబడి వారి సంభాషణము నాలకించుచుండెను.

రామ—ఈ సరస్వతి విద్యావతియే కాక గుణవతియు నగును.

గౌరీ—మీ యాశీర్వాదము.

రామ—ఈమెయదృష్టము గణనీయమైనది. ఈమె విశేష విఖ్యాతిని సంపాదించును. అనేకకుటుంబము లీమెచే నుద్ధరింపఁబడును. ఈమెచూపులలో నాజ్ఞాశక్తి ప్రతిభాసిత మగుచున్నది; ముఖమండలము దేవీదుర్లభం బగు నానందకళావిలసితమైయున్నది. ఈమెహృదయము దయామయ మైనది; శాంతిమయ మైనది; సుస్థిరభావసమన్వితమైనది. ఈమెజీవితమునఁ గష్టములేదు. విచారములేదు- కాని-

గౌరీ—అది యేమి?

రామ—ఈమెకు విశేషించి భర్తృసుఖమున్నట్లగపడదు.

గౌరీ—(అత్రిముఃతో) అదియేమి? సౌభాగ్యము -

అర్థోక్తియందే రామశాస్త్రి "సంశయము లేదు. ఈ బాలిక చిరసౌభాగ్యవతి" అనియెను.

గౌరీ—ఆయుర్విషయము?

రామ—(నవ్వుచు) ఈమె చిరాయుష్మంతురాలై యుండఁగలదు.

గౌరీ—ఆర్యా! భర్త యీామెను ప్రేమించునా?

రామ—నలుఁడు దమయంతిని, హరిశ్చంద్రుఁడు చంద్రమతిని, శ్రీరామచంద్రుఁడు సీతామహాదేవిని ప్రేమించుటకంటె నధికముగ నాతఁ డీమెను ప్రేమించియుండును.

గౌరీ—ఈ బాలికలోప మేమైన నుండునా?

రామ—ఒక్కనాఁటి కట్లుండదు. ఈమె భర్తను దస

ప్రాణములకంటెను, ప్రాణదాతయగు పరమేశ్వరునికంటెను నధికముగఁ బ్రేమించును.

ఈమాట విన్నతోడనే. సరస్వతి చల్లచల్లగ లోపలికి వెడలిపోయెను. ఆలోచనా నిమగ్నమానసులై యున్న వారిరువురును గ్రహింపలేదేమోగాని యట్లు పోవునప్పుడు సరస్వతి యొక్క దీర్ఘ శ్వాసమును విడిచియుండునని మేమనుమానించుచున్నాము.

గౌరీపతిశాస్త్రి నిట్టూర్పు విడిచి "మీ మాటలకుఁ బరస్పర సంబంధము కుదురుటలేదు" అనియెను.

రామ—శాస్త్రమునుబట్టి నాకు గోచరించిన దింతవఱకే.

గౌరీ—శాస్త్ర మసత్య మనఁజాలను.

రామ—ఇఁక ననుభవమునుబట్టి చూచుకొనవలసి యుండును. ఇఁక నాకు సెలవిండు.

గౌరీ—అది యేమి? ఇంతరాత్రివేళ నెచ్చటి కేగెదరు?

రామ—ఫలముచెప్పినయింట నేను ఒరుండను. ఇది నానియమము. సత్రమునకుఁ బోయి పరుండెదను.

గత్యంతరము లేక గౌరీపతిశాస్త్రి మాఱుమాట చెప్పలేదు. రామశాస్త్రి వెడలిపోయెను. రామశాస్త్రి చెప్పిన యపూర్వకేరళ ఫలంబులంగూర్చి తర్కవితర్కములం జేసికొనుచు గౌరీపతిశాస్త్రి యట్లే నిదురించెను.

3

"ఎట్లులుండునో నాభాగ్య • మెల్లియనుచుఁ
గాంచ నెంచుట నాపని • గాదు కాదు
నేను నను దాటిపోలేము • నేఁడటంచు
నవగతం బగుచుండె నా • కదియె చాలు"

భాగ్యము - కావ్యకుసుమావళి

సరస్వతి చాల విద్యావతి; రూపవతి; గుణవతి. ఆమె సంస్కృతమునఁ బంచకావ్యములను నాటకములను దండ్రి యొద్దఁ జదువుకొన్నది; ఆంధ్రభాషను జక్కఁగఁ గవిత్వము చెప్పఁగలుగునంతటి పాండిత్యమును సంపాదించినది. తల్లి దండ్రుల కేకపుత్రికయగు నామె యల్లారుముద్దుగఁ బెంపఁ బడుచున్నది. అన్నపూర్ణా గౌరీపతుల యువాజీవితముల కామెయొక్క తెయే ప్రేమైకస్వరూపిణియై యుండెను. చిన్న తనమునుండియు సరస్వతి యందఱుగా నాటపాటల కెలవాటుపడిన బాలిక కాదు. ఆమె యెప్పుడును గ్రంథములతోడనే కాల క్షేపము చేసికొనుచుండును. సూత్రభాష్యము, గీతాభాష్యము, విద్యారణ్యము మొదలగు గ్రంథములను దండ్రి శిష్యులకు బోధించుచున్నప్పుడు సరస్వతి మిగుల నాసక్తితో నాలకిం చుచు నందలి పరమార్థరహస్యములను గ్రహించుచుఁ గ్రమ ముగఁ దానే యాగ్రంథములను జదివి తెలిసికొనఁగలిగి యుండెను.

సరస్వతి నేఁటి యుదయమునుండియును దన శయన మందిరమునందే యొంటిగఁగూర్చుండి యేమేమియో యాలో

చించుకొనుచుండెను. ఆమె సుందరవదన ముదయారుణచంద్ర మండలముంబోలి యెఱ్ఱనై చిఱుచెమ్మటలు గ్రమ్మియుండెను. నడుమనడుమ వేఁడినిట్టూర్పులు వెలువడి యామెకోమలారుణాధరపల్లవమును వివర్ణముగఁ జేయుచుండెను. అప్పుడప్పుడు వాతాహతిం జలించు వసంతనవకుసుమవల్లికం బోలి యామె సుకుమారతనులత ప్రకంపిత మగుచుండెను. నేఁడామె మనోభావములు విశృంఖలములై విపరీతము లగుచుండెను. ఆ దుర్దమనీయభావవేగోపశాంతికై యామె శాంతిపర్వమును జదువుకొనవలయు ననితీసెను. అది యామె మనసునకుఁ బట్టినది కాదు. తరువాత శృంగారశాకుంతలము నందుకొని చదువఁ దలంచెను గాని యదియు నామె భావపరివర్తనమునకు సాయపడినది కాదు. ఆగ్రంథమును యథాస్థానమునం దుంచి మేఘసందేశమును గైకొని యొకటి రెండుపుటలను దిరుగవైచెను. అందలిభావము లామెహృదయమునకు మఱింత యావేగముం గల్పించెను గాంబోలును! ఆ పుస్తకమును గట్టిపెట్టి * యేకాంతసేవావలోకనమున మనసు కుదురుపఱచుకొనఁ బ్రయత్నించెను.

అంతు విరహాకాతుర యగువిశ్వసుందరి విరాణ్మూర్తిని వెదకికొనుచున్నది. వియోగవిహ్వల యగు ప్రేమైకమూర్తి భువనకల్యాణ స్వరూపుఁడగు పురుషోత్తము నన్వేషించుచున్నది. ప్రవాసభర్తృక యగు పరమసుందరీ మూర్తి ప్రా

* ఏకాంతసేవ — భక్తిభావోద్దీపకమగు పద్యకావ్యము.

ప్రియుని భావనా ప్రపంచమునంగూర్చి వేడుకొనుచున్నది. సరస్వతిహృదయము మఱింత చలించిపోయెను. చూచుచుండఁగనే యామె నయనకమలము లశ్రుజలపూరితములై పోయెను. సరస్వతికోమల కరపల్లవమునందలి పుస్తకము క్రిందఁ బడిపోయెను. పాప మా బాలిక యల్లే భావనా ప్రపంచమునంబడి యల్లాడుచుండెను.

గృహకృత్యములయందు నిమగ్న మైయున్న యన్నపూర్ణాదేవికి సరస్వతి యొక్కసారియైనను గంటఁ బడకుండుటచే నేమియుఁ దోచుట లేదు. అన్నపూర్ణా గారిపతుల జీవితలతాకుసుమము— నయనానందచంద్రిక — ప్రేమానందైకస్వరూపము - ఇహజీవనసర్వస్వము సరస్వతికాక మఱియెవ్వరు? అప్పు డన్నపూర్ణ పుత్రికాదర్శనలాలసయై సరస్వతిగదిగుమ్మమునొద్దకు వచ్చి "అమ్మా! ఏమిచేయుచున్నావు?" అనియెను.

సరస్వతి యులికిపడి లేచి కన్నులఁ దుడుచుకొని "ఏమియును లేదమ్మా!" అనియెను.

ముద్దుబిడ్డ యగుసరస్వతికనుగొలుకుల నశ్రుచిహ్నములంగాంచి యన్నపూర్ణ హృదయము కళుక్కుమనియెను. అప్పుడామెవిరసభావసూచకం బగుముఖభంగముతో "అమ్మా! నీకు మతిపోవుచున్నదా యేమి?" అనియెను.

సరస్వతి మొగ మింత చేసికొని యేమియు మాటాడఁజాలక పోయెను.

అన్న—ఆపిచ్చివానిమాటలకు భయపడుచుంటివా? ఆమాటల కర్థ మేమున్నది తల్లీ?

సర—లేకేమి ? కనఁబడుచునే యున్నది కాదా ?

అన్న—పరబ్రహ్మము రాలేదనియేనా?

సరస్వతి తలవంచుకొని తన కోమలకరపల్లవమునఁ జేలాంచలమును దడవుకొనుచుండెను.

అన్న—తల్లిదండ్రులు లేనివాఁడని - మేనల్లుఁడని - చిన్నతనమునుండియుఁ బెంచి బిడ్డనిచ్చుకొన్నందుకు విచారము మాకుఁగాని చిన్నబిడ్డవు నీకేమి తెలియునమ్మా!

సర—అమ్మా! తెలియకేమి? తెలిసికొనకుండ నెంతకాల మిట్లు చిన్నబిడ్డనై యుండఁగలను?

అన్న—ఉండక నీవేమిచేయఁగలవు? ఎవరేమిచేయఁగలరు? మొదటినుండియు వాఁడట్లే యున్నాఁడు. చదువే కావలసినచో నింటనుండి మేనమామయొద్ద నింకను జదువుకొనఁగూడదా! దేశాంతరములకుఁ బోవుట యెందుకు? ఆ వెఱ్ఱివెఱ్ఱిపూజ లెందుకు? తీర్థయాత్ర లెందుకు? ఇరువది యేండ్లైనఁ దిన్నఁగ నిండలేదు గదా! ఆ నిష్ఠలెందుకు? ఆత్మీయుల విడనాడు టెందుకు? ఈయిల్లనినఁ బెద్దపులిగాఁ జూచుట యెందుకు? చిన్నతనమునుండియుఁ గన్నుల నద్దుకొని పెంచుకొన్నందుకుఁ బ్రతిఫలమా యిది?

సర—అమ్మా! తొందరపడి యూరక నిందింపవలదు- నీమాటలకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చుట కాయన నీయెదుట లేరు గదా! నాయందలి ప్రేమచే నీవు వారిని నిందించుచుంటివి గాని యని నాహృదయమును వేధించుచున్న సంగతి యించుకంతయును గ్రహించుట లేదుగద!

అన్న—సరే. నేనూరకున్నను లోకులు నిందింపరా? ఈడువచ్చిన బిడ్డ నింట నుంచుకొన్న తల్లిదండ్రులవిచారము పసిబిడ్డవు నీకెట్లు తెలియును?

సర—అమ్మా! నాకుమాత్రము విచారములేదా?

అన్న—లేదని యెవ్వరు చెప్పఁగలరు? ఉన్నది! - దోసెడు తలబ్రాలుపోసి యగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లియాడిన వానికిఁగూడ నట్లుండవలదా?

సర—లేదని నీకెట్లు తెలిసినది?

అన్న—తెలియకేమి? ఉన్నచో నింటికి రానేవచ్చును.

సర—అమ్మా! నీవు స్వార్థపరురాలవై మాటాడు చున్నావు. మేమిరువురము నగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లియాడిన దంపతులముగదా! ఆయనచెంతకు నేనేల పోఁగూడదు?

అన్న—పోవుట యెక్కడకు? ఒకయూరా, యొక పల్లెయా? ఒకయిల్లా, యొక వాఁకిలియా?

సర—మేమిరువురమును ధర్మముకొఱకు దంపతుల మైతిమి గాని భవనములకొఱకును బట్టణములకొఱకును గాదు గద!

అన్న—కాకున్న మఱి యెందుకు? ఏమిసుఖ మనుభ వించుటకు?

సర—అమ్మా! పరస్పరానుబంధంబున నైహికాము ష్మికసుఖంబుల సమానముగ ననుభవించుటకై దాంపత్యము విధింపఁబడినది. ఆధర్మమును విధ్యుక్తముగ నిర్వహించుట వలననే సర్వసుఖములును లభియింపఁగలవు.

అన్న — సరేకద! అట్లయినచో నీసంబంధమున నీవేమి సుఖపడుచున్నావు — ఆతఁ డేమిసుఖపడుచున్నాఁడు ?

సర — తల్లీ! క్షణస్థాయి యగుభౌతికసుఖము సుఖము కాదు. చిరస్థాయి యగునాత్మసుఖమే యనంతసుఖము! నిరంతరసందర్శన భాగ్యము లభింపకున్నను నేను వారిని సర్వదా నాయాత్మలో భావించి ధ్యానించుకొనుచుఁ బరమానంద సుఖము ననుభవించుటలేదా! అట్లే వారును నన్నుఁ దమహృదయమునం దలంచుకొనుచుఁ బ్రేమానందసుఖము ననుభవింపఁ గూడదా?

అన్న — ఇంతకష్ట మెందుకు? ఇంతపట్టుదల యెందుకు? వానికి మామీఁదఁ గోప మేమైన నున్నచో మేము వాని ప్రిస్థాశ్రమమును స్వీకరించెదమే! ఇంటికి వచ్చి సుఖముగఁ గాఁపురము చేసికొనఁగూడదా? తల్లిదండ్రులవంటివార మగుమ మ్మానందింపఁ జేయుటవలన నాతనికిఁ బుణ్యమేకాని పాపము రాదే!

అని యన్నపూర్ణ కన్నుల నీరుపెట్టుకొనసాగెను. సరస్వతియు మందగద్గదస్వరముతో "అమ్మా! కోరినకోరిక లన్నియును దీరుచునే యున్నచో నిఁక నీప్రపంచమునఁ గష్టములను మాటయెందుకు?" అనియెను.

అన్నపూర్ణ మొగము చిట్లించుకొనుచు విలక్షణస్వరముతో "నీవేదాంతరహస్యములు నాకు బోధపడుటకు నేనంతగాఁ జదువుకొన్నదానను గాను" అనునంతలో నామె కంఠస్వరము రుద్ధమైపోయెను. ముఖమండలము వైవర్ణ్యమునందెను.

ఆకస్మికముగ నామె హృదయమున నెన్నియో భావములు మిలమిల మెఱసిపోయెను.

సరస్వతి చకితనయనములతోఁ జూచుచు నిలువఁబడి పోయెను. ఆమెహృదయముకూడ నప్పుడు ఝంఝాప్రభంజన సమయమునందలి సాగరముంబోలి ఘూర్ణిల్లుచున్నట్లామనోజ్ఞ వదనకమలంబునఁ బ్రతిబింబించుచుండెను.

ఇప్పు డన్నపూర్ణ గద్గదస్వరముతో "తల్లీ నీవు చదువుల సరస్వతివై, శూన్యగేహమునకు శుభ్రమణిదీపకళా సరస్వతివై, యాత్మజీవితముల కమృతసరస్వతివై, యనుతప్తహృదయముల కానందసరస్వతివై, కానని కన్నులయెదుటఁ గనక సరస్వతివై, పక్కి-పక్కిల బాలికాసరస్వతివై మెలంగుచున్నంతవఱకే మాబ్రతుకుగాని-" అని యిఁక మాటాడఁజాలక వెక్కి-వెక్కి- దుఃఖింపసాగెను.

సరస్వతికిని దుఃఖ మాఁగినదికాదు. ఆమెకనుదమ్ముల నుండి యవిరళాశ్రుధారలు ప్రవహించి వక్షోవసనమును దడిపివైచుచుండెను. అప్పు డచ్చటఁ గరుణరసము భిన్నస్వభావ సంకలితమై మూర్తిద్వయవిలసితమై యున్నట్లయ్యెను. ఇరువురు నట్లే మౌనముతో నిలిచియుండిరి. ఇంతలో గోస్తనీ తీరమునకు మాధ్యాహ్నికకృత్యములం దీర్చుకొనఁబోయిన గౌరీపతిశాస్త్రి వచ్చి "సరస్వతీ!" అని పిలుచుచుఁ దలుపుఁ గొట్టెను.

అంతలో నాయిరువురి మౌనచింతా భావములకును నంతరాయము సంఘటిల్లెను. అన్నపూర్ణ కన్నులఁ దుడుచు

కొని భర్తకుఁ దలుపుదీయుటకై వెడలిపోయెను. తండ్రి దేవతార్చనమునకుఁ బూజాద్రవ్యములను సమకూర్చుటకై సరస్వతి పూజామందిరమునఁ బ్రవేశించెను.

౪

"ధన్యమగునట్టి ప్రేమ ప్రపంచకమున
కమరపట్టము మొకపల్లె యైనఁగాదు:
వేయిగన్నుల వెలయునా ప్రేమగతులఁ
గన్నుగవతోడ నెవ్వారు గాంచఁగలరు?"

ప్రేమ-ప్రమదావనము

వేంకటేశ్వరరావు శ్రోత్రియకుటుంబమున జన్మించినవాఁడు; ఇరువదియైదేండ్ల యీడుగల సంపూర్ణయౌవనుఁడు. ఆతని పూర్వులు కుమారారామము నగ్రహారముగా సంపాదించియుండిరి. అది యంతయు నిప్పుడు లేకపోయినను నాతనికి సంవత్సరమునకు నాలుగైదు వేల రూప్యముల యాదాయము వచ్చు భూస్వాస్థ్య మిప్పటికిని నిలిచియున్నది. ఇది కాక తండ్రి సంపాదించి యిచ్చిన రొక్కముకూడ విశేషముగ నున్నది. కుమారారామమునం దాతని కొక పెద్ద మేడయును, దోఁటయు నున్నవి. అనుకూలవతియు నభినవ యౌవనయు నగు ననసూయ యాతనికి సహధర్మచారిణియై యుండెను. ఆతని కేవిషయమునను గొఱంతలేదు.

అతఁ డెప్పుడును వినోదవిలాసములతోఁ గాలక్షేపము చేయు స్వభావము కలవాఁడు. శృంగార కావ్యములయందును సంగీతమునందును నాతనికి మిగుల నాసక్తి. ఆతనికిఁ బూర్వా చారము లనిన నిష్టములేదు. కాని యాతఁడుమాత్రము నవీనాచారముల కలవాటుపడినవాఁడు. ఆతఁడు తనయిరువది మూఁడవయేఁటఁ దండ్రి మరణించినతరువాతఁ దమయింటఁ బారంపర్యముగ నర్చింపఁబడుచున్న దేవతార్చనా పీఠమును బూజింపకుండ నింట నుంచుకొనుట మంచిది కాదని యెంచి సదక్షిణముగ నొక సద్బ్రాహ్మణునకు దానము చేసివైచెను.

అతఁ డిప్పుడు దామోదరరావుచే సంగీతముచెప్పించు కొనుచుండెను. వీణావాదనమునం దాతనికి మంచిసామర్థ్యము కలిగినది. రాత్రి యెనిమిది గంట లైనది. వేంకటేశ్వరరావు భోజనానంతరమునఁ దాంబూల చర్వణముం గావించుచు మేడపై శయనమందిరమున రత్నకంబళముపైఁ గూరుచుండి వీణవాయించుకొనుచుండెను. ఆతఁ డతిమధురముగ రాగము నాలాపించి తానమును వాయించి క్రమముగ "తొలినేఁజేసిన పూజాఫలము" అను కృతిని వీణలోఁ బలికించుచు మృదుల స్వరంబునఁ బాడుచుండెను.

ఇంతలో ననసూయ శృంగార దేవతవలెఁ బుష్పమాలి కాలంకృతయై పుస్తకముం జేతఁ బూని యాసౌధము నధి రోహించి మందిర ద్వారపార్శ్వమున నొదిగి నిలువఁబడి విని యానందమును బట్టఁజాలక "తొలినేఁ జేసిన పూజాఫలము" అని తానుగూడఁ బాడఁదొడంగెను. స్వరత్రయమునకును

సమ్మేళనమైనది. ఫలరసమున నమృతరసము చేరిన ట్లుండెను. మలయవాయువులలో మాధవీకుసుమ సౌరభము లలమికొనిన ట్లుండెను.

ప్రియురాలి కలకంఠస్వరము మధుర వీణాస్వరము కంటెను మాధురీమయ మైనది కాఁబోలును! అవును—అచేతనమగు వీణ కేవల తాత్కాలిక సుఖ స్వర మయ మైనది మాత్రమే. కాని సచేతనయగు ప్రాణప్రియా మోహన మూర్తి నిరంతర ప్రేమామృతరసమయ మైనది!! వేంకటేశ్వరుఁడు ప్రేమప్రఫుల్లనయనములతోఁ దలయెత్తిచూచెను. ఎట్టయెదుటఁ దొంగితొంగిచూచుచుఁ గలకలనవ్వుచున్న యనసూయ ముద్దుమొగ మాతనికంటఁ బడియెను. వేంకటేశ్వరుఁడు ప్రేమోద్రిక్తహృదయముతో వీణమీటుచు

'అలమేలుమంగ—ఆట లాడంగ
అలరువాఁకిళ్ళలో—అమృత మొల్కంగ
శ్రీరంగ రంగ—చిన్నారిరంగ
సేవించురంగ—చెన్ను మీరంగ'

అని పాడెను. పదములు మాత్రము పాటయం దున్నవి గాని భావములన్నియు నంతరంగమునం దే నృత్యముచేయుచుండెను. వేంకటేశ్వరుఁడు సముత్సాహపరవశుఁ డైనప్పు డనసూయ నిట్లే మేలమాడుచుండును.

అప్పుడు ప్రేమమయి యగు ననసూయ విలాసమయంబగు పద విన్యాసముతో నానందమయంబులగు కటాక్షావలోకనంబులతో కలకలనవ్వుచు సమీపమునకుఁ బోయి తన

మెడలోనున్న పుష్పహారముతోఁ బ్రాణేశ్వరు నలంకరించెను. అనసూయ పరిహాసప్రియుండగు తనప్రాణేశ్వరుని దానును బరిహాసింపవలయునని తలఁచినదిగాని యానందాతిరేకముచే నప్పుడు వేంకటేశ్వరుఁడు నిజముగఁ బూలరంగఁ డయ్యెను!!

వేంకటేశ్వరుఁ డానందముతో ననసూయను కౌఁగిలించుకొని పార్శ్వమునఁ గూర్చుండఁ జేసికొనియెను. అనసూయ చిఱునవ్వు నవ్వుచు మృదుమధుర స్వరముతో "వీణ వాయింపుఁడు! పాట నాఁపివైచితిరేమి?" అనియెను.

వేంక — (అనసూయచుబుకమును స్పృశించుచు) ప్రియా! ఈపాట నీమాటలకంటె మధురమైనదా?

అన — మీరు నాకుఁజెప్పినకృతు లన్నిటిలోనను "పూజాఫలమే" మిగుల మనోహరముగ నున్నది.

వేంక — నీమాట నిజమే. ఈకృతి నిట్టి మధురస్వరసంయుతముగా దామోదరుఁ డొక్కఁడుమాత్రమే పాడఁగలఁడు. పాపము! సురాపానము మొదలగు దురభ్యాసములు లేక యున్నచో నాతఁడు సభాపూజ్యుఁ డయ్యెడివాఁడే.

అన — ఔను.

వేంక — నీ కీకృతి యంతయును వచ్చినదా?

అన — కృతి వచ్చినది కాని స్వరముమాత్ర మింకను రాలేదు.

వేంక — కలకంఠముకూడననుకరింపఁ దగినకంఠస్వరము గలనీకు కల్పితస్వరముతోఁ బనియేమున్నది?

అన—మాటిమాటికిఁ బరిహాసములేనా ?

వేంక—హాస్యప్రియ వగునీవు సత్యమునుగూడఁ బరిహాసముగనే భావించుచున్నావు.

అన—మీమాటయే నాకు సత్యము - మీహాస్యమే నాకానందము -

వేంక—నీప్రేమయే నామహాభాగ్యము, నీసాన్నిధ్యమే నాస్వర్గరాజ్యము, నీవే నాప్రాణము -

అని ముద్దుపెట్టుకొనియెను. అప్పుడు ప్రేమభరవిహ్వల యగు ననసూయ "తొలి నేఁ జేసిన పూజాఫలము" అనిపాడఁ దొడంగెను.

వేంకటేశ్వరుఁడు వీణవాయింపనారంభించెను. ఇరువురు నదే పాట - ఆప్రేమానందమూర్తులసన్నిధాన సౌభాగ్యంబు నంజేసి ధన్యత్వముం గాంచినదియుం బోలె నావీణయును "తొలి నేఁజేసిన పూజా ఫలము" అని పాడుచుండెను.

కృతియంతయును బూర్తియైనది. అనసూయ క్రొత్త కృతిని నేర్చుకొనుటకై పుస్తకమును దీసికొని పత్రములను దిరుగవైచుచుండఁగా దానిలోనుండి యొక కాగితము క్రిందఁ బడియెను. వేంకటేశ్వరరావాకాగితముం దీసిచూచి యాశ్చర్యముతో "ఇదియేమి" అనియడిగెను.

అన—ఇది యెవ్వరిదో చిత్రమూర్తి.

అనిచెప్పి యనసూయ యాచిత్రపటము నందుకొని నిశ్చలనయనములతోఁ జూచుచుండెను. వేంకటేశ్వరరావు వీణ

మీటుచు "అదియేమి యంతవింతగాఁ జూచుచున్నావు?" అనియెను.

అన—ఈ రమణీమణి విశాలములగు కన్నులును, వినీలములగు కుటిలకుంతలములును, వికచారవింద సదృశంబగు వదన మండలమును, విశ్వసుందర దుర్లభంబగు మోహన సౌందర్యమును వింతగనే యున్నవి.

వేంకటేశ్వరుఁడు తృణీకార సూచకస్వరముతో "ఆలాగా? నీకంటెనా?" అనియెను.

అన—ఔను.

పరిశుద్ధగుణగ్రహణ సుస్వభావయగు ననసూయ సత్యముగఁ దానెట్లు భావించుకొన్నదో యట్లే చెప్పినది.

వేంక—(ప్రేమసూచకస్వరముతో) ఓసిముగ్ధహృదయా! నీచక్కఁదనము నీకెట్లు తెలియునే?

అన—మఱి యింకెవ్వరికిఁ దెలియును?

వేంకటేశ్వరుఁడు గుండెలపైఁ జేయి వైచుకొని "నా కన్నులకు, నాయంతరంగమునకు, నాప్రాణములకు, నాకు" అనిరెను.

అనసూయ పట్టరాని యానందముతో నాత్మేశ్వరుని గౌఁగిలించుకొనియెను.

౫

పుణ్యమో పాపమో నీవు • పూనుకొన్న
యొక్క — కార్యంబు నెరవేర్చు • చున్న యపుడు
మంచిచెడ్డలగూర్చి యో • చించు టెపుడు
తెలివిగలదేని నిన్నటి • దినమునందె.

నిన్న—హారావళి

రాత్రి రెండుయామములు కావచ్చెను. అష్టమీచంద్రుఁ డప్పుడప్పుడే పశ్చిమసముద్రమునఁ బతనోన్ముఖుఁ డగు చుండెను. ఆ యర్థచంద్రుని క్షీణకిరణము లాషాఢకృశ యగుకృష్ణవేణీ విశీర్ణ వేణికలం బ్రసరించుచుండెను. అప్పటికి యామినీరమణి తన చుట్టుచెంగావి చీరపై నీలవసనావకుంఠనమును సవరించుకొనుచుండెను. ఆ రజనీకాంతతో మంతనము లాడుచుఁ బ్రవహించుచున్న కృష్ణాతరంగిణి యప్పుడు సార్థక నామయగుచుండెను. విజ్ఞానవిరహితంబగు నంతరంగము నజ్ఞాన మాక్రమించుకొనునట్లు, ప్రచురకౌముదీ విహీనంబగుప్రకృతి నంతను బ్రబలావేగముతో నంధకార మాక్రమించుకొను చుండెను.

ఆసంధిసమయమున విజయవాడకు సమీపమునందున్న రాజమార్గమునకుఁ బార్శ్వమునందలి తరుషండమునుండి యిరువురు మనుష్యులు మెల్లమెల్లఁగ మాటలాడుకొనుచుండిరి.

ప్రథ—ఇఁకఁ గార్యములేదు. పసరు పనిచేసినది కాదు.

ద్వితీ—(నిట్టూర్పువిడిచి) మఱచితిమిగాని దొరగారి మందు మనతో నుండవలసినది.

ప్రథ—శుశ్రితిమించిరాగానఁబడినప్పు డేమనుకొన్న నేమి లాభము ?

ద్వితీ—ఇంక నేమి చేయుదము ?

ప్రథ—నెత్తిఁ బెట్టుకొని పోవలసిన దే. పని వచ్చినప్పుడు పర్వతమునైన మోయఁగలము గాని పట్టువదలి పోయినప్పుడు గడ్డిపరకనైనను గదపలేము.

ద్వితీ—చేతులు ముడిచి పెట్టుకొని యిల్లే కూరుచున్నచోఁ జిక్కు కాదా ?

ప్రథ—ఆ తొందరలో డొంకలోఁ బడిపోవుటచే మన యిద్దఱకునుగా ళ్లనిండ ముండ్లువిరిగినవిగాని పనివచ్చినప్పుడు పాఱిపోలేని పంద యెవఁడున్నాఁడురా యిందులోను ?

ద్వితీ—ఆ మాత్రము ధైర్యము చెప్పుటకైన వాఁడిల్లయిపోయినాఁడుగదా !

ప్రథ—నిజమేరా ! కుడిబుజముకూలిపోయినదిరా !

ద్వితీ—బుజాలేకాదు ప్రాణాలే పోయినవిరా !

ప్రథ—ముందున్నఁవాడవు వెనుకకు వచ్చుటచేత సీకది తప్పిపోయినదిరా ?

ద్వితీ—ఏమిలాభము ! గండము తప్పినదిగాని పుట్టి ముంచి వేసినదికాదా !

ప్రథ—ఆశకోసివేసినది — ముందు పోయినవాండ్రు మన కోస మెదురుతెన్నులు చూచుచుందురు. ఇంత మునిఁగిన దని వారి కెట్లు తెలియును ?

ద్వితీ—మనము బయలుదేఱిన వేళ మంచిదికాదు. ఇన్ని చిక్కులు వచ్చినవి.

అంతలో దూరమునుండి బండ్లువచ్చుచున్న గంటల చప్పుడు వినవచ్చెను. వారిరువురును మాటలను గట్టిపెట్టి నిశ్శబ్దముగఁ గూరుచుండిరి. అప్పు డనతిదూరమునం దొక వ్యక్తి రాజమార్గము నతిక్రమించి తమవైపునకే వచ్చు చున్నట్లు వారికి దృగ్గోచర మయ్యెను. ఇరువురును గుంటు కొనుచు సమీపవృక్షాంతరాళమునకుం బోయి దాఁగికొని చూచుచుండిరి.

ఆవ్యక్తి క్రమక్రమముగ వారువదలిపోయిన స్థలము నకు వచ్చి యగ్గిపుల్లను వెలిఁగించి చూచెను. అచ్చటఁ గృష్ణ వర్ణదీర్ఘకాయుఁడును, బలిష్ఠుఁడునగు నొకపురుషుఁడు నురు గులుగ్రమ్మిన ముఖముతో మృతప్రాయుఁడై పడియుండెను. ఆవ్యక్తి మరల నగ్గిపుల్లను వెలిఁగించి యాతని సర్వావయవ ములను బరీక్షించిచూచెను. ఆ పురుషుని కుడిపాదమునఁ జీరుకొనిపోయినట్లున్న చిన్నగాయమును రక్తచిహ్నములు నగపడియెను. పాదమంతయును బసరుడాగులతో నిండి యుండెను.

అప్పు డావ్యక్తి యాతనికిఁ బాముగఱచియుండు నని నిశ్చయించుకొని తన సంచిలోనున్న కరాటముం బైకిఁదీసి యందలి భస్మమును గాయముపై నంటించెను. మఱికొంత భస్మమును గన్నులయందును, నాసారంధ్రములయందును, గర్ణ రంధ్రములయందును బోసి యూదెను. పిమ్మట నేమేమిదో

మంత్రముల నుచ్చరించుచు నాతనిశిరము మొదలు పాదముల వఱకును స్పృశియించుచు విషాకర్షణమునకై హస్తసంచాలనము చేయసాగెను. ఆచర్యయంతయును జెట్లచాటున దాఁగియున్న పురుషులిరువురు నాశ్చర్యముతోఁ జూచుచుండిరి.

ఆవ్యక్తి తదేకధ్యానముతో నావిధముగ మంత్రించుచుండఁగాఁ గొంతసేపటికి మృతప్రాయుఁడై పడియున్న యాతనికిఁ జైతన్యము కలిగెను. మరికొంతసేపటి కాతఁడు లేచికూర్చుండి దీర్ఘశ్వాసములను విడుచుచుఁ దనపాదమును గట్టిగఁ బట్టుకొని గోండ్రింప నారంభించెను.

చికిత్సకుఁడు—ఎట్లున్నది ?

పురు—మరణబాధగ నున్నది. అయ్యా! నన్ను బ్రదికించిన పుణ్యాత్ముఁడ వీబాధనుండికూడ రక్షింపఁజాలవా! స్వామీ! మీరెవ్వరు ?

చికి—నేను విషచికిత్సకుండను.

పురు—నాయనా ! నీవు నాపాలిటిదైవమవు. నీప్రభావముచే నీయాతననుగూడఁ దప్పింపవా ?

చికి—నీ వెవ్వరు ?

పురుషుఁడు సందేహముతో నించుకసేపూరకుండి 'నే నెవ్వఁడనైన నేమి? నన్ను రక్షింపుము!' అని పాదములఁ బట్టుకొనియెను.

చికిత్సకుఁ డాతనింజూచి "నిన్ను బ్రతికించుటకుమాత్రమే మందు నాయొద్ద నుండెను. సంపూర్ణముగ నీ విషమును

హరింపఁజేయు నౌషధములు ప్రస్తుతము నాయొద్ద లేవు" అని యెను.

పురుషుఁడు బాధతో 'మహాత్మా! బాధ తీర్పలేని వాఁడవు నన్నెందుకు బ్రతికించితివి!' అనియెను.

చికి—అవకాశ మున్నంతవఱకు నాచేతనైనపని చేసితిని. ఔషధము లేనప్పు డిఁక నేనేమి చేయఁగలను?

పురు—ఈ బాధ కొంచెమైనను దగ్గింపఁజాలవా ?

చికి—ఇక్కడ నట్టి యౌషధ మేమియును లేదు.

పురు—ఎక్కడ నున్నది ?

చికి—నీవు నాతోఁగూడ వచ్చినయెడల—

పురు—(అర్ధోక్తియందే) బాధచే నొక్కయడుగైనఁ గదపఁ జాలకున్నాను. నీతో వచ్చుట యెట్లు?

చికి—ఒకబండి మాటాడి తీసికొనివచ్చెదను.

పురు—నేను బండినెక్కి నీతో రాను.

చికి—అది యేమి ?

పురు—ఒకరివెంట వచ్చుట నాకిష్టములేదు.

చికి—పోనిమ్ము! తెల్లవారిన వెనుక మీవారి నెవరి నైన వెంటఁబెట్టుకొని రావచ్చును.

పురు—పట్టపగలు గుడ్లగూబనైనను బ్రజలకంటఁ బడునుగాని ప్రమాదముచేనైన నేనట్లు చేయఁజాలను.

చికి—పోనిమ్ము! ఇక నేఁ బోయెదను.

పురుషుఁ డాతనిపాదములం బట్టుకొని 'పుణ్యాత్మా! నన్ను నీవు బ్రతికించితివి! నేను నీబిడ్డను! నన్నింతటి బాధలోఁ

ద్రోసి వైచి విడనాడిపోవుట నీకున్యాయము కాదు !' అనియెను.

చికి—నాతో వచ్చినచో నీబాధఁ దీర్చెదను.

పురు—నీతో మాత్రము రాఁజాలను. కాని నీవురమ్మన్న చోటికి వచ్చెదను.

చికి—ఎట్లువచ్చెదవు ?

పురు—ఎట్లువచ్చెదనో చెప్పుటవలన నేమి ప్రయోజనము ? ఎక్కడకు రావలెనో సెలవిండు.

చికి—గోదావరీ తీరమునందలి గోపాదక్షేత్రమునకు. అచ్చట వటవృక్షమునొద్ద నన్నునీవు కలసికొనవచ్చును.

పురు—మహాత్మా ! నాపైఁ బరిపూర్ణానుగ్రహ ముంపవలయును. ఈబాధతీరువఱకు నీప్రాణములతో నాకేమియును సౌఖ్యము లేదు. నేను మీ వెనుకనే వచ్చి మిమ్మచ్చటఁ దప్పక కలిసికొనియెదను. మీకుఁ బదివేల నమస్కారములు !

"శీఘ్రముగ నీకు మనశ్శాంతి యగుఁగాక!" అని యాశీర్వదించి చికిత్సకుఁ డంతర్హితుఁడై పోయెను.

పిమ్మట నాచెట్లచాటున నున్నయిరువురును వచ్చి పరమానందముతో నాతని గౌఁగిలించుకొనిరి. ఆపురుషుని మరణమునుగూర్చియు, పునర్జీవనముంగూర్చియు చికిత్సకుని మహామహిమంగూర్చియు ననేక విధముల వారు ముగ్గురును బ్రశంసించుకొనిరి.

౬

"చెలువల రెండవ పెండ్లికి
వలవంతము సేయుచురంటె • వలదనుచుండగ
గులజాలు; మారాలోచన
వలదే—"

కపోతము - కావ్యకుసుమావళి

విజయవాడకుత్తరమువైపున రాజమార్గమున కించుక దూరముగ నొక పెద్దప్రహరియు నడుమ రెండంతస్తుల చిన్న మేడయు నుండెను. ఆ మందిరము విశాలోద్యానవనమధ్యమం దుండుటచేతను, బట్టణమునకుఁ గొనయందుండుటచేతను నగర సమ్మర్దమునకు సహింపక నెమ్మదిగ నుండఁగోరువారికి నివాస యోగ్యమై యుండెను.

ప్రాతఃకాలమున నెనిమిదిగంటలవేళ నా సౌధమునకు మొదటియంతస్తునందలి దక్షిణపుగదిలో నొక పురుషుఁడు మంచముపైఁ బండియుండెను. విభూతిరుద్రాక్షమాలికాలంకృతుఁడును, గాషాయవసనావృతవిగ్రహుఁడును, దివ్యతేజోవిరాజమానుఁడును నగు నొకయోగిపుంగవుఁ డాతని సమీపమునందొక పీఠముపైఁ గూర్చుండియుండెను.

శయ్యాగతుఁడగు పురుషుఁ డప్పుడు యోగికి నమస్కరించుచు 'మహాత్మా! మీ యనుగ్రహముచే నేను జీవింపఁ గలిగితిని. మీ మహిమవలన నాశరీ రాయాసము చేతితోఁ దీసివేసినట్లుపశమించినది. దుర్మార్గులచేతులలోఁ బడిపోకుండఁ బ్రాణదానముం గావించితిరి" అనియెను.

యోగి—ఏమైన నేమి! ఇంకొకయడుగు ముందుగ వచ్చినచో నాదొంగలచేతులలోఁ బడకుండ నీ భార్య నీకు దక్కియుండును.

పురు—స్వామీ! ఆమె నా భార్యకాదు!

యోగి—మఱి యెవ్వరు?

పురు—అది యొక వారకన్య.

యోగి—నీయింట నెందు కున్నది?

పురు—నేను పెండ్లియాడవలయునను నుద్దేశముతోఁ దీసికొని వచ్చితిని.

యోగి—ఎంతకాల మైనది?

పురు—ఆఱుమాసము లైనది.

యోగి—ఇంతవఱకు నేల పెండ్లి చేసికొనలేదు?

పురు—వేశ్యావివాహముకంటె విధవావివాహము చేసికొనుటయే యెక్కువ లోకోపకారముగ నుండునని యెంచి నేను నా మొదటి యుద్దేశమును మార్చుకొంటిని.

యోగి—వివాహము లోకోపకారముకొఱకా?

పురు—(తెల్లమొగముతో) కాదుకాదు ఈ సంస్కారమంతకంటె సంఘోపయుక్త మైనదని తలంచితిని.

యోగి—చిఱునవ్వుతో "సరే నీవు తీసికొనివచ్చిన వారకన్యనిన్నుఁ బెండ్లియాడుట కంగీకరించినదా?" అనియెను.

పురు—అంగీకరించినది—కాని, యామె బంధువులు మాత్ర మంగీకరింపలేదు. అందువలననే యింతపని జరిగినది.

నా పెదతండ్రి కుమారుఁ డొకఁడున్నాఁడు. వాఁడు త్రాగుబోతు. వేశ్యాలోలుఁడు. రాత్రిజరిగిన యీ ఘోరకృత్య మాదుర్మార్గుని మూలముననే జరిగినది.

యోగి—పాపము వారామెను జంపివేయరుగద ?

పురు—చంపరు—ఎట్లో మనసు త్రిప్పి యింటికే తీసికొని పోవుదురు.

యోగి—ఒకవేళ నా వారకన్య నిదివఱకే పెండ్లియాడి యున్న యెడల నప్పుడుకూడ విధవావివాహము కొఱ కామెను నీవు వదలి వేయుదువా ?

అంతకుముందే నాయుద్దేశము మాఱుటచే నేనామెను బెండ్లియాడుట మానివైచితిని.

యోగి—తీసికొనివచ్చినదాని నేమిచేయఁ దలంచితివి ?

పురు—నావంటి సంస్కారప్రియు లెవ్వరైన నున్నచోఁ బెండ్లిచేయవలయు ననియనుకొంటిని.

యోగి—ఇప్పుడు నీవు వితంతూద్వాహము చేసికొనుటకు నిశ్చయించుకొంటివా ?

పురు—ఔను.

యో—సంబంధము స్థిరపడినదా ?

పురు—స్థిరపడినట్లే—

యో—అది యేమి ?

పురు—అనివార్య మగుపూర్వాచారమునకు భయపడి యావధు వింకను నంగీకరించుట లేదు.

యోగి—వధు వంగీకరింపనప్పుడు పెండ్లియెట్లు?

పురు—అక్కఱలేదు _ దురాచారసంస్కరణ ప్రియుఁడగు నామెసోదరుఁ డీవిషయమున మిక్కిలి పట్టుదల కలిగి యున్నాఁడు.

యోగి—ఆచిరంజీవి యెవ్వరు నాయనా!

పురు—అతఁడు నాప్రియమిత్రుఁడు; చెన్నపట్టణమునఁ బట్టపరీక్షకుఁ జదువుచున్నాఁడు—అతనిపేరు భారతరావు.

యోగి యించుకసే పాలోచించి "నీవు విద్యాధికుని వలెనే యగపడుచున్నావు—కాని నీమాటలనుబట్టి నీహృదయ మస్థిర మైనట్లు తోఁచుచున్నది. సంస్కారశూరుఁడ వై యుండియు నీవు నిన్నుఁ బ్రేమించినకన్యను బెండ్లియాడుట మానుకొంటివి. నిన్నుఁ బ్రేమించుట కంగీకరింపని వితంతువును బలవంతముగఁ బెండ్లిజేసికొనుటకై ప్రయత్నించుచున్నావు. ఇదియా సంస్కారప్రియత్వము! ఇదియా దేశోద్ధరణధురంధరత్వము! ఇదియా విద్యాధికధర్మము! ఆర్యధర్మనిరతులును, భారతవర్ష మహావైభవ పునరుజ్జీవనకారణజన్ములు నగు రామమోహనుఁడు, ఈశ్వరచంద్రవిద్యాసాగరుఁడు, కేశవచంద్రసేనుఁడు మొదలగు మహామహుల పవిత్రోపదేశముల నీవిధముగనా నీవు గ్రహించినది? మానవస్వభావమునకు వ్యతిరేకమగు సంస్కారమా? మనుష్యత్వమునకు విరుద్ధమగు ప్రవర్తనమా?" అనియెను.

పురుషుఁడు విరక్తితో మీరు నాయుద్దేశమును బాగుగ గ్రహించినట్లగపడదు.'' అనియెను.

యోగి—ఇందు నీయుద్దేశ మేమి ?

పురు—నాప్రాణమిత్రుని యభీష్టముః ఫలింపఁజేయుటకును, ఒక యనాథబాలిక నుద్ధరించుటకును నా మొదటి యుద్దేశము మార్చుకొనవలసి వచ్చినది.

యోగి తీవ్రస్వరముతో "నీ యుద్దేశమే పరమధర్మ మనుకొంటివా ? ప్రాణమిత్రుని యభీష్టసిద్ధికొఱకుఁ బ్రాణములనైన విడువవచ్చును గాని భార్యాభర్తృధర్మమును బరిత్యజింప వచ్చునా" అనియెను.

తన రహస్యచరిత్ర మంతయు జ్ఞానదృష్టిచే యోగి గ్రహించెనేమో యని పురుషుఁ డదరిపడియెను. కాని యంతలోనే మొండిధైర్యము తెచ్చుకొని "అయ్యా ! త్యజించినఁ దప్పేమి ! ఆ వారకన్య యింకను నాభార్య కాలేదే !" అనియెను.

యోగి—అలాగా? నీవామెను ప్రేమించితివి, నిన్నామె ప్రేమించినది - ఇరువురును పెండ్లియాడుటకు నిశ్చయించుకొంటిరి. ఇఁక నామె నీ కేమగును ? హృదయ మస్థిర మైనంత మాత్రమున ధర్మ మస్థిరమైపోవునా ? కల్యాణమునకుఁ గార్పాసనూత్రమే ప్రధాన మనుకొంటివా ? ప్రేమసూత్రము కాదా ? ధర్మసూత్రము మరి యలేదా ?

పురుషుఁడు వేదన నభినయించుచు మఱి మాటాడ లేదు. మాటలాడుట కాతని కేమియును దోఁచనులేదు. యోగి మాధ్యాహ్నిక కృత్యములం దీర్చుకొనుటకై నదీతీరమునకుఁ బోయెను.

౭

"జగ మంధకారమయమై
వగపు సముద్రమయి బ్రమకు • భారంబై తోఁ
పఁగనుగని గోలుపోయిన
నగఁగూలిన నిన్నుఁజూచి • వగపయ్యెడి నే!

కపోతము - కావ్యకుసుమావళి

సరస్వతియు సత్యవతియును జిన్నతనమునుండియుఁ జెలిమికత్తెలై యుండిరి. ఇరుగుపొరుగువారై యుండుటవలన వారికి నిరంతరసహవాసమున కభ్యంతరమేమియును లేకయుండెను. ఆ కారణముచే వారి స్నేహానుబంధము దినదినాభివృద్ధి నందుచుండెను. ఇరువురును సరళహృదయులు. సర్వసంపన్నంబు లగుసజాతీయకుటుంబములం జన్మించినవారు; సమానప్రకృతులు; సమవయస్కలు. శ్రావణతరంగిణులం బోలి వారిరువురును సంపూర్ణ యౌవనవతులై యుండిరి. కాని తారుణ్యామృతరసప్రవాహము శరద్వేణికవలె వినిర్మలమైనది. ఆ యిరువురకును గౌరీపతిశాస్త్రియే చదువు చెప్పెను. అన్నపూర్ణాగౌరీపతులు సత్యవతినిగూడఁ దమ కన్నబిడ్డయగు సరస్వతివలెనే చూచుకొనుచుండిరి.

సత్యవతికిఁ జిన్నతనమునందే పెండ్లియయ్యెను. ఆమె తండ్రి తనతల్లి మరణించిన సంవత్సరములోపలనే సత్యవతికి వివాహముఁ గావించెను. పెండ్లి యగునప్పటికి సత్యవతికి మూడవయేడు. ఆమె భర్తయగు నారాయణునకుఁ బండ్రెండవసంవత్సరము. నారాయణుఁడు చెన్నపట్టణములోఁ బట్ట

పరీక్షయందు త్తీర్ణుఁడైన తరువాత నచ్చటఁ దనకు స్నేహితుఁడైన యొకజమీందారుని ధనసహాయ్యముచే నింగ్లాండు దేశమునకుఁ జదువుకొన బోయెను. విదేశమునకుఁబోయినకొలఁది కాలముననే దైవదుర్విపాకముచే నాతఁడచ్చట మరణించెను. పాపము సత్యవతి తన పండ్రెండవ యేఁటనే విశంతువయ్యెను.

సత్యవతి యన్న యగు భారతరావు చెన్నపురియందలి క్రైస్తవ కళాశాలలో బి. యే. పరీక్షకుఁ జదువుకొనుచుండెను. అతఁడు కరుణామయ స్వభావుఁడు. కుశాగ్రబుద్ధి. సత్యవతిం దలంచికొనిన నాతని హృదయము నీరై పోవుచుండును. ఆతఁడు సత్యవతి యానందముకొరకు సత్యవతి సుఖముకొఱకు నిరంతరము నాలోచించుచుండును. తఱచుగ నాతఁడు సత్యవతికిఁ బ్రేమరస ముట్టిపడునట్టి పలుకులతో జాబులు వ్రాయుచుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు తల్లిదండ్రుల హృదయములు కరిగి నీరై పోవునట్లు--ఆకస్మికముగ నాసమయమునందుఁ దనహృదయ భావము వారికి లీలామాత్రముగ స్ఫురించునట్లు మనవులను దెలుపుచుండును. ఆ యుత్తరములం గాంచి తల్లిదండ్రులు దహించుకొని పోవుచున్న హృదయములతో దీర్ఘశ్వాసములను విడుచుచుఁ దమదుస్సహ జీవితమునతికష్టముతోఁ గడపుచుండుటయే గాని చిరకాలానుబంధముచేఁ బరపరిచితమై యున్న తమ యాచారము నుల్లంఘించుటకు సాహసింపఁజాలక చింతించుచుండిరి.

నేఁటి దినమున భారతరావు నొద్దనుండి సత్యవతికి జాబు వచ్చెను. అన్నగారి యుత్తరమనిన సత్యవతికి బహ్మానందము.

సత్యవతి తన యన్నగారిని దల్లిదండ్రులకంటెను విశేషముగఁ బ్రేమించుచుండెను. భారతరావు తాను వేసవికాలపు సెలవులలో వచ్చెదనని తండ్రిగారికిఁ గూడ నొక లేఖ వ్రాసి పంపెను.

సత్యవతి యొంటిగఁ గూరుచుండి తన ప్రియసోదరుఁడు వ్రాసిన యుత్తరమును జదువుకొనుచుండెను. అప్పుడామె హృదయకమలము క్షణక్షణవికసిత మగుచుండును. ప్రేమరసార్ద్రములగుచూపులు ప్రేమభరాలసము లగుటచే నక్షరపథమున మందమందముగఁ బ్రచారము సేయుచుండెను. నిర్మల ప్రేమైకనిధానంబు లగునందలి మృదులపదంబులు మధురధ్వనితములై మధురభావానుభవంబున కనుబోధము లగుచుండెను. సత్యవతి తదేకదృష్టితో నాయుత్తరమును దిలకించుచుండెను.

'ప్రియసహోదరీ !

నేనిచ్చట సంతోషముతోఁ జదువుకొనుచుంటి నని వ్రాయఁగలుగుట ప్రేమాక్షరవిలసితంబు లగునీజాబులను దఱచుగఁ జూడఁ గలుగుచుండుటవలననే — పరీక్షల తొందరలో నుండుటచేనిసు వారము దినములనుండి యుత్తరము వ్రాయఁ జాలక పోతిని. నా యాలస్యము నీకించుక మనఃక్లేశమునకుఁ గారణ మగునేమో యని నాహృదయము చలించిపోవుచున్నది. సోదరీ ! సుఖదుఃఖములకు మన మిరువురమును సమభాగులము. ప్రేమవల్లికాపల్లవాంతరాళము నందలి కోమల ప్రేమైక కోరకములము. నీసుఖమే నాసుఖము. నీ యానందమే నా యానందము. నీకించుక మనస్తాపమైనను నేను సహింపఁ

జాలను. వెన్నెలలు వెలుఁగని చిమ్మచీకటిలోఁ గన్నులు తెఱ వని కాలమునందే ప్రతికూలపవనసూక్ష్మతరంగము నిన్నొ రసికొనిపోయినది. అదియజ్ఞాతమైనది—అపునరావృత్తమైనది. అదియప్పుడే మహావాయు సముద్రమున విలీనమైపోయినది. లీలామాత్రం బగు నాయనుభవమును భావాంతరమున విలీ నముచేసి జీవన ప్రపంచమునఁ బురోభిగమనము గావించుటయే మ న క ర్త వ్య ము. సు ఖ మ య ప్ర పంచమును గన్నెత్తిచూచుటకుఁ బరమేశ్వరునిక్రీడా సాలభంజికలగు జీవులకందఱకును సమానాధికార మున్నది. పరమేశ్వరుఁడు నిన్ను నిరంతరదుఃఖానుభవంబునకే సృష్టించియుండెనని వ్రాసితివి. తల్లీ! ప్రేమైకస్వరూపుఁడగు జగదీశ్వరుఁ డంతటి దయావిహీనుఁడు కాఁడు. కేవలసుఖమయప్రపంచమున మానసికదౌర్బల్యముచే స్వయముగ మనమే దుఃఖబిభీషికలం గల్పించుకొని నైరాశ్యమును దెచ్చిపెట్టుకొనుచున్నారము. సోదరీ! నీవు కలఁతనిద్దురలో దుఃఖస్వప్నములం గాంచు చున్నావు. అవి కేవలము భ్రాంతిమూలకము లైనవి. జాగరి తవై యించుక యాలోచించి చూడుము! పరిమళకుసుమ మును బాదములతో నలపివేయవలయునని యెవ్వరు తలం తురు? నీ యుత్తరమును జూచినప్పుడు చిన్నవోయియున్న నీ ముద్దుమొగము నాకన్నులఁ గట్టినట్లయినది. నీవే డికన్నీటిం దలంచుకొని నారక్తనాళములు శోషించి పోయినవి. చలించి పోవుచున్న నీ హృదయకమలమును భావించుకొని నాహృదయ సంచాలన మాఁగిపోయినది. తల్లీ! నేనెట్లు సహింపఁగలుగు

దును? దూరదేశమందున్న నాహృదయమును విదారణముం గావించునంతటి సునిశితంబులగు తీవ్రాక్షరములు నీ కోమలకర పల్లవమునుండి యెట్లు వెలువరించితివి? కుసుమ సుకుమారమగు నీ హృదయమున కంతటి కాఠిన్య మెట్లు కలిగినది? సోదరీ! ప్రేమైకమూర్తి వగునీవు నీప్రియసోదరునిపై జాలి లేకపోయి నదా? "నాకీలోకమునం దిఁక నేమి యున్నది?" అని వ్రాసి తివి. ఎంతటినిర్దయురాలవు! త్వదేక ప్రాణియైయున్న నీయాత్మసోదరుని మఱచిపోయితివా? నీవేఁడి నిట్టూర్పుల నాహృదయకమలమునుండి వెలువరించుచున్నప్పుడు నా వేఁడి కన్నీటికి నీనయనకమలాంతరమునఁ జోటు లేకుండఁ జేయుదువా? అట్లు చేయఁజాలవు. నీకరుణార్ద్రహృదయమును నేనెఱుంగు దును. ప్రియసహోదరీ! హృదయపూర్వకముగ నొక్క మాట చెప్పుచున్నాను. ఇదియే యుపలాలనము. ఇదియే ప్రార్థనము. ఇదియే ప్రబోధము. ఇదియే యాజ్ఞ. ఇదియే శపథము. ప్రేమైకజ్యోతిర్మూర్తులమగు మన మిరువురమును నీలాకాశపథంబున నిష్కళంకముగఁ బ్రకాశింపఁగలిగినను, నిబిడజ్యోత్స్నాపటలంబున విలీనమైపోవఁగలిగినను బరమా నందమే. నీతోఁబుట్టువు నగునన్ను నీకష్టసుఖములకు సమ భాగార్హునిగాఁ జేయుము! సోదరీ! నీవు సత్యవతివి. ఈ మాట మఱవకుము! నేను సెలవు లొసంగినతోడనే వచ్చెదను. చి॥ సౌ॥ సరస్వతి నడిగితి నని చెప్పుము!

నీ ప్రియసోదరుఁడు

భా ర త రా వు.

సత్యవతి హృదయసరోవర మననుభూతపూర్వంబులగు భావతరంగములచే సంక్షుభిత మైపోవుచుండెను. ఆ దుస్తర తరంగమధ్యమున భయధైర్యములకుఁ బరస్పరప్రబలసంఘర్షణ మగుచుండెను. దుఃఖానందముల కన్యోన్యదుర్భరసంఘట్టన మగుచుండెను. తెలియఁబడకుండఁగనే యామెకనుదమ్ముల నుండి ముక్తాఫలంబులవలె నశ్రుబిందువులు జాలువాఱుచుండెను. శీతలప్రేమరసచిహ్నితంబగు నా లేఖ యుష్ణాశ్రుబిందుసంసిక్త మైపోయెను. సత్యవతి కా సంగతి తెలియనే లేదు. దీర్ఘశ్వాససంచలితంబగు వక్షోవసనమార్ద్రీభూతమై వక్షోభాగమునొత్తుకొని పోవుటకూడ నామె యెఱుంగదు.

౮

అరయఁగ నీజీవితముసు
మఱి నాజీవితము నొకట ♦ మాదిరిగానే
పఱుగిడుచు నున్నయవి స
త్వరముగఁ దమ యంత్యదశలఁ ♦ బడయుటకొఱకున్.

మక్షికము—కావ్యకుసుమావళి

'ఏమే' సత్యవతీ! వచ్చెదనని చెప్పి యాలస్యము చేసితివి?' అని సరస్వతివచ్చి సత్యవతిని బలుకరించెను.

సరస్వతి యమృతస్వరము సత్యవతి హృదయమును భావాంతరమునకు మరలించినది. అప్పుడు సత్యవతి ప్రకృతిస్థయై ప్రేమవికసితనయనములతో సరస్వతిం దిలకించెను. సర

దును ? దూరదేశమందున్న నాహృదయమును విదారణముం గావించునంతటి సునిశితంబులగు తీవ్రాక్షరములు నీ కోమలకర పల్లవమునుండి యెట్లు వెలువరించితివి ? కుసుమ సుకుమారమగు నీ హృదయమున కంతటి కాఠిన్య మెట్లు కలిగినది ? సోదరీ ! ప్రేమైకమూర్తి వగునీకు నీప్రియసోదరునిపై జాలి లేకపోయి నదా? "నాకీలోకమునం దిఁక నేమి యున్నది ? " అని వ్రాసి తివి. ఎంతటినిర్దయురాలవు ! త్వదేక ప్రాణియైయున్న నీయాత్మసోదరుని మఱచిపోయితివా ? నీవేఁడి నిట్టూర్పుల నాహృదయకమలమునుండి వెలువరించుచున్నప్పుడు నావేఁడి కన్నీటికి నీనయనకమలాంతరమునఁ జోటులేకుండఁ జేయుదువా? అట్లు చేయఁజాలవు. నీకరుణార్ద్రహృదయమును నేనెఱుంగు దును. ప్రియసహోదరీ ! హృదయపూర్వకముగ నొక్క మాట చెప్పుచున్నాను. ఇదియే యుపలాలనము. ఇదియే ప్రార్థనము. ఇదియే ప్రబోధము. ఇదియే యాజ్ఞ. ఇదియే శపథము. ప్రేమైకజ్యోతిర్మూర్తులమగు మనమిరువురమును నీలాకాశపథంబున నిష్కలంకముగఁ బ్రకాశింపఁగలిగినను, నిబిడజ్యోత్స్నాపటలంబున విలీనమైపోవఁగలిగినను బరమా నందమే. నీతోఁబుట్టువు నగునన్ను నీకష్టసుఖములకు సమ భాగార్హునిగాఁ జేయుము ! సోదరీ! నీవు సత్యవతివి. ఈ మాట మఱవకుము ! నేను సెలవు లొసంగినతోడనే వచ్చెదను. చి॥ సౌ॥ సరస్వతి నడిగితి నని చెప్పుము !

నీ ప్రియసోదరుఁడు

భా ర త రా వు.

సత్యవతి హృదయసరోవర మననుభూతపూర్వంబులగు భావతరంగములచే సంక్షుభితమై పోవుచుండెను. ఆ దుస్తర తరంగమధ్యమున భయధైర్యములకుఁ బరస్పరప్రబలసంఘర్షణ మగుచుండెను. దుఃఖానందముల కన్యోన్యదుర్భరసంఘట్టన మగుచుండెను. తెలియఁబడకుండఁగనే యామె కనుదమ్ముల నుండి ముక్తాఫలంబులవలె నశ్రుబిందువులు జాలువాఱుచుండెను. శీతలప్రేమరసచిహ్నితం బగు నా లేఖ యుష్ణాశ్రుబిందుసంసిక్తమై పోయెను. సత్యవతి కా సంగతి తెలియనే లేదు. దీర్ఘశ్వాససంచలితంబగు వక్షోవసనమూర్ధ్వభాగమై వక్షోభాగమునొత్తుకొని పోవుటకూడ నామె యెఱుంగదు.

౮

ఆరయఁగ నీజీవితము
మఱి నాజీవితము నొక్క ♦ మాదిరిగానే
పరుగిడుచు నున్నయవి స
త్వరముగఁ దమ యంత్యదశలఁ ♦ బడయుటకొఱకున్.

మక్షికము—కావ్యకుసుమావళి

‘ఏమే’సత్యవతీ! వచ్చెదనని చెప్పి యాలస్యము చేసితివి?’ అని సరస్వతివచ్చి సత్యవతిని బలుకరించెను.

సరస్వతి యమృతస్వరము సత్యవతి హృదయమును భావాంతరమునకు మరలించినది. అప్పుడు సత్యవతి ప్రకృతిస్థయై ప్రేమవికసితనయనములతో సరస్వతిం దిలకించెను. సర

స్వతి చమత్కృతయై "అదియేమే! అట్లున్నావు!" అనియెను.

సత్యవతి గద్గదస్వరముతో "ఎట్లున్నాను!" అనియెను.

సర—సుఖనిద్రలో దుఃఖస్వప్నముంగాంచినట్లున్నావు.

సత్య—సఖీ! ఈయిహజీవితమునం దంతకంటె నీక నే మున్నది ?

సర—అది కేవల మజ్ఞానము—దుఃఖనిద్రలో సుఖ స్వప్నములను గనవలయును.

సత్య—చెలీ! నాకంతటియదృష్ట మెక్కడ?

సర—నీకా వెఱ్ఱి వదలుటలేదు. అదృష్టమునకై కన్నులం దెఱచి చూచుచుండుటవలన నేమిలాభము?

సత్య—ఔ నామాట నిజమే.

సర—ఐనచో నీక విచార మెందుకు ?

సత్య—అన్నకొఱకు అతనిసుఖముకొఱకు అతనిసంతో షముకొఱకు--

సర—అన్నయొద్దనుండి మరల జాబువచ్చినదా యేమి?

"ఔను" అని చెప్పుచుసత్యవతి యాయుత్తరమును సర స్వతి చేతికిచ్చెను. సరస్వతి యాజాబును సవిమర్శముగఁ దిల కించుచుండెను. సరస్వతికన్ను లశ్రువులతో నిండిపోయెను. ఆమె యొక్కనిట్టూర్పువిడిచి "సోదరీ! ప్రియసోదరుని నిష్క ల్మషప్రేమస్వరూప మీయుత్తరము నందలి ప్రత్యక్షరము నందును బ్రతిబింబించుచున్నదిసుమా!" అనియెను.

సత్యవతివిషాదముతో 'అక్కా! ఈశూన్యగేహాము నకై యాదివ్యజ్యోతి నిరర్థక తేజోవిశిష్టమై పోవలసిన దేనా!-

ఫలపుష్పవిహీనం బగునీపల్లవలతికకై యాయమృతరసకలశ మంతసారశూన్యమై పోవలసిన దేనా ?" అని కన్నుల నీరు పెట్టుకొనియెను.

సరస్వతి "చెల్లెలా! ఏల విచారించెదవు? బహుజన్మ సుకృతపరిపాకముచే స్వర్గసుఖస్వరూపుఁడగు నిట్టి సోదరునిం బడయుభాగ్యము నీకులభించినది. పసిఁడితామరపూఁ బన్నీటి కొలను లభియించుట పరమసుఖము కాదా ?" అనియెను.

సత్య—నిరాశాంధకారనిమగ్న నైయున్న నేను సుఖ పడుట యెట్లు ?

సర—నిరాశ యనునది కేవలము భ్రాంతికల్పితమైన దుఃఖ బిభీషిక యే కాని వేఱుకాదు. సంతుష్టి యొకటి మాత్రమే సుఖమయమైనది.

ఇట్లు చెప్పునప్పుడు సరస్వతికంఠస్వర మించుక గాద్గద్య మును వహించెను.

సత్య—అక్కా ! నీమాట సత్యమే కావచ్చును కాని అనుభవాతీతముగా నున్నది—ఆకాశమునఁ జిత్రిలేఖనమా ? అంధకారమునం దద్దముచూచుకొనుట యెట్లు ?

సర—వెఱ్ఱిదానా ! అంధకారము నీ బాహ్యనయనము లకే గాని యాభ్యంతరిక నయనముల కది యెంతమాత్రమును లేదు. కాదా ?

సత్య—భిన్నప్రకృతులును బ్రేమరసార్ద్రితంబులు నగు రెండు తరంగముల నడుమ నా శూన్యజీవితనౌకసంచలించి

పోవుచున్నది. అందొకటి నన్యాయనంత ప్రేమసాగరమున కాకర్షించుచున్నది. మఱియొకటి యగాధప్రేమ ప్రవాహమున కాభిముఖ్యముం గల్పించుచున్నది— నేనీసంఘర్షణమునఁ గొట్టుకొనిపోవుచున్నాను. సోదరీ! ఈ శుష్కవల్లరి కింక వసంతము లేదు. ఈదుఃఖయామిని కిఁకఁ జంద్రసందర్శనము లేదు. ఈవృంతచ్యుతకుసుమమున కింక నీశ్వరపాద సంస్పర్శన సౌభాగ్యము లేదు. సరస్వతీ! ఎందు కీయాశ!

సర—నిరాశపడిమాత్ర మేమిచేయుదువు?

సత్య—సుఖమరణమున కెదురు చూచుచుండుటకంటె నీకే నుపాయ మేమున్నది?

సర—అట్లయినచో సామాన్యప్రకృతికిని నీకును భేద మేమున్నది? స్వధర్మమును నిర్వహింపవలదా?

సత్య—నిజముగా నాకుఁ గర్తవ్య మేమున్నది? ఉన్నను—నితాంతచింతావైకల్యముచే విశ్రాంతి విరహితహృదయ నగు నేనేమి చేయఁగలను?

సర—సోదరీ! ఆవిషయమున నేనును నీవంటిదాననే కాదా?

సత్య—అదియెట్లు? — అనుభవము లేకపోయినను నీకాశ యున్నది.

సర—నాకున్నయాశ నీకేల లేకపోవలయును?

సత్య—నీకన్నులవెలుఁగు నీసమక్షమున లేకపోయినను నీ యంతరంగమునఁ బ్రకాశించుచునేయున్నది—అందుచేత నే నీకు త్సాహశక్తి యున్నది—స్వధర్మనిర్వహణసామర్థ్యమున్నది.

సర—నీవుమాత్రమట్లేల భావించుకొనఁ గూడదు? నీ యంతరంగ పరీక్షణమును నీ వేల సందర్శింపఁగూడదు? అనిత్యమగు భౌతిక ప్రపంచమునుబట్టి యనుభవమునకు భిన్నత్వము నాపాదించుకొను చున్నావు—ఆశానిరాశలను గల్పించుకొనుచున్నావు—సుఖదుఃఖములను దెచ్చిపెట్టుకొను చున్నావు— కాని భావప్రపంచమున మన యిరువురి యను భవము నొక్కటియే కాదా?

సత్యవతి మఱిమాటలాడలేదు; మౌనముతోఁ దలవంచు కొని యన్నగారి యుత్తరమును విరుద్దేశముగనటునిటుఁ ద్రిప్పు చుండెను.

సర—సత్యవతీ! ఏమియాలోచించుచున్నావు?

సత్యవతి నిట్టూర్పువిడిచి "అన్న వేసవి సెలవులలో వచ్చును" అనియెను.

సర—ఔను కాని—నేనెంతవఱకు—

సత్యవతి యులికిపడి "అదియేమే? సరస్వతి యట్లనుచు న్నావు?" అనియెను.

సర—అనుట కేమున్నది?— రేపటిసంగతి యెట్లుం డునో యెవ్వరు చెప్పఁగలరు?

సత్యవతి "అక్కా! నీమాటలయర్థ మేమియో నాకు బోధపడుట లేదు. విస్పష్టముగఁ దెలుపఁగూడదా? నీ ప్రా ణము నొద్దగూడ నీకీసంశయ మెందుకు?" అనియెను.

సర— నా ప్రాణమునకుఁ గష్టముం గల్పించుట నా కిష్టములేదు.

సత్య—అట్లనియెదవేమి? నీకష్టము నాకష్టముకాదా? నీ సుఖము నాసుఖము కాదా?

సర—ఔను. మనజీవనప్రవాహము లనంతసాగరమునం జేరువఱకు నిట్లే ప్రవహించుటకుఁ బరమేశ్వరుఁ డనుగ్రహించుఁ గాక!

సత్య—నా మనోరథముకూడ నదియే.

సర—ఎప్పటికిని నీసుఖముకొఱకే నాజీవితము వినియోగ పడవలయు నని నాకోరిక-

సత్య—అక్కా! నీ నిత్యసందర్శనమే నాయానందము-నీ సుఖమును జూచుచుండుటయే నాకు సుఖము.

అప్పుడు సరస్వతి సత్యవతిం గౌఁగిలించుకొని "సోదరీ! మనజీవితమునం దీ ముహూర్తము చిరస్మరణీయమైనది!" అనియెను.

సత్యవతి యులికిపడి "అక్కా! అశ్లీలముగ వచియించితివి. మన కీ జీవితమునం దిట్టి ముహూర్తములు నిరంతరానుభవనీయము లగుఁగాక!" అనియెను.

సరస్వతి యొక్కింతసేపాలోచించి యొక్క దీర్ఘశ్వాసమును విడిచెను.

సత్య—అక్కా! మరల బావసంగతి యేమైనఁ దెలిసినదా?

సర—నీ వానాఁడు గోదావరీతీరమునం జూచి మాటలాడిన తరువాత నుఱియెట్టి సమాచారమును దెలియలేదు.

సత్య—అన్న వచ్చినతరువాత మే మిరువురమును బావ యెచ్చటనున్న నచ్చటికిఁబోయి పాదములఁ బట్టుకొని బ్రతిమాలి యింటికిఁ దీసికొని రావలయు నని తలంచు చున్నాను.

సర—తల్లీ! ఎంత వెఱ్ఱిదానవు!

సత్య—బావకు నాయం దెంతయో ప్రేమయున్నది. నామాటయం దెంతయో గౌరవ మున్నది— ప్రాణాధారము పడి ప్రార్థించి చూచెదను.

సర—ఏమని ప్రార్థించెదవు?

సత్య—నీయర్ధాంగి యగు మా యక్కను నీ ప్రాణము వలెఁ బ్రేమింపు మని-

సర—సోదరీ! ప్రేమస్వరూపునకుఁ బ్రియ ప్రబోధ మెందుకు? దినకర ప్రచారమునకు దీపముం జూపుట యెందుకు?

సత్య—ప్రార్థింపకుండఁ బరమేశ్వరుఁడు సాక్షాత్కరించునా?

సర—అట్లైనచో - ఏకాంతభక్తిసాధ్యంబగు నీశ్వర సాక్షాత్కార మితరమూలకముగ నెట్లు లభియించును?

సత్య—(దీనస్వరముతో) ఏవిధముచే నైనను నా దుఃఖ జీవనము నీ సుఖజీవనమున కెంతమాత్రము నుపయోగపడఁ జాలదా?

సర—సోదరీ! నీ వట్లెన్నడును దలంపవలదు.

అని సత్యవతిం గౌఁగిలించుకొనియెను. సత్యవతి సరస్వతికంఠముం గౌఁగిలించుకొని కన్నీటితో నా మెవక్షో వసస

మును దడిపి వైచెను. సరస్వతి కనుదమ్ములుకూడ నశ్రుపూరితము లయ్యెను. అప్పు డా మధురమూర్తుల మధురహృదయము లనంత ప్రేమ విలీనములై పోయెను.

ఓ రమణీమణులారా! మీ జీవనములు ధన్యములు! మీ మైత్రి ధన్యమైనది. మీ ప్రేమార్ద్రహృదయములు ధన్యతమములైనవి! దుర్భరంబగు నీదుఃఖజీవన వనంబున నమృతఫలంబులు మీచేతులకే లభియింపఁగలవు! దుస్తరంబగు నీ దుఃఖసంసార సముద్రమున నానందతరంగములు మీకన్నులకే యుగిపడఁగలవు? మీవంటి కుమారీమణులం గాంచుటచేతనే భారతమాత రత్నగర్భయని పేరు మోయుచున్నది! పుణ్యమూర్తులగు మిమ్ముఁబోలిన రమణీమణులింకను నవతరించి ప్రాతస్మరణీయంబులగు భారతవర్ష సతీమణుల చరిత్రములను బెంపొందించెదరుగాక!

౬

"ఇది నీకుఁ దగిన సదనము
కదలకు మిటనుండి; తుష్టిఁ • గాంచుము; యిదిగా
దది, యదిగా దిది యని నె
మ్మదిఁ దోఁచిన రీతిఁ జనకు • మా చిలుకా!

చిలుక—కావ్యకుసుమావళి

కుమార నగరమున గృహమును జేర యేటియొడ్డున వేంకటేశ్వరరావు గారి సుందరోద్యానమున్నది. మధురఫల వృక్షములును మనోజ్ఞపుష్పలతా నికుంజములును, చిత్రిత

గుల్మకుండికలును, శీతలజలయంత్రములును గలిగి యాలోక రమణీయమై, యనవరత కలవిహంగ సంగీతమధురంబై యున్న యాయుపవనము శృంగార రసేశ్వరుండగు మన్మథుని లీలా భవనముంబోలె విలసిల్లుచుండెను. ఆ యుద్యానమధ్యమున నీల శిలాసోపానసమంచిత మగుపుష్కరిణి యొండుగలదు.

ఆ పుష్కరిణికి నుత్తరభాగమునఁ జిత్రశిల్పరచనావిలసితం బగు విహారభవనమున్నది. ఆ భవనమునకు నలువంకలను ద్వార ములును, ద్వారసోపానముల కిరువంకలను బుష్పకుండికలును ఫలపుష్పవృక్షములును విరాజిల్లుచుండును. ఆభవనమంతయుఁ జిత్రపటములు, రత్నకంబళములు మొదలగు నమూల్య పరికర ములతో నలంకరింపఁబడి యుండెను. వస్తువర్ణనమునకై యింతవఱకుఁ జెప్పవలసివచ్చినది గాని యామూలముగా నుద్యానవర్ణనము సాగింపవలయునని మాతలంపుగాదు. మా నవలాపాఠకులకు సుందరోద్యానములును, పుష్కరిణులును విహారభవనములును క్రొత్తలుకావు. కావుననది సర్వసమృద్ధం బగు సుందరోద్యాన మును మాత్రము ప్రశంసించి యాప్రయత్న ము నింతటితో విరమించుచున్నారము.

వేంకటేశ్వరరావు నాఁటిరాత్రి యనసూయ చూపిన చిత్రపటములను జూచియుఁ జూడనట్లు చూచుచున్నాఁడు. అప్పటికి నాతని కన్నుల నా యనసూయ యొక్క రూపమాత్రమే [illegible] మూర్తియై యుం డెను; [illegible] పోలు దివ్యతేజ [illegible] యుండెను. ఆ మొగమునందలి సౌకర్య

మును, ఆసారళ్యమునందలి తారళ్యమును, ఆతారళ్యమునందలి మాధుర్యమును, నాతఁ డీ యిహజీవనమునందు మఱి యెచ్చటను జూచియుండలేదు. ఆమె మధురప్రియ వచనములలో నాతఁడు మధురామృతము నాస్వాదించుచుండెను. ఆమె ప్రేమోపచారములలో నానందరాజ్యసుఖము ననుభవించుచుండెను. ఆతనికిఁ దనప్రాణములకంటెను బ్రియమైనవస్తువు ప్రాణాధికప్రియయగు వనసూయ యొక్కతె మాత్రమే. ఆతఁడు నిరంతరము ననసూయాప్రణయరస తరంగములలో నోలలాడుచుండెను.

నేఁటి సాయంకాలము నాలుగుగంటలకు వేంకటేశ్వరరావు తన సుందరోద్యాన మందిరమునఁ గూర్చుండి పుస్తకమును జదువుకొనుచుండెను. గవాక్షద్వారములనుండి సురభిళవాతపోతము లా మందిరమున విచ్చలవిడిగ రాకపోకలఁ గావించుచుండెను. ఆ కమ్మతెమ్మెరలతో పుస్తకమునందలి పత్రములుగూడ నెగసి గంతులు వైచుచు నస్పష్టముగ నేమేమియో మాటలాడుకొనుచుండెను. వేంకటేశ్వరరావు చెదరిపోవుచున్న పత్రములను సరి చేసికొనుచు!

"మనసుకుదురదేమో వేమారు
కోరి వేఁడిన నీ॥ మనసు—"

అని పాడుకొనుచుండెను. భువనైక మోహిని యగు మోహిని మధుర మోహన సంగీతమును బొంచుండి యాలకించుచు నించించుక ముందటికి వచ్చుచున్నట్లున్న రుక్మాంగదుని చిత్రపట మాతని కన్నులఁబడియెను. అప్పుడా మోహిని

కూడ "మనసుకుదుర దేమో" అని పాడుచున్నట్లే యాతఁడు భావించుకొనియెను. అంతలో నాతనిదృష్టి చెదరి తనప్రాణే శ్వరియగు ననసూయయును దాను నొక్కచోఁ గూర్చుండి నట్లున్న చిత్రపటముపైఁ బ్రసరించెను. అప్పు డనసూయ తన్నుఁ జూచి కలకల నవ్వుచున్న ట్లాతని కగపడియెను. ఆతఁ డించుక చకితుఁడై తలవంచుకొని యంతలో మరలఁ గన్నెత్తి చూచెను. ఆమధురమందహాస వదనమునుండి యక్కృత్రిమ ప్రణయచంద్రిక లట్లే వెల్లివిరియుచుండెను. ఆసరళ తరళకటాక్షావలోకనములు కలుసపూదండలను గల్పించు చుండెను. ఆమె ప్రేమానందమూర్తి. ఆతఁ డనన్యహృద యుఁడై తన ప్రాణేశ్వరివంకనే అతిదేకదృష్టితోఁ జూచు చుండెను. ఆతని కదియే పరమానందము - ఆతఁడు సుఖోన్నత నిర్మలాకాశమున శుక్రతారయై ప్రకాశింపఁ గలుగుట యా ప్రణయానందముచేతనే - సంసార స్వర్గసింహాసనమున దేవతాసార్వభౌముఁడై కొలువు సేయఁగలుగుట యాదివ్య ప్రణయానందముచేతనే! ఆహా! ప్రణయిని ప్రణయహృదయ సమ్మేళన మెంతటిమాధురీయుమైనది! ఎంతటి సుఖమయ మైనది!! ఎంతటి యానందమయ మైనది!!!

అప్పుడు వేంకటేశ్వరుని చేతియందున్న పుస్తకము నందలి పత్రములు టపటపఁ గొట్టుకొనఁజొచ్చెను. ఆ చప్పు డుచే నాతనిదృష్టి చెదరి పుస్తకముపైఁ బడియెను. ఆకస్మిక ముగ నాపత్రింతరాళమునందున్న ప్రతిబింబపట మాతని కన్నులఁ బడియెను. అప్పు డాతనిదృక్కిరణజాలమార్గము ననుస

రంచి యొకవిద్యుత్కిరణము తళుక్కున నయనాంతరాళమునఁ బ్రసరించినట్లయ్యెను. చెదరిపోవుచున్న దృష్టులను సమీకరించుకొని యాతఁడు మరల నొకసారి యాచిత్తరువుం జూచెను. సను సంచలనంబగు నాతని శ్వాసగమనమును కప్పుడించుక వైలక్షణ్యము కలిగెను. ఆతఁడు కంపిత కరములతో చెంతనున్న బల్లపై నాపుస్తకము నట్లేయుంచి యనసూయ ప్రతిబింబమువైపునకు దన దృష్టులను బ్రసరింపఁజేసెను. అనసూయ సుందర వదన మండలమున నకృత్రిమ ప్రణయహాసమట్లే విరాజిల్లుచుండెను.

ఆతఁ డామనోహరమూర్తియందు మాతృత్వమే లోకమోహనసౌందర్యమును గాంచుచుండెను. అట్టి సుందరీమణి కూడ మెచ్చుకొనఁదగునంతటి రాజీవనయనమూర్తి యీభూలోకము నందుండు నని యాతఁడెన్నఁడును భావించియైన నుండలేదు—కాని—ప్రాణప్రియ యగు ననసూయయే యాతని సుస్థిరభావమును కించుకించాంచల్యమును గల్పించెను. అమాయకహృదయ యగు ననసూయ నా సంగతి యించుకంతయును దెలియదు. ప్రణయమున గూఢుఁ డగు వేంకటేశ్వరుఁడుగూడ నా యస్పష్టపరిణామమును గ్రహించి యుండలేదు. దానిమూలముననే యా ప్రతిబింబమును మఱియొకసారి చూడవలయునని యాతనికిఁ గుతూహలము కలిగినది!!
మరలఁ జూచుటయును గలిసది—

కాని, వేంకటేశ్వరుఁ డనసూయాప్రాణప్రియుఁ డైనందుకుఁ దగినపని చేయుచున్నట్లగపడదు. ఆతఁడా చిత్రమును

జూచియుఁ జూడఁజాలకుండెను. చూడకుండవలయునని యా తని యుద్దేశము—అనసూయ చేతిలోనున్నప్పు డాచిత్రప టము నాతఁ డేయుద్దేశముతోఁ జూడకుండ నుండెనో, యాయు ద్దేశముతోనే యున్నయెడల నిప్పు డాతఁ డాచిత్రమును నిస్సంశయముగఁ జూడఁగలిగియే యుండును. ఆ యుద్దేశము నందుఁ జూచుటకును జూడకుండుటకును భేదములేదు. ఇప్పు డామధురామృత రసమునకు మధుర రసం స్పర్శన మైనది. అందువలననే యాతని కానందేహము!

వేంకటేశ్వరరావు పాణిపిరియయగు నసనూయ మాటలను శిరసావహించుచుండెడివాఁడు. ఆమె పరిహాసమున కైన నసత్యము చెప్పదని యాతని నమ్మకము. నాఁటిరాత్రి యామె యాచిత్రరువుంగూర్చి చెప్పినమాటమాత్ర మాతని కప్పు డసంభవముగా నగపడెను. అనుభవమునుబట్టి యాతఁ డట్లూహించి యుండలేదు—విశ్వాసమునుబట్టి యట్లు నిశ్చ యించుకొనియెను. అనుభవమునని విశ్వాస మగుటచేతనే యనుమానమునకుఁ గారణమైనది.

సత్యమును గ్రహించుటకై యాతఁ డాచిత్రపటము నన సూయ చిత్రపటముతోఁ బోల్చిచూడదొడంగెను. సనిమున్న ముగఁ గొంతసేపు పరిశీలించి “అనసూయమాట కొంతవరకు సమంజసముగనేయున్నది.” అని అనుకొనెను. ఆ సమయమున నింటిదూలముపై గూడుపెట్టుచున్న యాఁడుపిచ్చిక ముక్కు పుటమునుండి తృణలేశము జారిపడిపోయెను. అప్పుడది “చుచ్చు చుచ్చు” అనిధ్వనిచేసెను. ఆధ్వని యించుక విషాదసూచ

కముగ నేలోచినది. అది యపశ్రుతిగ నగపడవచ్చును గాని వేంకటేశ్వరుని హృదయమును మనకంటె బాగుగ గ్రహించిన యా పిచ్చుకయట్లు పలికియుండు ననిమాత్రము నిశ్చయించుట కవకాశములేదు. అనసూయ నిష్కళంక హృదయముతో సత్యమునే చెప్పినది. వేంకటేశ్వరుడును బరీక్షించి సత్యమునే గ్రహించెను. గుణమును గ్రహించుటలోఁ దప్పే మున్నది ?

ఆతఁడంతటితోఁ దృష్టి వహించి యున్నట్లగపడదు— మరల మగలఁ జూచుచునే యుండెను. అనసూయ రూపమునందు శాంతశృంగారకళలున్నవి. ఈ సూత్న రూపమునందు ధీరశృంగారచ్ఛాయ లున్నవి. ఆ చూపులలోఁ దారళ్యము, ఈ చూపులలోఁ జాపల్యము, ఆముఖమండలమునఁ సౌమ్యభావము, ఈ ముఖమండలమున గంభీరభావము, ఆమందహాసమునఁ జంద్రికా కాంతి, ఈ మందహాసమునఁ జంచలా కాంతి వేంకటేశ్వరుఁ డెన్నియోసారులు చూచి యీవిధముగ భేదమును గ్రహింపగలిగెను. ఇఁక సౌందర్య తారతమ్యమును గ్రహించుట కాతఁడంతగా శ్రమపడవలసినపని యేమున్నది? ఆమాట ప్రియంవదయగు ననసూయ చెప్పనే చెప్పినది- వేంకటేశ్వరుడుకూడ నట్లే నిశ్చయించుకొనియెను. “అప్పుడు నిశ్చయముగ నిది సుందరీమణియే- ఇట్టి సుందరీ శిరోమణిని నేనిదివఱ కెచ్చటను జూచియుండలేదు.” అనువాక్యము లప్రయత్నముగ నాతని వదనమునుండి వెలువడియెను. అప్పుడు

సమీపవృక్షశాఖపైనుండి కాకము "కావు కావు, కావు" మని యఱచెను.

ఆ యజ్ఞానవిహంగము "నీ ప్రణయహృదయమును గావుము—నీపవిత్రశీలమును గావుము - నీ ప్రియప్రాణమును గావుము-" అని బోధించినదని యెవ్వరు చెప్పఁగలరు? వేంక టేశ్వరున కా శబ్దము వినఁబడినట్లు లేదు. కాని యాతఁడు తన మాటకుఁ దానే యప్రతిభుడై పోయెను. ఎట్టయెదుట మోహ నమూర్తి యగు ప్రాణప్రియ తనపార్శ్వమునందే యుండెను!! అదియే కారణము! ప్రియురాలివాక్యమును బ్రత్యక్షమునఁ గాంచఁగలిగినప్పు డాతఁ డప్రతిభుఁ డేల కావలయును? ఎల్లప్పుడును బ్రియురాలివాక్యమునే సత్యమని విశ్వసించు నాతఁ డిప్పు డేకాంతముగ నీ పూర్వపక్షసిద్ధాంతములు చేసి కొనుట యెందుకు? అనసూయ యొక్కతెయే సుందరీ శిరో మణి యనుమాట యెక్కడకుఁ బోయినది? వీనికి సమాధా నము చెప్పుట కాతనికి శక్తి లేదు. అజ్ఞాతముగ నాతని హృద యాకాశమునం దేదియో యదృశ్యచ్ఛాయ యావరించు కొన్నది!

ఆతఁ డటనుండి లేచి మందిరాంగణమునకుం బోయి యటు నిటు బ్రచారము చేయుచుండెను. అతని హృదయాం తరాళమునం దెట్టిగాలి వీచి ఘర్మబిందువుల గల్పించుచున్నదో తెలియదుగాని పూలతోఁటనుండి చల్లని గాలి వీతెంచి యాతని మేనిపైనున్న యా ఘర్మబిందువుల నపనయించుచుండెను. పశ్చిమాకాశతీరమునం దున్న యస్తంగత సూర్యుని యరుణ

కిరణము లాతనిపైఁ బ్రసరించుచునే యుండెను. ఆ కిరణములు క్రమక్రమముగ నా ధ్యానమండలమునందే యైక్యమైపోవుచుండుటను నాతఁడు తెలిసికొనలేదు. తుద కా కర్మసాక్షి కాల జలదాంతరమున మునిఁగిపోవుటయు నాతఁడు గ్రహింపలేదు.

౧౨

చందమామను గను సెంత ♦ సంబరంబొ
సలిల కలశంబు చెప్పఁగాఁ ♦ జాలవన్నఁ
బొంగనిన మాత్ర నుప్పొంగి ♦ పోవుచుండు
కలశవారాశిఁ గనియైనఁ ♦ దెలిసికొనుఁడు!

చందమామ—కావ్యకుసుమావళి

అనసూయ నేఁడించుక యాలస్యముగ నుద్యానమునకు వచ్చెను. ఆమె పూవులం గోసికొని పుష్కరిణియొడ్డునం గల చంద్రశిలావేదికపైఁ గూరుచుండ దండలు గ్రుచ్చుకొనునప్పటికిఁ జంద్రోదయ మయ్యెను. ఎప్పటివలె వేంకటేశ్వరరావామెతోఁ గలసి పూవులఁ గ్రుచ్చుటకు రాలేదు. అనసూయ పూలదండల నెగుడుదిగుడుగను నడ్డదిడ్డముగను గ్రుచ్చెను. తలక్రిందుగ గ్రుచ్చుటచేఁ జాలవఱకు మల్లెమొగ్గలు చెదరి విడిపోయినవి. గ్రుచ్చినదండలను ముడివేయుటగూడ నామె మరచిపోయెను. ఎత్తి పళ్లెరమున నందుంచునప్పుడు వానిలోఁ గొన్ని మొగ్గలు జారి పడిపోయెను. నిరుత్సాహముతో నా దండల నళ్లే పళ్లెరమునం దుంచి యటనుండి బయలు

జేసెను. పార్వతీశ్వరుఁడు సమీపమున లేనప్పు డనసూయ పను లిట్లే యుండును.

పార్వతీశ్వరుఁ డుద్యానవనమందిరమునం దుండె నని యామె యెఱుంగును. ససంభ్రమయై యచ్చటికి బోయి చూచెను. ఆమందిరమున దీపము లేదు. అనసూయ దీపమును వెలిఁగించి చూచెను. ఆతఁ డచ్చట నగుపడలేదు. ఆప్రాంగణ మున కవ్వల వేంకటేశ్వరుఁడు తలవంచుకొని యిటునటుఁ బ్రచారము చేయుచుండెను. ఆమె నాతఁడు చూడలేదు ప్రియురాలి మృదుపదవిన్యాసమునందలి యస్ఫుటధ్వనిలేశమును గూడ నాతఁడాలకింపఁగలిగెడివాఁడు - హృదయేశ్వరి నెమ్మేని తావులం గొనితెచ్చు మందమలయానిలాంకూరసంస్పర్శలేశ మునైనను నాతఁడు గ్రహింపఁగలిగెడివాఁడు. ఇప్పు డామె యెట్టయెదుట నున్నను నాతఁడు తెలిసికొనఁజాలకుండెను.

పాప మనసూయ కాసంగతియే తెలియదు—ద్వారము నొద్దకు వచ్చి చూచునప్పటి కాతఁ డీశ్వరుఁ డామె కన్నులఁ బడియెను. ఇఁక నామెకుఁ గావలసిన దేమున్నది? ఆమె యత్యుత్సాహముతో "తొలినేఁజేసిన పూజాఫలము" అని మృదుల స్వరమునఁ బాడుచు నాతని యెదుటికి వచ్చెను. వేంకటేశ్వరుఁ డులికిపడి ప్రకృతిస్థుఁడై నవ్వుచు "పూలు గ్రుచ్చుట యైనదా? అనియెను. ఆ స్వరము విలక్షణముగనే యుండెను. అది యన సూయకుఁ దెలియనేలేదు. ఆమె యానందోత్ఫుల్లనయనయై "పువ్వులు గ్రుచ్చితిని—మీనవ్వులకుఁ దగినట్లు" అనియెను.

వేం—కాదు—నీనవ్వులకుఁ దగినట్లు.

అన—నానవ్వులో? మీనవ్వులో? పువ్వులనడిగి తెలిసి కొందము రండు!

వేం—నీవు సూత్రధారిణివి; అవి నీవు చెప్పినట్లే ప్రవర్తించును.

అనసూయ నవ్వుచు "మీరు సూత్రధారులు నన్నును సూత్రధారిణిగాఁ జేసితిరి! అదియే నాభాగ్యము!" అనియెను.

అడుగుముట్టఁ గలఁగిపోయినసరోవర మంతలోఁ దేరుకొనియెను. మార్తాండోదయమున మంచువిరిసి నట్లయ్యెను—అమృతకిరణప్రసారమున నంధకార మంతరించి నట్లయ్యెను--మలయవాయు సంస్పర్శనమున మల్లికాముకుళము వికసించినట్లయ్యెను-ప్రాణప్రియుల మధురసంభాషణములు ప్రాణేశ్వరుల హృదయముల కస్లేయుంచును.

వేంకటేశ్వరరావనసూయను ముద్దుపెట్టుకొని యానందము ననుభవించుచు "ప్రాణేశ్వరీ!-ఔను-నిజముగ నీవు ప్రేమ సూత్రధారిణివే—నేను నీప్రేమైకనటుఁడను." అనియెను.

అనసూయ యానందపరవశయై సాధ్వీ సముచితం బగు సిగ్గుచే నించుక మొగము మరలించుకొనియెను. అప్పుడు సంపూర్ణచంద్రకిరణ ప్రసారముచే నామె నిద్దంపుఁజెక్కుటద్దములపయిం దోఁచినతళతళలు వేంకటేశ్వరుని ప్రేమానంద తరళనయనములలో మిలమిల మెఱసిపోయెను. అతఁడా పున్నమచందమామను, ఆయన్నులమిన్న ముద్దుమోమును దనివి తీరనిచూపులతో మాటిమాటికిని జూడ నారంభించెను.

అప్పు డనసూయ చిఱునవ్వునవ్వుచు "హృదయేశ్వరా! ఆపూర్ణచంద్రుని చెంతనేయున్న యానక్షత్రము పేరేమి!" అని ప్రశ్నించెను.

వేం—ఎఱుఁగవా! ముక్తాఫలమువలెఁ బ్రకాశించు చున్న యానక్షత్రము చిత్రానక్షత్రము!

అనసూయ ప్రణయపులకితకంఠస్వరముతో "నాపూర్ణ చంద్రుని చరణసాన్నిధ్యమున నేనును జిత్రానక్షత్రమనే" అనియెను.

వేంకటేశ్వరుఁడు "ప్రాణేశ్వరీ! నీవు చిన్నినక్షత్రమువు కావు ప్రేమామృతమూర్తివి. ఈప్రేమామృత కలశమునొద్ద నేను పిపీలికాప్రాయుఁడను" అనియెను.

అనసూయ సిగ్గుతో "నేను మీపాదదాసిని అంతగాఁ బ్రశంసించుట కర్హురాలను గాను" అనియెను.

వేంక—పోనిమ్ము అది నీకు సరిపడనిచో—నగే—ప్రేమైకజ్యోతివగునీవు చక్కని చుక్కవు.

అన—ఎంతచక్కని చుక్కనైన నను జంద్రచరణ సాన్నిధ్యమే సౌభాగ్యము.

వేంకటేశ్వరుఁ డాజ్యోత్స్నామయంబగు నాకాశము వంకఁ దదేకదృష్టితోఁ జూచుచుండెను.

సరళహృదయయగు ననసూయ ప్రణయసాగరము నందలి గభీరతరంగముల నెన్నఁడు నెదుర్కొని యుండలేదు. అందలి దారుణావర్తములయం దెప్పుడును బరిభ్రమించి యుండలేదు. అమాయికయగు ననసూయచేతలును బలుకు

లునుగూడ నామెకే ప్రతికూలము లగుచుండెను. ప్రాణేశ్వరుని సమీపమునం దున్నప్పు డామె తన్మయత్వముచే సకలమును మఱచిపోవుచుండెను. ఆనందముచే దోఁచినట్లు మాటలాడుచుండెను. ఇప్పు డామె తన్నుఁ జిత్రా నక్షత్రముతోఁ బోల్చుకొనుట బాగుగ లేదు. మనోమయాకారముతో స్వాతీ నక్షత్రమం దున్న చంద్రుని సమీపించుచున్న యని చూచుచున్న సంగతి యామె కింతమాత్రమైనను దెలియనే తెలియదు!

స్వాతిసమీపించుచుండెనే చంద్రునకుఁ గళ తగ్గిపోవునని గాని చిత్రానక్షత్రము దూరమైపోవు ననిగాని, యదియే క్షీణత్వమునకుఁ బ్రారంభమనిగాని వేంకటేశ్వరుడైన నూహించుకొన్నట్లగపడదు.

౧౧

యెఱిఁగియో యెఱుఁగకో • యేఁజేసినట్టి
తప్పులుండిన మఱి • దలఁపగాఁబోక
మన్నించి మనసుంచి • మఱియొక్కసారి
కన్నులఁబడుమయ్య! • కరుణాంతరంగ.

ఏ కాం త సే వ

గోపాద క్షేత్రమునందలి యంతర్భవనమునం దొక గదిలో నారదప్రసన్నుఁడు దుర్భరబాధ ననుభవించుచుండెను. అతఁడు మోఁకాలిపై దలనుంచుకొని రెండుచేతులతోడను గుడి

కాలి చీలమండగట్టిగ నదిమిపట్టుకొని మూల్గుచుఁగూర్చుండి యుండెను. బలిష్ఠమగు నాతని శరీర మించుక సడలియుండెను. భయంకరమగు నాతని వికృతవదన మిప్పుడు యాతనా విషాద చిహ్నితమై సాక్షియుండెను. ఆతని యెఱ్ఱనికన్నులు గుంటలు పట్టియుండెను. ఆగదిలో నింక నెవ్వరును లేరు. కిటికీ లన్నియు మూయఁబడియుండెను. వెలుతు రంతగా లేకున్నను గాలిమాత్రము వచ్చుచుండెను. ద్వారపార్శ్వమున నిరువురు సేవకులు కూర్చుండియుండిరి.

అప్పుడొక మహాపురుషుఁడు మాతృమందిరమునఁ బ్రవేశించెను. ఆతని పాద కమలములు పాదుకావిలసితములు. శరీరము కాషాయవసనాచ్ఛాదితము. హస్తయుగళము దండకమండలుసంకలితము. విశాలవక్షోభాగము బీజపూరమాలికాలంకృతము. కంఠసీమ రుద్రాక్షనక్షత్రహార శోభితము. ముఖమండలము శుభ్రశ్మశ్రువిరాజితము. ఫాలభాగము విభూతిరేఖాంకితము. లలాటము కుంకుమ తిలకాంచితము. ఆ మహాపురుషుని వదనమండలమునఁ బ్రతిభాశక్తి యున్నది. కటాక్షావలోకములయం దాజ్ఞాశక్తి యున్నది; మందహాసమున నుత్సాహశక్తి యున్నది. ఆ సిద్ధమూర్తి యందు సర్వశక్తులును మూర్తీభవించినట్లుండెను. ఆతఁడు ప్రబోధానందస్వామి యే-

బాధపడుచున్న యావ్యక్తి యామహాపురుషునివంకఁ జురచురఁ జూడసాగెను. ప్రబోధానందస్వామి ప్రశాంతగంభీరస్వరముతో "ఏమి యాలోచించుకొంటివి?" అని ప్రశ్నించెను.

పురుషుఁడు క్రోధకర్కశస్వరముతో "ఆలోచన కేమున్నది—నిలువున నిన్నుఁజీల్చి వేయవలయుననియే" అనియెను.

మాట ముగియకుండఁగనే స్వామి చిఱునవ్వుతో "రక్షించిన వానినిగూడ భక్షించునంతటి క్రూరరాక్షసుఁడవా నీవు ?" అనియెను.

పురు—చచ్చినవానిని బ్రదికించుటచే నీవు దైవము వనుకొంటిని. కాని తుద కిట్టి తీరని యాతనం గల్పించి నాపాలిటి కాలయముఁడ వైపోవుదు వని నే ననుకొనలేదు.

స్వామి—ఇందు నేఁజేసిన దేమున్నది ?

పురు—మఱి యీబాధ నేనే తెచ్చిపెట్టికొంటినా ?

స్వామి—కోపమువలదు - ఇది నీవు తెచ్చిపెట్టుకొన్నది కాదు - కాని దీనిని నీవు తీర్చుకొనుట లేదు

పురు—నేనా ?

స్వామి—ఔను ! నీ వెవ్వరు ?

పురు—ఆ సంగతి నీ కెందుకు ?

స్వామి—(చిఱునవ్వుతో) నీసంగతి నాకక్కఱ లేనప్పుడు నీబాధసంగతి నాకెందుకు ?

పురు—అట్లయిన నన్నిచ్చట బంధించు టెందుకు?

స్వామి—నీరోగము కుదుర్చుటకు—

పురుషుఁడు కన్నులెఱ్ఱఁజేసి పండ్లుపటపటఁ గొఱుకుచు సింహమువలె నొక్క యుదుటున స్వామిపై కుఱుకఁబోయెను. కాని శక్తిహీనుఁడై పోవుటచేతనో, స్వామి మనోబలముచేతనో గాని యాతఁడు కూర్చున్నచోటనుండి కదలఁజాలక పోయెను.

స్వామి యొక్క యదుగైన వెనుకకు వైవకుండ శాంతముతో నాతనివంక నట్లే చూచు చుండెను.

పురుషుఁడు దీర్ఘశ్వాసములను విడుచుచు "మా వాండ్రెచ్చట నున్నారు ?" అనియెను.

స్వామి—నీకు మీవాండ్రతో సంబంధము వదలిపో యినది.

పురు—(తీవ్రస్వరముతో) సబంధము వదలిపోవు టయా ? ఎట్లు ?

స్వామి— వారిచ్చటికి రాఁజాలరు— నీవచ్చటకుఁ బోఁజాలవు-

పురు—నీవేమో బ్రహ్మాండనాయకునివలె మాటా డుచున్నావు ?

స్వామి—బాధ తీరినచో నీవు నంతవాఁడ వగుదువు.

పురు—ఈబాధ తీరుట యెప్పుడు ?

స్వామి—నీసంగతి సత్యముగాఁ జెప్పినప్పుడు.

పురు—నేను చెప్పినది సత్యమో యసత్యమో కని పెట్టుటకు నీకేమి నిదర్శనమున్నది ?

స్వామి—అంతకును నీబాధయే నిదర్శనము.

పురుషుఁడు తలవంచుకొని చాలసేపాలోచించి నిట్టూర్పులు విడుచుచు "అయ్యా ! నన్నూరక బాధపెట్టుట యెందుకు? ఒక్కసారిగఁ జంపివేయరాదా? అనియెను.

స్వామి—నీ నిగూఢ చరిత్రమును వెలిపుచ్చుటకంటె మరణమే మేలైనదని నీకుఁ దోఁచుచున్నదా!

పురు—ఔను.

స్వామి—నీవంత పాపము చేసితివా?

పురు—పాపమా ?

స్వామి—పాపము గనుక నే బాధ—

పురు—పాపమునకు బాధయుండునా?

స్వామి—పాపమే బాధ.

పురు—ఆ బాధ యేమైన నున్న యెడలఁ జచ్చినతరువాత నుండవలయును. ఇప్పుడెందుకు?

స్వామి—అప్పుడు లేకుండుటకే యిప్పుడు.

పురు—ఆ లోకములోఁ గాల యమునికిఁ బోటీయా యేమి యీలోకములో నీవు? ఈలాగెంతమంది నేడ్పింపఁ దలఁచుకొన్నావు నాయనా?

స్వామి—వెఱ్ఱివాఁడా! ఏడ్పించువారెవ్వరు? పాపమునకు ఫలము బాధపడి యేడ్చుటయే.

పురు—అదేమిమాట! పాముకాటునకును బాప బాధకును సంబంధ మేమున్నది?

స్వామి—(శాంతస్వరముతో) నాయనా! అట్లనుకొన వలదు! ఆపాపమే పాముకాటు!

పురుషుఁ డిఁక మాటాడలేదు. "పాపమే పాముకాటు" అనువాక్యము నారదబ్రహ్మ దివ్యవీణాతంతువులనుండి వెలువడిన సామశ్రుతివలెఁ బ్రబోధానందస్వామి మధురకంఠము నుండి చల్లఁగ నాపురుషుని శ్రవణకుహరములఁ బ్రవేశించెను. ఆ నిస్వన మంతటితో నాఁగిపోలేదు; ప్రతిగగన పరమాణువు

నందును బ్రతిధ్వనితమై, ప్రతివాయుతరంగమునందును బ్రచలితమగుచుఁ గ్రమముగ మృదంగనిస్వనముంబోలి భేరీధ్వని ననుకరించి, పారావారనిర్ఘోషముం దలకడచి, శతసహస్ర సహస్రశనిపాతదారుణారావముం బ్రతిఘటించుచు నాతని శుష్కకర్ణకుహరములం బ్రతాడితములుగఁ జేసినై చుచుండెను. తతనిహృదయాకాశమునను ప్రతిరక్తనాళమునందును నదియే ప్రతిధ్వనించుచుండెను. అతని కిప్పు డాంతరిక ప్రపంచము నందును బాహ్యప్రపంచము నందును గూడ "పాపమే పాము కాటు" అనుధ్వనియే యెడ తెగకుండఁ బ్రణవధ్వనివలె వినవచ్చు చుండెను.

అతని సకలేంద్రియములును దన్మయములై పోయెను. అప్పు డాతనికి బాహ్యజ్ఞానము వదలిపోయెను. ఆగంభీరారావ తరంగములలో నాతనిహృదయము కొట్టుకొని పోవుచుండెను. అప్పు డాతని కంతటను నంధకార మావరించుకొన్నట్లయ్యెను. ఆ గాఢాంధకారమున భయంకర విషసర్పములు తండోపతండములై వచ్చి యాతనిఁ దరమితరమి కఱచుచుండెను. ఆబాధలకు సహింపఁజాలక యాతఁడు భయభ్రాంతుడై పరుగులెత్తు చుండెను. అంతటను విషసర్పములే—సిలువునను జుట్టబెట్టుకొని కఱచికఱచి కండలెక్కుడీయు చుండెను. ఆ యాతన నాతఁ డనుభవింపఁజాలక గోలుగోలున నేడ్చుచు నిలువునఁ గూలఁ బడిపోయెను. అంతలో నయ్యాశీవిషముఖంబులనుండి యొక్కసారిగ నగ్నిజ్వాలలు వెడలువడి యాతని నావరించుకొనియెను. ఆ భీకరకాలకూటానలజ్వాల మధ్యమునం బడి యాతఁడు వేగి

పోవుచుండెను. ఆతనికి నిష్కృతి యగపడుటలేదు. గతి తోచుట లేదు. పాఱిపోవుటకుఁగూడ శక్తి లేదు. దిక్కులన్నియును గాలకాకోదర భీకరములై యుండెను. అప్పుడాతఁడసహాయుఁడై శుష్కకంఠముతో "దాహము! దాహము! దాహము!" అని రోదనము చేయుచుండెను.

అప్పుడాకస్మికముగ భూమ్యాకాశములకు బెరిగినట్లున్న శాంతగంభీరభయంకరశ్యామలదివ్యమూర్తి యాతని కన్నుల బడియెను. ఆ మూర్తి నలువంకలును శతసహస్ర కాలభుజంగములు పరివేష్టించియుండెను. ఆ దివ్యమూర్తిం జూచి యాతఁడు భయభ్రాంతుడై మఱింతబిగ్గఱగ "దాహము! దాహము! దాహము?" అని యఱచుచుండెను. అప్పుడా లీలామూర్తి యాతని సమీపించి గంభీరస్వరముతో "ఓరీ! పుణ్యాచరణంబునకై పరమేశ్వరుఁడు నీకుఁ బ్రసాదించిన యీ జన్మమునందు నీవు చేసిన దేమున్నది?" అని హెచ్చరించెను.

ఆ ప్రబోధవాక్య శ్రవణమాత్రమున నాబాధితుని దుస్సహబాధ శతసహస్రగుణాధిక మైనట్లయ్యెను. అప్పుడాతఁడు యాతనావిహ్వలస్వరముతో "పాపము! పాపము! పాపము!" అని బిగ్గరగఁ బ్రలపింప నారంభించెను.

ఆతఁ డట్లు పాపమంత్రపురశ్చరణము జేయుచుండఁగనే యామూర్తి ప్రబోధానందస్వామియై యవతరించినట్లయ్యెను. తోడనే యాస్వామి జ్వాలామధ్యమునం బ్రవేశించి చిన్నబిడ్డను గన్నతల్లి యెత్తికొన్నట్లుగా నాతనినెత్తిపట్టుకొనియెను. అంతలో నామహోరగములు మాయమైపోయెను. సంతాపజ్వాలలు

చల్లారిపోయెను. ఆ దివ్యమూర్తియెదుట నాతనికిఁ జంద్రమండలసాన్నిధ్యమునం దున్నట్లయ్యెను. యాతనాపరిక్లిన్నుఁడగు నాతఁడప్పుడు సుఖపరవశుఁడయ్యెను. ఆచల్లనిసమయమునం దమృతమధురస్వరముతో "పాపమునకు మందు పశ్చాత్తాపమే" అనుదివ్యవాక్యము చల్లగ నాతనిచెవులఁబడియెను. ఆతఁడులికిపడి కన్నులఁదెఱచి చూచెను. అచ్చట నెవ్వరును లేరు!

౧౨

"భూతపంచక మనియెడి • పోగులెల్లఁ
దడవిపురిపెట్టికూర్చిన • త్రాఁడువంటి
దగును జీవంబు; క్రమముగా • నట్టె సాగి
బిగిసి బిగ్గరగాఁ జాగి • తెగునుదుదను"

యద్దృశ్యం తన్నశ్యం-కావ్యకుసుమావళి.

అన్నపూర్ణకు దుస్సహకష్టములచే హృదయము చివికిపోయినది. ఆమెకుఁ బ్రథమసంతానమైనకుమారుఁడు దక్కకుండఁబోయెను. కుమార్తెజీవితమునకు సుఖము లేకుండఁబోయెను. ఆమనోవ్యాధిచేతనే యామె క్రమక్రమముగ గృశించి తుదకు మంచముపట్టెను. గౌరీపతిశాస్త్రి తనబహిఃప్రాణముగు నన్నపూర్ణకు రోగోపశమనమునకై యెన్నియోమందుల నిప్పించుచుండెను. ఎంతయోద్రవ్యమును వెచ్చించుచుండెను. ఏమిచేసిన నేమిలాభము? మనోవ్యాధికి మందెచ్చట నున్నది?

క్రమముగా నన్నపూర్ణ సర్వశక్తులు నవసన్నములై నిద్రాహారములు కట్టువడిపోయెను. గ్రుక్కెడు నీరైన నిముడుట లేదు. ఇకఁ నౌషధము లేమిపనిచేయును? గౌరీపతిశాస్త్రి చింతానిమగ్నుఁడై యుండెను. తల్లిప్రాణమునందలి యాశచే సరస్వతి గడియకొకమందు మార్చి మార్చియిచ్చుచుండెను. పాపము సరస్వతికిఁ దోడబుట్టువులు లేరు - సతీజీవనమున కేక మాత్రావలంబన స్వరూపుఁడగు ప్రాణేశ్వరుఁడు విదేశములఁ బట్టిపోయెను; ఆతఁ డేమయ్యెనో యెటనుండెనో తెలియుట యైనలేదు. వయసుచెల్లినతండ్రి దుఃఖ సముద్రములో మునిఁగి యుండెను. ఇప్పు డేదైన విపరీతమే తటస్థించినచో నాతఁ డెట్లు జీవింపఁగలఁడు? తలచుకొనినప్పుడెల్ల సరస్వతికి దుఃఖము పొరలిపొరలి వచ్చుచుండెను—సరస్వతి ధైర్యవతి యగుటచే దుఃఖమును లోలోపలనే యడంచుకొని తల్లి కుపచారములఁ జేయుచు గృహకృత్యముల నెఱవేర్చు కొనుచుండెను.

సత్యవతి తనప్రాణసఖియగు సరస్వతికి ధైర్యమును చెప్పుచు నాకష్టములలో దోడునీడయై మెలఁగుచుండెను. సరస్వతి ధైర్యగ్రంధి మాటిమాటికి శిథిలమైపోవుచున్నను దుఃఖపరితప్త హృదయుఁడై క్రుంగిపోయియున్న వృద్ధుఁడగు జనకుని కొఱకుఁ గన్నీరుపెట్టి దుఃఖింపఁజాలకుండెను. అందుచే సరస్వతిదుఃఖము మఱియును దుర్భరముగా నుండెను. సంసారమున సర్వసుఖస్వరూపిణి యగుజననికంటెను బ్రియమైనవస్తు వింకేమియున్నది? కనికరపు చూపులచేతను, ప్రేమామృత ప్రసారము చేతను, బిడ్డలకష్టములను మఱపించునది కన్నతల్లి

గాక మఱియెవ్వరు? తల్లియే ప్రేమానంద స్వరూపిణి! తల్లియే సుఖస్వరూపిణి తల్లియే సర్వస్వస్వరూపిణి !!

ఆకుమఱుంగు పిందెవలె యున్న సరస్వతి యింతవఱకును దనప్రాణేశ్వరుని సన్నిధాన భాగ్యము లేకపోయినను, సందర్శన సామ్రాజ్యము లేకపోయినను నిరంతర మా ప్రేమైకమూర్తిని నెమ్మనమున ధ్యానించుకొనుచు నానందసుఖము ననుభవించు చుండెను. ఇప్పు డామె హృదయాంతరాళమునం దొకవంక ఝంఝామారుతప్రభంజనములు వీచుచున్నవి. ఒకవంకఁ గాలమేఘము లావరించుకొనుచుండెను. అంతటను గాఢాంధకారము గ్రమ్ముకొనుచుండెను.

రాత్రి రెండుజాము లయ్యెను. సరస్వతి తల్లిమంచము నొద్ద గూర్చుండి ఱెప్పవేయని దృష్టితో నామెముఖము వంకనే చూచుచుండెను. అన్నపూర్ణ తనప్రేమైకపుత్రికయగు సరస్వతి మొగముపైఁ బ్రేమాలసవీక్షణములఁ బ్రసరింపజేయు చుండెను. అవి యంత్యప్రేమావలోకనములని సరస్వతి గ్రహింపలేదు. పాపమా సంగతి యా బాలిక కెట్లు తెలియును? తెలియక పోయినను నామె తనహృదయమునం దేదియో యాందోళనము ననుభవించుచునే యుండెను. అంతఅవకు మేల్కొనియున్న సత్యవతి యాప్రక్కనే యొకచాఁపపైఁ బరుండి నిద్రించుచుండెను.

సరస్వతి యప్పుడు తల్లికి మందునీయ వలయునని ప్రయత్నించెను. అన్నపూర్ణవలదని సంజ్ఞచేసెను. ఎప్పుడు మందిచ్చినను దీసికొనుచుండునామె యిప్పుడు వలదనుటచే

సరస్వతిగుండె గుభిల్లుమనియెను. సరస్వతి శోకగద్గద స్వరముతో "అమ్మా! మందుపుచ్చుకొనవా ?" అనియెను. అన్నపూర్ణ యతికష్టముతోఁ దనచేతిని సరస్వతిచేతిపై నుంచెను. అప్పు డామెకన్నులనుండి జొటజొటఁ గన్నీరు ప్రవహింప సాగెను. సరస్వతి వికృతస్వరముతో "అమ్మా! అది యేమి ?" అనియెను.

అన్నపూర్ణ హీనస్వరముతో "తల్లీ! కంటఁ దడిబెట్టకుము! ఏమి కావలయునో యది యైపోయినది! నీ కష్టమునకును నామరణమునకును నేనే కారకురాలను. ఆఁడుబుద్ధి యసురబుద్ధి యైపోయినది!" అని యిఁక మాటాడఁజాలక పోయెను.

అప్పుడు సరస్వతి కన్నీటి నాపుకొనఁజాలక "అమ్మా! నీవు చల్లగ నున్నచో నాకేమికష్టము ?" అనియెను.

అన్నపూర్ణ యాయాసముతో "బిడ్డా! అజ్ఞానముచే నేనే నీసుఖవల్లికను జేతులారఁ దెంపివైచితిని. నా నాలుకపై ముల్లు విఱచుకొంటిని. నేను బెంచినబిడ్డయని నేనడలింపఁదగినవాఁడని నామేనల్లుఁడని ముందువెనుక లాలోచింపక యెట్లయిన బుద్ధివచ్చునను దుర్బుద్ధితో మూఁడు మువారా ర్తములు దాఁటిపోయినవి! లోకులకుఁ బడలేక నీకు బిడ్డ నిచ్చినందుకు బాగుగనే సుఖపెట్టుచుంటివి! నీకీయకపోయినను నాబిడ్డ సుఖపడునుగదా! నీవిట్టివాఁడ వగుదువని నేననుకొనలేదు' అని యాతని దూషించిపలికితిని. పాపమాబిడ్డ యానాఁడు తిన్నఁగఁ దిండియైనఁ దినలేదు. అదియే కడసారి

రాక. మరల నీయింటి గుమ్మము తొక్కి చూడలేదు. మూడేం డ్లయినది" అని యూరకుండెను.

సరస్వతి తలపైఁ బిడుగుపడినట్లయ్యెను. ఆయంత్యసమ యమున నట్లు పశ్చాత్తాపమునందుచు శోకించుచున్నతల్లి నెట్లూఱడింపవలయునో యామెకుఁ దోఁచుట లేదు. ఏమియు నెఱుఁగనిబిడ్డ కిట్టిసమయమున నీదారుణ వృత్తాంతమును జెప్పి మఱింత దుఃఖపెట్టఁగూడదని యేండ్లు గడపిన యన్నపూర్ణకుఁ దోఁచవలసినది కాని కన్నబిడ్డకై తానుచేసినతప్పు నీయవ సానకాలమునఁ గన్నబిడ్డయొద్దఁగాక యన్నపూర్ణ చెప్పు కొనుట కిఁకఁ దావెక్కడనున్నది? అదిగాక ఉపకారమగునని యెంచిన తనమాటలు సరస్వతి కపకారములైనవి. అట్టి సర స్వతికి అట్టి గారాబుపట్టికి అట్టి జీవనసర్వస్వమునకు దన యవ సానకాలమునందైనను దనతప్పును జెప్పుకున్నచో నన్న పూర్ణకు శాంతి యెక్కడ నున్నది?

తల్లి తనయెడఁ దప్పు చేసినదని సరస్వతి యెట్లు భావించుకొనఁగలదు? దైవదుర్విపాకమువలనం గలిగినసంఘు టనమున కెవ్వరేమిచేయుదురు? తన తల్లి పశ్చాత్తాప దుఃఖ మును చూడఁజాలక సరస్వతి దుఃఖసముద్రమున మునిఁగి పోయెను. అప్పు డామె తనతల్లి జీవితమువలెనే తనజీవిత నౌకయు నట్టనడిమిసముద్రమునం దల్లాడుచున్నట్లు భావించు కొనియెను. దుఃఖతరంగములచేఁ దూలిపోవుచున్న సరస్వతి యించుక ధైర్యము తెచ్చుకొని ప్రేమకంపిత స్వరముతో 'అమ్మా! అది యంతయును మఱచిపొమ్మా! నీహృదయము

నకు శాంతినీయఁగల మంచితలంపులనే మనసునకుఁ దెచ్చు కొనుము ! ” అనునప్పుడు సరస్వతి కన్నులనీరు నిండిపోయెను.

అన్నపూర్ణ యవసన్న స్వరముతో “తలంపుల కేము న్నది. ఒక్కటే-ధ్యానము-” అనియెను.

ఏ యదృష్టసూత్రముచే నాకర్షింపఁబడియెనో గాని యితంవరకు నన్నపూర్ణనుజూడజాలక దూరదూరముసందే యుండుచున్న గౌరీపతిశాస్త్రి యాకస్మికముగ నాగదిలోపలఁ బ్రవేశించెను. అనివార్య మగుధర్మానుబంధము, అమోఘ మగుప్రేమానుబంధము, అనుకూలమగు సహవాససంబంధము, ఆతనికన్నులనుండి యవిరళాశ్రుధారలు ప్రవహించుచుండెను. మినుకుమినుకు నునుదీపపువెలుతురున నన్నపూర్ణ సరస్వతిపై నున్నచూపు మరలించి ప్రాణేశ్వరుని వదనమండలమును గడసారి యొకసారి చూచెను. ఆచూపులలో భారతవర్ష పతి వ్రతాతిలకముల పవిత్రతేజము విరాజమాన మగుచుండెను- ఆచూపులలోనే యనుజ్ఞాకాంక్ష యున్నది - ఆచూపులలోనే యంత్యప్రార్థనమున్నది - ఆచూపులలోనే యాత్మపుత్రికా సమర్పణమున్నది — ఆచూపులలోనే యన్నియు నిమిడి యున్నవి. ఆచూపు లిఁక లేవు ! ! !

౧౬

“పురుషునకు నర్ధదేహమై • శరణమునకు
శరణమై ఘనసంసార • తరణమగుచు
సకలసౌభాగ్యములకు సం • స్థానమైన
వనితలేకున్న భవనము • వనముగాదె”

గృహలక్ష్మి—కావ్యకుసుమావళి

అన్నపూర్ణ యిహలోకమును విడిచిపోయినది. గౌరీపతి శాస్త్రియుత్సాహశక్తి వదలిపోయినది. సరస్వతికి దిక్కులేకుండఁబోయినది. బాలికయగు సరస్వతిహృదయ మెక్కడఁ జెదరిపోవునోయని గౌరీపతి తనదుఃఖమును దనలోనే యడంచుకొనుటకు దుస్సహ ప్రయత్నములను జేసికొను చుండెను. ఆ ఘోరదుఃఖ సమయమున సత్యవతియు సరస్వతిగౌరీపతుల కుపచారములను గావించుచుండెను. సరస్వతి కనేక విధముల ధైర్యము చెప్పుచుండెను.

దుఃఖము దుస్తరమైనదియే - అయిన నట్టిదుఃఖములోనే దినములు గడచిపోయెను. ప్రపంచమునే మరపించివైచినదుఃఖప్రభావ మిప్పుడు కాలప్రభావమున కించుక లోఁబడిపోయిన మాట సత్యమే. కాని గత్యంతరములేని సరస్వతీగౌరీపతుల హృదయములందు మాత మాదుఃఖ మెప్పటివలెనే యున్నట్లగపడుచుండెను. దుఃఖమునుగూడ సుఖముగనే భావింపనలవాటుపడిన సరస్వతికూడ దుఃఖమునకు లోఁబడిపోయెను. కన్నబిడ్డలకుఁ గష్టమను మాట వినఁబడకుండ వారిజీవితముల

సుఖమయములుగఁ జేయవలయునని యెంతటికష్టములను భరిం చుటకైన వెనుదీయని మాతృ దేవతను గోలుపోవుటకంటె దుస్సహదుఃఖ మీలోకమునం దేమున్నది? అట్టిదుస్సహాసమయ మున సరస్వతి తండ్రియాలటకై తనదుఃఖమును లోలోనే యడంచుకొని యాతని కనేక విధములగు నుపచారములను జేయుచుండెను.

గౌరీపతి కాగృహమునందలి ప్రతిపదమునందును పత్నీ స్మారక చిహ్నములే యగపడుచుండెను; ప్రతి నిమిషము నందును సరస్వతి భావిస్థితింగూర్చియే యాతని హృదయము కళవళపడుచుండెను. ఇంక నాతఁడామందిరమున నెట్లుండగలఁడు? ఇట్టియవస్థలో నసహాయయగు పుత్రికను విడిచి యెక్కడకుఁ బోఁగలఁడు? ఆతనికిఁ బూర్వస్థితియంతయును దుఃఖస్వప్నమై పోయినది - భావిస్థితి గష్టజాగరణమువలెఁ గానవచ్చుచుండెను. ఆతని కేమి చేయుటకును దోఁచుటలేదు.

సంసారచక్రమైనను, సంఘచక్రమైనను, సామ్రాజ్య చక్రమైనను నిట్లే నొక్కయిరుసుపై నాధారపడియుండును. ఆయిరుసు చెదరకుండ నున్నంతవఱకే యాచక్రము మిట్ట పల్లములయందు సయితము సమగతిని దొరలిపోఁగలిగి యుండును. దానికి విచ్ఛిత్తి కలిగినచో నాచక్రము కూలబడి పోవలసినదే - పాపము గౌరీపతిసంసార మీవిధముగ నైనది. క్రమముగా నీవిచారముచే గౌరీపతికి నిద్రాహారములుగూడ దూరములై పోవుచుండెను.

ఆతనియవస్థం జూచి సరస్వతికిఁ జాలభయము కలిగెను.

ఆమె జనకునియొద్దకుఁ బోయి "తండ్రీ! ఇట్లెంతకాలము విచారించిన నేమిలాభము?" అనియెను.

గార్గీపతిశాస్త్రి గద్గదస్వరముతో "తల్లీ! విచారము కాక మఱి యేమున్నది?" అనియెను.

సర—అమ్మ యెన్నాళ్లు విచారించినను మరల రాదు గదా!

గార్గీ—తల్లీ! గతమునకు వగచుటవలనఁ బ్రయోజనము లేదని నేనెఱుఁగనా?

సర—అట్లయినచో నిఁక నీమనస్తాపమెందుకు?

గార్గీ—అమ్మా! మనశ్శాంతి కుపాయములేదు. ఐహికతంత్రములం బడి యేఁబదియేండ్లు నిరర్థకములై పోయినవి. కుమారుఁడు పోయెను. భార్యపోయెను. ఇంకను సంసారమున్న కష్టమేగాని సుఖ మగపడుటలేదు.

సరస్వతి శోకగద్గదస్వరముతో "తండ్రీ! అభాగ్యురాలను నీపుత్రిక మీపాదములకు సంకెలయైనది. మీసంతానము మాతాపితరుల నుత్తమపథానువర్తులం జేయఁగలుగు లోకములోని సంతానమువంటిదైనది కాదు" అనియెను.

గార్గీ—కన్నబిడ్డలు సుఖపడుచుండఁ జూచుకొను నంతటి యదృష్టము మాకుఁ బట్టినదికాదు.

సర—మాయదృష్టమునకు మీ రేమిచేయఁగలరు?

గార్గీ—సర్వేశ్వరుని సంకల్పమునం దేమున్నదియో యెవ్వరు చెప్పఁగలరు?

సర—నాకావిచారము లేదు. నిరంతర పితృసేవాలాభముస నాదుఃఖముల నన్నిటిని మఱచిపోయెదను.

గౌరీ—తల్లీ ! నాజీవన పథమునకు నీవొక్కతెవే ఛాయావృక్షమ వైయుంటివి !

సర— అట్లయినచో నేను ధన్యురాలను.

గౌరీ—ఆమాట నేననుకొనవలసినది. కాని నాకట్టి భాగ్యము సంపూర్ణముగ లభింపలేదు.

సర—తండ్రీ! కష్టములు కలకాలమునుండునా? రేపటి మాట యెట్లుండునో యెవ్వరు చెప్పఁగలరు ?

సరస్వతిహృదయము దారుణదుఃఖానలముచే దహించుకొనిపోవుచుండె నని గౌరీపతి యెఱుంగును. ఆమె యిట్టికష్టకాలమునం దింత ధైర్యముతో నుండఁగలదని యాతఁ డనుకొనలేదు. ఆతఁడు ధైర్యమును వహించి "అమ్మా! నీవంటిబిడ్డను బడయుటచే నాజన్మము సార్థకమైనది. ఇఁక నా శేషజీవితము నీకు సుఖమును గూర్చుటకే వినియోగపడుఁగాక !" అనియెను.

సర—తండ్రీ! ప్రాజ్ఞులైనమీకు నేను చెప్పవలసిన దేమియును లేదు. కాని యాత్మశాంతిననుభవింపవలసిన యీ వయసున గూడ మీరు నాకొఱకు బెంగపెట్టుకొనుట యెందుకు?

గౌరీ—తల్లీ ! తండ్రినైన నాకు బిడ్డసుఖము కొఱకుఁ బ్రయత్నించుట విధాయకకృత్యముగాదా ?

సర—మీ రేమిచేయుదురు ?

గౌరీ—నాకీయింట మనశ్శాంతి లేదు. ఈ నెలదాటకుండఁగనే బయలుదేఱి సేతుస్నానమును గంగాస్నానమును

జేసి రావలయునని యున్నది. ఎచ్చటనైనఁ బరబ్రహ్మ మగ పడినచో బ్రతిమాలి తీసికొనివచ్చి మీమ్మొకయింటివారిని జేసి చూడవలయు నని యాశయున్నది.

సర—అయినచో నల్లే బయలుదేఱుదము.

గౌరీ—ప్రయాణకష్టముల ననుభవింపజాలవు. నీవెట్లు వచ్చెదవు తల్లీ!

సర—తండ్రీ! మీయనుగ్రహముచే నాకెట్టికష్టముల నైన ననుభవించుటకు దగినధైర్యము లభియించినది. భర్తృ వియోగముకంటెను, మాతృమరణముకంటెను దుస్సహమైన కష్ట మీలోకమున మఱియొకటి యుండునని నాకు నమ్మకము లేదు.

గౌరీపతిశాస్త్రిహృదయము స్థిరపడిపోయెను. ఆతఁడు ప్రాజ్ఞుడు. పరిపక్వహృదయుడు. అయినను జీవన్ముక్తునకు భవ బంధముపలె నాతనికి సరస్వతి యంతరాయముగా నుండెను. ఆత్మ నిర్వృతికై యాత్మజాతను బరిత్యజించుట మనుష్యధర్మము కాదని యాతనికి దోచెను.

సరస్వతి సామాన్యబాలిక కాదనియు,జ్ఞాన తేజోమూర్తి యనియు నిప్పుడాతనికి స్పష్టముగ బోధపడియెను.

అప్పు డాతడు తనపూర్వచరిత్రమునంతను మఱచి పోయెను. సరస్వతని వెంటబెట్టుకొనియే పుణ్యతీర్థముల సేవింప వలయునని గౌరీపతిశాస్త్రి నిశ్చయించుకొనియెను.

సర—నాకావిచారము లేదు. నిరంతర పితృసేవాలాభ మున నాదుఃఖముల నన్నిటిని మఱచిపోయెదను.

గౌరీ—తల్లీ! నాజీవన పథమునకు నీవొక్కతెవే ఛాయావృక్షమ వైయుంటివి!

సర— అట్లయినచో నేను ధన్యురాలను.

గౌరీ—ఆమాట నేననుకొనవలసినది. కాని నాకట్టి భాగ్యము సంపూర్ణముగ లభింపలేదు.

సర—తండ్రీ! కష్టములు కలకాలమునుండునా? రేపటి మాట యెట్లుండునో యెవ్వరు చెప్పఁగలరు?

సరస్వతిహృదయము దారుణదుఃఖానలముచే దహించుకొనిపోవుచుండె నని గౌరీపతి యెఱుంగును. ఆమె యిట్టికష్టకాలమునం దింత ధైర్యముతో నుండఁగలదని యాతఁ డనుకొనలేదు. ఆతఁడు ధైర్యమును వహించి "అమ్మా! నీవంటిబిడ్డను బడయుటచే నాజన్మము సార్థకమైనది. ఇఁక నా శేషజీవితము నీకు సుఖమును గూర్చుటకే వినియోగపడుఁగాక!" అనియెను.

సర—తండ్రీ! ప్రాజ్ఞులైనమీకు నేను చెప్పవలసిన దేమియును లేదు. కాని యాత్మశాంతిననుభవింపవలసిన యీ వయసున గూడ మీరు నాకొఱకు బెంగపెట్టుకొనుట యెందుకు?

గౌరీ—తల్లీ! తండ్రినైన నాకు బిడ్డసుఖము కొఱకుఁ బ్రియత్నించుట విధాయకకృత్యముగాదా?

సర—మీరేమిచేయుదురు?

గౌరీ—నాకీయింట మనశ్శాంతి లేదు. ఈ నెలదాటకుండఁగనే బయలుదేఱి సేతుస్నానమును గంగాస్నానమును

జేసి రావలయునని యున్నది. ఎచ్చటనైనఁ బరబ్రహ్మ మగ పడినచో బ్రతిమాలి తీసికొనివచ్చి మి మ్మొకయింటివారిని జేసి చూడవలయు నని యాశయున్నది.

సర—అయినచో నట్లే బయలుదేఱుదము.

గౌరీ—ప్రయాణకష్టముల ననుభవింపజాలవు. నీవెట్లు వచ్చెదవు తల్లీ!

సర—తండ్రీ! మీయనుగ్రహముచే నాకెట్టికష్టముల నైన ననుభవించుటకు దగినధైర్యము లభియించినది. భర్తృ వియోగముకంటెను, మాతృమరణముకంటెను దుస్సహమైన కష్ట మీలోకమున మఱియొకటి యుండునని నాకు నమ్మకము లేదు.

గౌరీపతిశాస్త్రిహృదయము నీరై పోయెను. ఆతఁడు ప్రాజ్ఞుడు. పరిపక్వహృదయుడు. అయినను జీవన్ముక్తునకు భవ బంధమువలె నాతనికి సరస్వతి యంతరాయముగా నుండెను. ఆత్మ నిర్వృతికై యాత్మజాతిను బరిత్యజించుట మనుష్యధర్మము కాదని యాతనికి దోచెను.

సరస్వతి సామాన్యబాలిక కాదనియు,జ్ఞానతేజోమూర్తి యనియు నిప్పుడాతనికి స్పష్టముగ బోధపడియెను.

అప్పు డాతడు తనపూర్వచరిత్రమునంతను మఱచి పోయెను. సరస్వతిని వెంటబెట్టుకొనియే పుణ్యతీర్థముల సేవింప వలయునని గౌరీపతిశాస్త్రి నిశ్చయించుకొనియెను.

౧౪

"అది గదా యుత్తమోత్తమ • మైనప్రేమ!
అట్టిప్రేమంబునకు విష • మమృత మగును;
కాలకాకోదరము పూల • మాల యగును;
మండువేసవిఎండ రే • యెండ యగును;
మృత్యుదేవత పరమాప్త • మిత్రి మగును.

ప్రేమ - ప్రమదావనము.

నాఁడుశుక్రవారము. కనకదుర్గాదేవాలయము నిత్యోత్సవములతోఁ గన్నులపండువై యుండెను. దుర్గామూర్తి సర్వాలంకార విభూషితయై భక్త సులభసాక్షాత్కారిణియై తనజగన్మాతృత్వమును బ్రత్యక్షము చేయుచుండెను. భక్తి పరవశు లగు స్త్రీపురుషు లనేకులు వేలకొలఁది నారికేళ ఫలంబులఁ గొట్టి దుర్గాదేవిపాదాభిషేచనముం గావించుచు మ్రొక్కులను జెల్లించుకొనుచుండిరి; లలితా సహస్రనామములతోఁ గుంకుమపూజలఁగావించి తమజన్మములు సార్థకములుగ జేసికొనుచుండిరి. సంధ్యాసమయమున దీపారాధనములైనది మొదలుగ నెడతెఱపిలేకుండఁ బూజలు జరగుచుండెను. శ్రీసూక్తశ్రుతులచేతను, బ్రణవసంకలిత దివ్యసహస్రనామోచ్చారణములచేతను, బ్రత్యేక ప్రార్థనా వాక్యములచేతను గర్భాలయమంతయుఁ బ్రతిధ్వనించుచుండెను.

భక్తిపరవశులగుస్త్రీపురుషుల రాకపోకలచే దేవాలయమంతయు నతిసమ్మర్దముగ నుండెను. భర్తలవెంట భార్యలును

దల్లులవెంట బిడ్డలును బోయి కనకదుర్గం గన్నులారఁ గాంచి ధన్యంమన్యు లగుచుండిరి; ఫలపుష్పాదులను సమర్పించి పరమానందము నందుచుండిరి. కొందఱుకన్య లనుకూలవరులం గోరుకొనుచుండిరి. కొందరు సువాసినులు నిత్యసౌభాగ్యమును గాంక్షించుచుండిరి. కొందఱు దంపతులు సార్థకసంతాన ఫలము నర్థించుచుండిరి. అనేకులనేక విధముల దీనజనోద్ధారిణియగు నా దేవిని బ్రార్థించుచుండిరి. వాంఛావిరహితులగు యోగులు కూడ నాత్మానందము నభిలషించి సేవించుచుండిరి. ఆజగన్మాత నర్థింపరాని దేమున్నది? ఆతల్లి ప్రసాదింపఁజాలని దేమున్నది?

రాత్రి పదిగంటలైనను జనసమ్మర్ద మింకను దగ్గలేదు. భక్తులు వచ్చుచుఁ బోవుచునేయుండిరి. పరమ భక్తాగ్రేసరుడగు గౌరీపతిశాస్త్రి కుమార్తెయగు సరస్వతిచే సహస్రనామములతో దుర్గాపూజ చేయించుచుండెను. సరస్వతి మాతృభావముతో భక్తిభావముతో దుర్గాదేవి దివ్యమంగళచరణపీఠముపైఁ గుంకుమపూజ గావించుచుఁ దన్మయురాలై యుండెను. అప్పుడా దీపకాంతులయెదుట నాదివ్య తేజోమూర్తి యాత్మపూజా నిమగ్నయగు రెండవ కనకదుర్గంబోలి విరాజిల్లుచుండెను.

సరస్వతి యేమని ప్రార్థించుచున్నది? భర్తృసందర్శనమును వాంఛించి యుండును-పితృ మనశ్శాంతి నాకాంక్షించి యుండును. అంతకంటె నామెకుఁ గోరిక లేమున్నవి? అప్పుడామె యేమి వాంఛించినను సద్యఃఫలము లభియింపవలసినదే. సరస్వతి యంతట యేకాగ్ర చిత్తముతోఁ దల్లి నారాధించు

చుండెను. అనితరభావసంపన్నంబగు భక్తిసాధనముచే నందు కొనరాని దేమున్నది ?

సహస్రనామపూజ సమాప్తమైనది. ధూపదీపాద్యర్చనములైనవి. సరస్వతి ముకుళితకర కమలయై దేవీసాన్నిధ్యమున నిలువఁబడియుండెను. గౌరీపతిశాస్త్రి శ్రీ సూక్తపారాయణమున మైమఱచియుండెను. ఆకస్మికముగ సరస్వతి సర్వశరీరమును బులకితమైపోయెను; దృష్టులు చెదరిపోయెను; ముఖమండలమున వికాసము దోఁచెను గాని సకలాంగకములును బ్రకంపితములై పోవుచుండెను. విభ్రాంతురాలింబోలె నప్పుడామె చటాలున నా గర్భాలయమునుండి వెడలి జనసంఘమునఁ బ్రవేశించెను. ఆదీపపుఁ గాంతులలో నామెతరళనయనము లొక్కసారిగ నచ్చటనున్న యందఱవదన మండలముల యందును జంచలకటాక్షములను బరగించెను. ఆమెకన్నులకో భావమునకో యగపడినవ్యక్తి యంతలో మాయమై పోవుటచే సరస్వతి నివ్వెఱపడిపోయెను.

సరస్వతి యున్మత్తంబోలి ముఖమంటప మంతటను దిరిగెను. నిమిషములో నామంటప సోపానముల నవతరించి దేవాలయముచుట్టును బరిభ్రమించెను. అంతటను దీపకాంతులే-అంతటను జనసంఘమే-సరస్వతి నిలిచినచోట నిలుచుట లేదు. చూచినచోటు చూచుటలేదు. అందఱును భక్త్యుత్సాహపూరిత హృదయులై వచ్చుచుఁ బోవుచుండుటచే నప్పుడామె నెవ్వరును లక్ష్యము చేయుటలేదు. సరస్వతి క్రమముగా దుర్గాలయ పశ్చాద్భాగమునందున్న కోలనియొద్దకుఁ బోయెను.

ఆమె యచ్చటను నిలువఁబడలేదు. ఆగిరి సమప్రదేశ మంత టను దిరిగితిరిగి తిన్నగా గుహాముఖము నొద్దకుఁబోయెను; నిర్భయముగ నాగుహాగర్భమునఁ బ్రవేశించి యంతలోనే దిరిగివచ్చెను.

అటనుండి వెనుకకుఁ దిరిగి నిమిషములో నాలయ ప్రవేశద్వారమునొద్దకు వచ్చెను. అప్పు డామె మనస్థితి యెట్లుండెనో యూహించుట కసాధ్యముగ నుండెను. దుర్గా దేవి యామెచెవిలో నేమి చెప్పినదో, ఆమెకన్నుల కేమి యగపడినదో కాని శ్రీసూక్తపారాయణమున నిమగ్నుఁడై యున్నతండ్రి కొఱ కామె నిరీక్షింపలేదు. పిచ్చిదానివలె గిరి సోపానముల నవతరించి క్రిందికిఁ బోయెను. కనకదుర్గాదేవి సుప్రసన్నంబగు నళికస్థలముంబోలి యష్టమీ చంద్రుఁడు ప్రకాశించుచుండెను. సరస్వతి విభ్రాంతితో నటునిటుఁ దిరు గుచు నంతలో శీఘ్రపదగమనముతో దక్షిణాభిముఖయై బయలుదేరెను. ఆమెచూపు లడుఁగుజాడలపైఁ బ్రసరించుట లేదు; తీవ్రవేగముతో ముందఱికే పోవుచుండెను.

క్రమముగ సరస్వతి పరుగెత్తుట కారంభించెను. నిమి షములో నామె కృష్ణానది యొడ్డునకు వచ్చెను. అప్పటి తరుణ చంద్రకాంతులలో నాకృష్ణవేణీచంచలతరంగములు తళతళ మెఱయుచు సరస్వతి హృదయభావతరంగముల ననుకరించు చుండెను. అట్టి తరంగహస్తములతోడనే యాదివ్యస్రవంతి యామెను జేరఁబిలుచుచుండెను. ఆనదీవేణికలంబోలి సరస్వతి ప్రతిరక్తనాళమునందును నుష్ణరక్త మతి తీవ్రముగఁ బ్రవహించు

చుండెను. తీరని కష్టంబులగు ధ్వనితతరంగముల ననుకరించి యామెహృత్పిండ మతివేగముగఁ గొట్టుకొనుచు హృదయాంతరాళమును విదారితముగఁ జేసివైచుచుండెను. ఆమె వేఁడి నిట్టూర్పులచే నదీజలశీతల సమీరణంబులకుఁ గూడ వడ దాఁకుచుండెను. ఆమెకోమలశరీర మాపాదమస్తకమును స్వేద సంసిక్తమైపోయెను. తీరమార్గము ననుసరించి యామె యట్లే పోవుచుండెను. పార్శ్వభాగములఁ బరీక్షించుచుండెను. ఉన్నత ప్రదేశముల నధిరోహించి యగపడునంతదూరమువఱకుఁ దన తీవ్రదృష్టులను బురోభాగమునకు బ్రసరింపఁ జేయుచుండెను. ఆమె కోమలశరీరము నలయింపఁజేయుట కెంతమాత్రమును జింతాలేశములేక ఆమెస్థిరహృదయమును గూడ నాకర్షించు సామర్థ్యము గలిగి ఆమెకన్నులయెదుట దూరమునం దేమి యగపడుచున్నదో యూహించుటకుఁ గూడ నసాధ్యమై యుండెను.

విరామములేకుండ నామె యట్లు పరిభ్రమించుచుండెను. పాపమాకస్మికముగ సరస్వతి యున్మాదిని యైపోయినది. ఎవ్వ రేమైపోవుచున్నను గాలముమాత్రము తిరిగిచూడకుండఁ దన దారిని పోవుచునేయుండును. చూచుచుండగనే తరుణచంద్రుడు పశ్చిమాకాశతీరమునకుఁ బోయెను. బాహ్యప్రపంచమును మఱచి యామె పరుగెత్తుచుండెను - ఆయాసముచే నామె యలసిపోయెను. అంతలో నమృతకిరణుఁ డపరగిరి శిఖరమున కవ్వలఁ బడిపోయెను. ఆకస్మికముగ నాలోకచంద్రిక యంతరించిపోయెను. అప్పుడు సరస్వతికంతయు నంధకారమైపోయెను. ఆశావిహీనయై యామె యట్లే కూలబడిపోయెను.

ఆమె చాలసేపటివఱకట్లే దీర్ఘశ్వాసములను విడుచుచుఁ గూర్చుండియుండెను. అప్పుడామె హృదయాంతరాళమున నెన్నియో యాలోచనా పరంపరలు తరంగితములై యుండును! ఎన్నియో పూర్వపక్ష సిద్ధాంతములై యుండును. ఆకస్మికముగ నామె యటనుండి లేచి; నలువంకలను దిరిగితిరిగి చూచెను. అంతటను గాఢాంధకారమే—

నిమిషములో నామె సర్వజీవోద్ధారిణి యగునదీమాతృకను సమీపించెను. సరస్వతి పావనచరణకమలములకుఁ బవిత్రి నదీజలస్పర్శన మైనది. ఆపావనజలతరంగము లామెపాదముల పైఁ బడి యేమేమియో బ్రతిమాలుకొను చున్నట్లుండెను. తదేకదృష్టితో నున్న సరస్వతి కాసంగతి గూమియును దెలియదు. ఆమె యప్పుడు "హా! పరమేశ్వరా!" అని శోకగద్గదస్వరముతో బిగ్గరగనెలుగెత్తి యేడ్చెను. మాతృమరణసమయమునఁగూడ నామె యట్లు దుఃఖింపలేదు. అంతమాత్రముచే వివేకవతి యగుసరస్వతి తుదకధైర్యవతి యయ్యెనని సంశయపడ నక్కఱలేదు. ఎవ్వరు తమజీవితకాలమునం దొక్కప్పుడైన నట్టిపవిత్రదుఃఖ లేశమునైన ననుభవించి యెఱుంగరో అట్టివారి జీవితము నిస్సారమైనది! నిరర్థకమైనది! సరస్వతి హృదయము మన కవేద్యమై యున్నదిగాని యామెహృదయ సరోవరమున నిట్టికరుణారసతరంగములు నిరంతరమును బ్రతిధ్వనితములగుచునే యుండును.

ఆయమృతకళ క్రమక్రమముగ నమృతగర్భమునఁ బ్రవేశించుచుండెను. ఆమెకోమలాంగకములు పావనగౌరవ

ములైన వగుటచే జలనిమగ్నము లగుచుండెను. అప్పుడా సము త్తుంగతరంగము లామెను బలవంతముగఁ దీరమునకుఁ జేర్పఁ బ్రయత్నించుచుండెను. ఆ దృఢహృదయమును మరలించుటకు క్షణభంగురము లగు జలభంగముల కెట్లు సాధ్యమగును? తుదకామె "హా! ప్రాణప్రియా! హా! ప్రాణకాంత హా! ప్రాణేశ్వరా!" అని యాత్మేశ్వరుని దివ్యనామమంత్రోచ్చారణముం జేయుచు నామంత్రరాజమహా మహిమంబుచేత నుం బోలె నానదీ గర్భమున నంతర్నిమగ్నయైపోయెను. ఆదివ్య తేజోమయుసరస్వతికిని నాకృష్ణవేణీ సరస్వతికిని నైక్యానుసంధాన మైపోయెను అప్పుడాయమృతమయమూర్తి యమృతమయ ప్రపంచమున నంతర్థానమై పోయెను.

ఆ యమృతమూర్తి యంత్యమధురస్వరమునుండి వెలువడిన పావనమంత్రాక్షరము లింకను నాగాఢాంధకారమున దశదిశలఁ బ్రతిధ్వనించుచునే యున్నది. ఎంతటి విపరీత సంఘటనము! ఎంతటివిచారకర సందర్శనము కరుణామయి యగు ప్రకృతిదేవి యీ కష్టసందర్శనమునకు సహింపఁజాలక కన్నుల మూసివైచుకొన్నది! కరుణార్ద్రహృదయయగు కృష్ణా తరంగిణీ తరంగచ్ఛలంబునఁ గొట్టుకొనిపోవుచున్నది! ఆ కృష్ణవేణీతరంగములకంటెను దీవ్రముగ మనహృదయములుగూడఁ గొట్టుకొనిపోవుట కేమిసంబధమున్నది! కేవలపరిచయముచే మనమే యిట్లగుచుండగాఁ బాప మేకపుత్రికామాతృజీవనుఁడగు గౌరీపతిశాస్త్రి యెట్లుండునోగదా!!

❧

౧౫

త్రాగుము నాతో నేనెటు
త్రాగిననటు త్రాగుమా ! స్వ • తంత్రతతోడన్
నాగిన్నె దరికి రమ్మా !
యీగన్యము చప్పరింపు • మీ మెలమెల్లన్

మక్షికము—కావ్యకుసుమావళి

రాజమహేంద్రవర నగరమునందలి గోదావరియొడ్డున కించుక దూరమునం దొకవిశాలభవనము కలదు. ఆమందిరమున సాయంకాల మాఱుగంటలు మొదలు రాత్రి పదిగంటల వఱకును జనులరాక పోకలు విశేషించి యుండును. దానిని గొందఱు విహారమందిరమనియు గొందరు విశ్రాంతిభవనమనియు గొందరానందనిలయమనియును భావించుచుందురు. ఎవ్వరెట్లనుకొన్న నేమి ? విలాస ప్రియులగువారి కది పరమ మిత్రస్థానమనియే చెప్పవచ్చును.

రాత్రి యేడుగంటలైనది. ఆ సౌధమునందలి యంతస్థులన్నియును జనసంకులములై యుండెను. ఒక్కచో సంగీతరస తరంగములు. వేఱొకచో సరస సల్లాపసుధాతరంగములు. మఱియొకచో వివిధమధురాహార భోజన కలకలారావ తరంగములు. ఇంకొకచోఁ దీవ్రమదిరారసప్రతిబింబిత దీపమాలికాతరంగములు-ఆ సౌధమంతయు నీవిధముగ విలాసోత్తేజితమైయుండెను. ఆ భవనమునందలి క్రిందియంతస్తునకుఁ బశ్చాద్భాగమునం దున్న విశాలచతురంత ప్రదేశము మధుమతీ విలాసనిలయము.

అదియే రహస్యపాననిరతుల నిత్యసేవాస్థానము. అందిప్పుడు మధురరూపిణి యగుమధుమతీదేవి యానందనృత్యము చేయుచుండెను. అశీతికోటి కానందోత్సాహములం బురికొల్పి నవ్వించుచుండెను - నాట్యముచేయించు చుండెను. అయుత్సాహ సమయమున నామోహినీమూర్తి భక్తుల కందఱకును బానపాత్రములం బ్రసాదించుచుండెను. ఆదేవి ప్రసాదమునకై యందఱును దొందరపడుచుండిరి. ఉవ్విళ్లూరుచుండిరి. ఆసుందరి నిష్పక్షపాతముగ నందఱకుట గ్రమక్రమముగ నందించుచునే యుండెను-

ప్రదీపకాంతులలోఁ బానపాత్రములు మెఱసిపోవుచుండెను. మదిరారసమున నామదవతీ కటాక్షములు మీనపుచ్ఛములంబోలి మిలమిలలాడుచుండెను. భక్తులదృష్టులన్నియు నాసుందరీమూర్తి సుందరకటాక్షములపై నాధారపడి యుండెను. అచ్చటఁ బిన్న పెద్ద తనముల విభేద మెంతమాత్రమును లేదు. సర్వసౌభ్రాతృత్వ మా సేవానందమున మూర్తీభవించినట్లుండెను. ఆసుందరమూర్తి మెఱపుదీఁగవలె సంతటను దిరుగుచు——

"మఱచితివో నాయకా
మై మఱచితివో నాయకా!
నను మఱచితివో నాయకా!—
మఱిమఱిఁబిలిచిన ♦ మాటాడవు నీ
సరస నిలిచి కల ♦ శము రాకున్నది...మఱ..."

అని మృదులస్వరమునఁ బాడుచున్నట్లగపడుచు నొయ్యారముగ నాసవ కలశముల నందించుచుండెను. భావనయే

గాని నిజముగఁనామె పాడుటలేదు. తన్మయత్వముచే నెల్లరును మోహినీదేవి యమృత కలశమును దమకదించుచున్నట్లే భావించుకొను చుండిరి. భూలోకస్వర్గము వారికన్నులయెదుటఁ దాండవ మాడుచున్నది! వారికిఁ దనివి తీరుటలేదు. అందఱు నాసుందరమూర్తిని కనకకుసుమములతోఁ బూజించుచుండిరి. అర్ధప్రాణములా మెయధీనము చేసి యానందపరవశులై పోవు చుండిరి. ఆదేవి సుప్రసన్నవదనయై యందఱను సమభావము తోనే యాదరించు చుండెను.

అర్ధస్ఫుటస్వరముతోఁ గొందఱు పాడుచుండిరి. అడుగు వరుసలతోఁ గొంద ఱాడుచుండిరి. అచంచల చిత్తములతోఁ గొంద ఱాలకించు చుండిరి. ఆశా నయనములతోఁ గొంద ఱాలోకించు చుండిరి. కొంద ఱాసుందరీమూర్తిని ధ్యానించు చుండిరి. కొందఱు పలుమాఱుఁ బిలుచుచుండిరి. కొంద ఱామె తో నవ్వుచుండిరి. ఆసుందరి వేయిగన్నులతో నందఱను బరికించుచునే యుండెను. వేయిచేతులతోఁ బానపాత్రముల నందించుచునే యుండెను. ఇన్నిపనులు చేయుటయేగాని యామె యెవ్వరికిని బదులు చెప్పుట లేదు. ఎవ్వరితోడను మాట్లాడుట లేదు.

అప్పు డొక యువకుఁ డాకస్మికముగ నాపానమందిరమునఁ బ్రవేశించెను. ఆతనివయసు సిరువదియేండ్లకు మించి యుండదు. శరీరము మిగులబలిష్ఠమై సుందరమై యుండెను. దుస్తులు నూత్నము లయ్యును మలినములై యుండెను. ఆతఁ డుష్ణీషమును ధరించియుండెను. ఆతనివదనముస్థిరగంభీరధీరభావ

విలసితమై యుండెను. కన్నులు విశాలములై చూపులు తీవ్రములై యుండెను. నాసిక దీర్ఘమై యగ్రమున నించుక వంగి యుండెను. తుమ్మెదఱెక్కలవలె నీలములై యొత్తుగనున్న మీసము లాతనివదనమున కందము గూర్చుచుండెను. అతని శరీరచ్ఛాయ చామన చాయ. ఆజానుబాహుఁ డగునాతఁడు మల్లవిద్యాపారంగతునివలె నగపడుచుండెను.

అప్పుడే మధుపాత్రము నందుకొని త్రాగఁజూచుచున్న యొక పురుషుఁ డాతనిం జూచి విస్మితుఁడై "రంగా! విడుదలయైనదా?" అనియెను.

రంగ—ఆ! రాజమందిరము వదలిపోయినది. ఇఁకఁ బానమందిరమునఁ బ్రవేశించితిని.

పురుషుఁడు నవ్వుచు "రమ్ము! ఇదిగో!" అనిచెప్పుచు సురాపాత్రము నాతని కీయబోయెను.

రంగఁడు వికటహాసముచేయుచు "ఈశుష్కగర్భమున కీశూన్యకలశమా! ఓయి దామోదరుఁడా! ప్రీతగూనలతో నేతమె త్రింపవలయునుగాని వలుచపలుచగాఁ జిలకరించుటవలన నేమిలాభము!" అనియెను.

దామో—ఓరి నీయాశగూల! లోకమంతయును మ్రింగివేయునట్లున్నావే!

రంగ—ఔను! ఆఱునెలల యుపవాస ఫల మగపడవలదా?

దామో—అంతకడు పెక్కడ నున్నదిరా?

రంగ—అమ్మ కరుణించినచో నంతకంత గాదా?

దామో—అట్లయినచో గోదావరి కూనలఁ బట్టింపు మందువా ?

రంగ— ఓరి సంగీతరాయఁడా ! సంచివట్టిపోయినదా యేమి?

దామో—ఆఁ ! అంతమాత్రమునకేనా ? ఆటలో గెలిచిన యాఱువందలు నప్పుడే పోయిన వనుకొందును ! ఆశ పడి వచ్చినందుకెంత త్రాగెదవో త్రాగుము.

రంగ—ఆలస్య మెందుకు ? ఆయమ్మను బిలువుము !

దామోదరరావు మధుమతికి సంజ్ఞచేసెను. తోడనే యామె రెండు కాచపాత్రములలో మద్యము నింపి తీసికొని వచ్చి యిరువురకును జెటియొకటిగ నీయఁబోయెను. దామోదరుఁడునవ్వుచు రంగని జూపించెను. రంగఁడా పాత్రములను రెండుచేతులతోడ నందుకొని మద్యమును గడగడఁద్రాగివైచి "ఒక గుక్కకైనను రాలేదు. తెమ్ము ! ఇంకను దెమ్ము !" అని సంజ్ఞచేసెను. మధుమతి మద్యభాండమును దీసికొనివచ్చి యొకదాసివెనుక నొకటిగ నాపాత్రములయందు సారాయమును బోయుచుండెను. రంగఁడు త్రాగుచుండెను. ఆసవ పానమమ్మవారి జాడ్యమువలె నంటురోగము. రంగఁడు త్రాగుచుండుటచే దామోదరునకును ద్రాగవలయునని తోఁచెను. ఆతఁడుకూడ నొకపాత్రమునందుకొని కొలది కొలఁదిగఁ ద్రాగుచుండెను. రంగఁడు తమిదీఱఁ ద్రాగి త్రేచుచు మద్య పూర్ణంబులగు రెండు పాత్రముల నిరుచేతుల నుంచుకొనియెను.

దామోదరుఁడు మైకముచేఁ దూఁగుచు "రంగా! అట్లు

చూచెద వేమి ? త్రాగుము ! నేను త్రాగ లేకున్నను జూచియైన సంతోషించెదను” అనియెను.

రంగ—తల్లి తలకెక్కుచున్నది ! తలదాకఁ ద్రాగుటకు నోరున్నచో బాగుగనే యుండును.

దామోదరుఁడు మైకముతో నవ్వుచు “కైదులో గంజియైన దొరకనివానికిఁ గడుపునిండ సారాయము దొరకినది. చాలదా ?” అనియెను.

రంగ—అరకాసు చేత లేనివాని కాలువందలు దొరకినవి కావా?

దామో—నాకేమి? నాగోటిలోఁ గోటిరూపాయలున్నవి ! నిత్యదరిద్రము నీకుఁగాని నాకులేదు.

రంగ—నేను మహారాజును, రాజ్యములేని రాజును ! నాకేమితక్కువ ? నీవుగాకున్న నీతాత మఱియొకఁడు

దామో—నీసంగతి నేనెఱుఁగుదును ఆలస్యమై పోయినది. అందఱును బోయినారు. ఆమద్యమును ద్రాగివేయుము. పోదము!

రంగఁడా రెండుపాత్రములను నిమిషములో శూన్యములుగఁ జేసివైచెను. మధుమతి నవ్వుచు ‘ఇంకను బోయుదునా? అన్నట్లు సంజ్ఞచేసెను.

రంగఁడు వెక్కసము నభినయించుచు “అక్కఱలేదనిన నపరాధము ! కొంచెముపోయుము !” అని పత్రముంజూపెను.

మధుమతి మరల నొకపాత్రమును మద్యముచేఁ బూరించెను. రంగఁడు సగమువఱకును ద్రాగి యవశిష్టమద్యపాత్ర

మును దదేక ధ్యానముతోఁ జూచుచు మదిరాపానమదావేశముచేఁ దలయూఁచుచు నస్ఫుటస్వరముతో:—

సారాయములోఁ దేట సుర
సామ్రాజ్యమునకు బాటా
చేరీ చేరక యూరించెడి చెలి
చిక్కని ముద్దుమూట మాటా ||సారా||

అమృతరసములోఁ బలుకూ బ్ర
హ్మానందములోఁ గులుకూ
కలువలువిరిసిన పరిమళములలోఁ
గామిని కన్నులతళుకూ బెళుకూ ||సారా||

మైకములోపలి మాపు శిరు
మందిరమందలి తీపూ
లోకం బెఱుఁగని లోఁగిటి ముంగిటి
వాఁకిలి తలుపుల రేపుమాపూ ||సారా||

అని పాడుట కారంభించెను. ఆ రాగమునకు సరిగ దామోదరుఁడు సరిగమ స్వరకల్పనము చేయుచుఁ దాళము వైచి తానును బాడఁదొడంగెను. మద్యభాండము చేఁబూని మధుమతి మోహినీ మూర్తివలె నెట్టయెదుట నిలువఁబడి యుండెను. దామోదరుని కన్నులు మధుమతి మీఁద నేయుండెను. రంగని దృష్టి మద్యపాత్రముపై నుండెను. ఇరువురకును స్మృతి తప్పిపోవుచుండెను. అప్పుడు రంగఁడు దామోదరునింజూచి "డబ్బునిచ్చివేయుము!" అనియెను.

దామోదరుఁడు నోట్లసంచిని మధుమతి చేతికిచ్చుచు మదపారవశ్యముచే గన్నులఁదేలవైచి యస్పష్టస్వరముతో:-

మనసులోనిమాట మధు మతికిఁ దగినమాట
మఱపురాని పాట చేమంతి పూలతోఁట॥ మన॥
వలపుఁగులుకుకన్నె జవ్వనపుమినిమినన్నె
అలరుఁదావి తిన్నె మధు రాసవంపు దొన్నె ॥మన॥
అత్మలోని నవ్వు చిగు రాకుచాటుపువ్వు లే
యురఁటిలోని మొవ్వు నా యాస కెంతొదవ్వు ॥మన॥

అనిపాడుచుఁ దన్మయత్వమున మునిఁగిపోయెను. మధుమతి యాసరసునియొద్ద సంచిని దీసికొని వెడలిపోయెను. సంచిలోని ధనమంతయు నెందుకీయవలయునో దామోదరునకుఁ దెలియలేదు. తనకెంత రావలయునో మధుమతికి లెక్క తెలియదు. ఇచ్చినది పుచ్చుకొనుటయే గాని మధుమతి యెప్పుడు నెవ్వరినిగూడ నింత కావలయునని యడిగి యెఱుంగదు. అందుచేనామెకెప్పుడు నధికముగనే దొరకుచుండును. రంగనికిఁ దాగుటయే గాని ధనముతో నిమిత్తమేలేదు!!

౧౬

"కులకాంతల నినుఁ బోలం
గలవారలు కోటి కొకరు • కలరో లేరో ?
కులశీలవ్రతనియమం
బులు నీకే చెల్లెనమ్మ • పులుఁగుపడంతీ!

కపోతము - కావ్యకుసుమావళి

సరస్వతి తండ్రితో బయలుదేఱునప్పుడు సత్యవతి నెన్నియో విధముల నుపలాలించి ప్రబోధించి యామెకడ

సెలవుగైకొనియే వెడలిపోయెను. సత్యవతికి గత్యంతరము లేక యంగీకరింపవలసివచ్చెను. కాని యామె యప్పటి నుండియును బ్రాణముంబాసిన శరీరమువలెఁ గళావిహీనయై యుండెను. అశుభ సమాచారము లోకమునం దతిశీఘ్రముగఁ బ్రచార మగుచుండును. చెన్నపురినుండి వచ్చుచున్న భారతరావునకు విజయవాడలో సరస్వతీ మరణవృత్తాంతము తెలియవచ్చెను. ఆ దుఃఖసమాచారము సోదరునివలన సత్యవతి వినియెను. ఆమెకీ జగమంతయు నంధకారమయమైపోయెను. ఎల్లదుఃఖము లను నిమిషములో మఱపింపఁజాలిన ప్రాణసఖియగు సరస్వతియే మరణించినది. ఇఁక నాసత్యవతికి దుఃఖసముద్రమును దరించుట కుపాయ మేమున్నది?

అన్నవచ్చిన సంతోషమామె కించుకంతయును లేక పోయెను. ఆతడు పట్టపరీక్షయందుత్తీర్ణుఁడయ్యెనను సంతో షముకూడ నగపడలేదు. ఆమె కన్నుమూసినప్పుడెల్ల సర స్వతింగూర్చిన స్వప్నములనే కాంచుచుండెను. సరస్వతి దూరమునందుండి చేయెత్తి యామెను బిలుచుచున్నట్లు సరస్వతి తల్లివచ్చి "సత్యవతీ" సరస్వతినివిడిచి యెక్కడ తెవు నిట్లుంటి వేమే! అని పలుకరించుచున్నట్లు తాను కృష్ణానదిలో స్నానము చేయుచు మునిఁగిపోయినట్లు సరస్వతి యతివేగముగ వచ్చి తన్నుద్ధరించి యెక్కడకో తీసికొనిపోయినట్లు — ఇట్టివియే స్వప్నములు!

ఆమెకు నిరంతరమును సరస్వతీధ్యానమే. తన్ను సరస్వ తితోఁ గూడఁ బంపుటకుఁ దనతల్లితండ్రు లంగీకరింపలేదు.

కూడఁదీసికొనిపోవుటకు సరస్వతియు నంగీకరించినది కాదు. తాను దోడుగనున్నచో సరస్వతి మరణించుట కవకాశము లేకపోవును. తానును బయలుదేఱకపోవుటయే యామె మరణమునకుఁ గారణమైనది—సత్యవతి యీవిధముగ భావించుకొనుచు హృదయ పరితాపము ననుభవించు చుండెను. భారతరా వామె హృదయమును లోక వ్యాపారములకు మరలించుటకై యెన్నియోవిధములఁ బ్రయత్నించుచుండెను; వార్తాపత్రికలను జదివి చెప్పుచుండెను; మహాపురుషుల యుపన్యాస సారాంశములను బ్రబోధించెను. అన్నియుగమాటముచే వినుచుండెను గాని యామెకేమియును రుచించుటలేదు. క్రమక్రమముగ నామె మనఃపరితాపముచేఁ గృశించుచుండెను.

ఒకనాడు భారత రా వామె యొద్దఁ గూర్చుండి "సోదరీ! నీ సంగతి యేమియును బాగుగలేదు." అనియెను.

సత్యవతి నిట్టూర్పులు విడుచుచు ',నాయదృష్టము !' అనియెను.

భార—ఇప్పుడు నీయదృష్టమున కేమిలోపము ?

సత్య—అనుభవించుటకు బ్రదికి యుండుటయేలోపము.

భార—ఇంకను నీవెఱ్ఱివేదాంతములు వదలిపెట్టవా ?

సత్య—అంతకంటె నుత్తమమార్గ మేమున్నది ?

భార—తల్లిదండ్రులకును సోదరునకును మనస్తాపముం గూర్చుటయే నీకు ధర్మముగఁ దోఁచుచున్నదా ?

సత్యవతి కన్నీటితోఁ దలవంచుకొని "నేనేమిచేయఁగలను ?" అనియెను.

భార—నీవే చేయఁగలవు—మాప్రాణము లన్నియు నీమీఁదనే యాధారపడియున్నవి.

సత్య—మీరు సుఖముగ నుండుటయే నాకుసుఖము. మందభాగ్యురాలగు నా కొఱకు మీ సుఖమార్గమునుగూడఁ గంటకితముగఁ జేసికొనుట యెందుకు?

భార—సోదరీ! ఎంతమాటాడితివి? నీ దీనవదనముం గాంచుచు మేమెట్లు ధైర్యముతో నుండఁగలుగుదుము.

సత్య—అది యవిలంఘ్య మైనప్పు డెవరేమి చేయఁ గలరు?

భార—అది యవిలంఘ్యమా? దానికిఁ బ్రతీకారము లేనేలేదనియా నీయూహ?

సత్య—భగవదుద్దేశము మార్చుట యెవ్వరితరము?

భార—అట్లయినచో మన ప్రయత్న మేమియు నక్క ఱయేలేదా?

సత్య—దైవము బలవంత మైనప్పుడు పౌరుష మేమి చేయఁగలదు?

భార—ఆబుద్ధిని సక్రమముగ నుపయోగించుటలోనే యంతయు నున్నది.

సత్య—ఎట్లు?

భార—నీసోదరుఁడు సుఖముగ నుండవలయునని నీకుఁ గోరికలేదా?

సత్య—ఉండదా?

భార—నీ విచారము మఱచిపోవలయునని నీకిచ్ఛలేదా?

సత్యా—ఉన్నది. ఏమిలాభము ?

భార—అదియే యజ్ఞానము. ప్రయత్నముచేసి చూడ వలయును.

సత్యా—ఎంతప్రయత్నించినను వృంతచ్యుత కుసుమము నీశ్వరుఁడైనను మరల నదుకఁగలఁడా ?

భార—తల్లీ ! ఇవి యన్నియు ననుభవవిరుద్ధములగు యుక్తివాదములు. నిరాశాపూర్ణహృదయుల నిరర్థక వచనములు. ఆశలేకున్నచోఁ బ్రపంచకమే లేదు.

సత్యా—ఔను. నాకాశలేదు. ఈ ప్రపంచమున సుఖమును లేదు.

భార—నేను నీసోదరుఁడ నను నభిమాన మున్నదా? నీకు నీసోదరునిపైఁ బ్రేమ యున్నదా ?

సత్యవతి యప్రతిభురాలై పోయెను. ఆమె యేమియును మాటాడఁజాలక పోయెను.

భార—సోదరీ ! నాసుఖముకొఱకుఁ బ్రయత్నించుట నీకు విధాయక కృత్యముగాదా ?

సత్యా—ఆవిషయమున నేను నాప్రాణములనైన విడుచుట కంగీకరించెదను.

భార—అది నాకు సుఖమనియా నీయూహ !

సత్యా—నీసుఖమున కభ్యంతరము కాకుండుటయే నాకు సుఖము.

భార—నాకుమాత్రము సుఖ మెట్లు వచ్చును ?

సత్యా—నీవు పెండ్లి చేసుకొని యొక యింటివాఁడవై

తల్లిదండ్రులతోఁ గలసి సుఖయింపవచ్చును. అనేకకుటుంబములను బోషించు నదృష్టము పరమేశ్వరుఁడు నీకుఁ బ్రసాదించినాఁడు ?

భార — నేను మరలఁ బెండ్లియాడినచో నిజముగ సంసారసుఖము లభియించునా ?

సత్య — సుఖావకాశ మున్నది. ఆశ యున్నది-

భార — నీకా యాశ యేల లేకపోవలయును?

సత్య — నాయాశాచంద్రుఁ డస్తమించి పోయినాఁడు.

భార — నిన్నటిరాత్రి యట్లే యున్నదా? నేఁడు సూర్యోదయము కాలేదా? రాత్రి మరలఁ జంద్రోదయము కాదా?

సత్యవతి మౌనముతోఁ దలవంచుకొనియెను.

భార — సోదరీ! మాటాడవేమి? నాయానందచంద్రిక యస్తమింపలేదా ? చిన్నతనముననే నాభార్య మరణించినది కాదా? అంతమాత్రముచే హతాశుఁడనై పోయితినా? అదృష్టముందలఁచుకొని పరితపించుచుంటినా ? నీ జీవితముతోఁగూడ నాజీవితమును సంతోషవంతముగఁ జేయుటకుఁ బ్రయత్నము చేయుచుంటినిగాదా? సుఖము మనచేతిలో నున్నప్పుడు, మన హృదయములో నున్నప్పుడు — ఈ యనర్థక విచారమును దెచ్చి పెట్టుకొనుట యెందుకు ?

సత్యవతి యూపాదమస్తకమును గంపించిపోవుచుండెను. అన్నమాటలకు సమాధానము చెప్పుట కామెకు ధైర్యము లేదు: అన్నహృదయమును మరలించుటకు శక్తి లేదు; అన్న

మనస్సు నొప్పించుట కామె కిష్టము లేదు. సత్యవతిహృదయము కొట్టుకొనిపోవుచుండెను; పరితపించిపోవుచుండెను. 'సరస్వతి యిట్టిదుస్సహ సందిగ్ధసమయమునం దుండినచో నెంత యనుకూలముగ నుండును?' అని యామె భావించుకొనియెను. సరస్వతి యామెజీవితమార్గమును నిర్మలముగ భక్తిరసార్ద్రముగ జేసిపోయినది. ఆనందచ్ఛాయల నావరింపం జేసిపోయినది. భారతరా విప్పు డామార్గమునే ప్రేమామృత రససిక్తముగం జేయందలంచుచున్నాండు; సుఖకుసుమనికుంజావృతముగం జేయ నెంచు చున్నాండు. భారతరావు పట్టినపట్టు వదలు స్వభావము కలవాండు కాండు. ఇది యంతయుం దలంచుకొని సత్యవతి రత్నప్రతిమవలె నిశ్చేష్టయైపోయెను.

అప్పుడు భారతిరావున కొక యుత్తరము వచ్చెను. ఆతండు చదివిచూచి యాజాబును సత్యవతి చేతికిచ్చెను. సత్యవతి యాయుత్తరమును జదివెను. అందిట్లున్నది —

"మిత్రమా !

నీవు పట్టపరీక్షయం దుత్తీర్ణుండవైతివని తెలిసి యానందించితిని. నేను విజయవాడనుండి కాకినాడకు వచ్చి క్రైస్తవ పాఠశాలయం దుపాధ్యాయుండుగా నుంటిని. ఈవిద్యాశాల యందింకొక యుపాధ్యాయుండు కావలసియుండెను. నీవు వచ్చినచో బాగుగనుండును. నీజాబున కెదురుచూచుచున్నాను. నీక్షేమము వ్రాయుము. చి॥ సత్యవతి సుఖవతియై యున్నదని తలంచెదను. విశేషములు వ్రాయుము.

ఇట్లు నీమిత్రుండు
చంచలరావు"

సత్యవతి సంతోషముం దెచ్చుకొని "అన్నా! నీకుద్యోగ మగును గాంబోలును!" అనియెను.

భార---కావచ్చును!

సత్య—ఆ చంచలరా వెవ్వరు? ఆతఁడు నన్నెట్లెఱుంగును?

భార—నామిత్రుఁడై నప్పుడు నిన్నెఱుఁగకుండునా? నీసంగతి యంతయు నాతనికిఁ దెలియును ఆతఁ డెప్పుడును నీకొఱకే జాలి పడుచుండును.

సత్య—ఆలాగా?

భార—ఔను. ఆతఁడు దయార్ద్రహృదయుఁడు.

సత్య—కావుననే నీకు మిత్రుఁడు.

భార—నాకు నాతనికి నెంతయంతర మున్నది! ప్రాణమిత్రుఁడనిన నాతఁడే. నీమాట తలఁచుకొని నాకంటెను నాతఁ డెక్కుడుగ విచారించుచుండును.

సత్య—మిత్రస్నేహభావ మట్టిదియే కాదా!

భార—అతనిచరిత్రముఁ గూడ నతిపవిత్రమైనది. బాలవితంతూద్ధరణమునకై యాతఁ డెప్పుడును బాటుపడుచుండును.

సత్యవతి యప్రతిభ యయ్యెను. "బాలవితంతుసముద్ధరణమా! బాలికలను వితంతువులుగాఁ జేసినవాఁ డెవ్వఁడు"? అని ప్రశ్నింపఁ దలఁచెను గాని యందుపైఁ దనయన్న యనాలోచితముగఁ "దల్లిదండ్రులు" అని బదులు చెప్పునేమో యని యామె సంశయపడియెను. అన్న చే నంతమాట యనిపించు నవకాశముం గల్పించుట సత్యవతి కిష్టము లేదు. ఆమె

నిరుత్తరయైపోయెను. భారతరావున కదియే యాలోచనమున కవకాశమును గల్పించెను.

౧౭

తెల్లనివి పాలు నల్లసి
వెల్లను నీల్లనుచుఁ దలఁచె ♦ దీ వేమియు నా
యల్లిక లెఱుఁగన్, గుండెలఁ
దల్లడపా టొదవె నేమి ♦ తారొ్ౘనునొగదా! ”

చిత్రకథాసుధాలహరి.

రసము పుల్లనైయున్నను రంగుమామిడిపండ్లనే యేరికొనుచుందురు. మేనికిఁ దెగులు తెచ్చుచున్నను మిసమిబియ్యమునే వాంఛించుచుందురు. మన్నికతక్కువైనను మాంచెస్టరు బట్టలనే యుపయోగించుచుందురు. చెక్కులుమండిపోవుచున్నను సీమసబ్బులనే వాడుకొనుచుందురు. మనుష్యు లెక్కువైనను మాయ మెఱుఁగులకే పడిపోవుచుందురు. రూపమోహము చాలఁ జెడ్డది. శాల్మలీఫలమున కాశపడి పోయి చిలుక కన్నులఁబోఁగొట్టుకొనుచున్నది. దీపకాంతులు భ్రిమపడి పోయి శలభముఁ నశించిపోవుచున్నది! రూపమునం దట్టియద్భుతాకర్షణశక్తియున్నది. కాని రూపమోహ మతి వినిందితమైనది. రూపకాంతి కన్నులను మూసివైచుచుండును. అట్టిరూపమును గన్నులఁ దెఱచి చూడఁగలవాఁ డొక్కఁడుమాత్రమే యీ లోకమున ధన్యుఁడని చెప్పవచ్చును.

వేంకటేశ్వరరావు సామాన్యప్రకృతి. ఆతనిహృదయము పరిపక్వమైనది కాదు. వినిర్మల ప్రేమనిబద్ధమైనదియే గాని పలాస చంచలమైనది. కావుననే యాతఁడిప్పు డమృతకలశము తనచెంతనేయున్నను,ఆసవపాత్రమునకు ప్రాఁకులాడుచున్నాఁడు. గులాబిపుష్పఁ చేతిలో నున్నను గోఁగుపూవునకుఁ గన్నులు మరలించుచున్నాఁడు. ఆచిత్రపటమును జూచిన కొలఁది నాతని కామూర్తినే ప్రత్యక్షముగఁ జూడవలయు నని కోరిక కలుగుచుండెను. ఆమె యెవ్వరో యనసూయకుఁ దెలియదు; తనకును దెలియదు. దామోదరరావు నడుగవలయు నని యాతఁ డనుకొనియెను. దామోదరుఁ డీనడుమఁగొన్ని దినములనుండి వచ్చుటలేదు. ఊరికిఁ బోయెదనని చెప్పియున్నాఁడు. ఇంకను వచ్చియుండఁడు; వచ్చినచో నాతఁడు తన్నుఁ జూడకుండ నుండఁగలఁడా! వేంకటేశ్వరరా వివిధముగ నాలోచించుకొనుచుండెను

మరలమరల నాతని కా కోరికలు కలుగుచునేయుండెను. ఆకస్మికముగ నేదిరౌహా మనసునకుఁ దట్టుటచే మరలించుకొనుటకుఁ బ్రయత్నించుచునే యుండెను. ఎంతప్రయత్నించినను నాతని కా ధ్యానము వదలుటలేదు. ఆతఁడట్లే భావించుకొనుచుండెను. అప్పు డనసూయ మెల్లమెల్లగ వెనుకనుండి వచ్చి పరాకుగనున్న యాతనికన్నులను మూసెను. ఆసుఖస్పర్శచే వేంకటేశ్వరుని సర్వాంగకములు నానందపులకితములయ్యెను. ఆతని శరీరమునందలి ప్రతిపరమాణువును గూడ నాసుఖస్పర్శమునందలి యానందము నెఱుంగును. వేంకటేశ్వ

రునకు ధ్యానభంగ మయ్యెను. అప్పు డాతఁ డనసూయకర కమలములపైఁ దనచేతులనుంచి:—

"వెన్నెలచాటునఁ వీరెవరు వెలు
వన్నెలచాటునఁ వారెవరు?
చిఱునవ్వులలో విరిగంధ—మిం
గరుపువ్వులలోఁ గలకండ!"

అని పాడనారంభించెను. అనసూయ నవ్వుచు ముందఱికివచ్చి మృదులస్వరముతో "అంతపరాకుగ నున్నా రేమి ?" అనియెను.

వేంకటేశ్వరుఁ డులికిపడి సంభ్రమముతో "ఏమియు లేదు. నీవు వచ్చితివని చూడలేదు" అనియెను.

అన—ఎందుచేత ?

వేంక—పరధ్యానముతోఁ గూర్చుండియుంటిని—

అనసూయ నవ్వుచు "ఔను! అది యెందుచేత ననియే నేనడుగుచుంటిని" అనియెను.

వేంకటేశ్వరుఁ డప్పుడు తా నసందర్భముగ మాటలాడితి నని గ్రహించుకొనియెను. తనహృదయభావముల కాటును బోటును గలిగియున్న సంగతిని నాఁడు తెలిసికొనియెను. వేంకటేశ్వరుఁ డాత్మభావగోపనమునకై చిఱునవ్వునవ్వుచు "ప్రాణేశ్వరిపై మనసు పోయినప్పుడు పరాకు కాదా !" అనియెను.

అనసూయ యాతనిపైఁ బ్రేమైక వీక్షణములఁ బరగించుచు "నే నాలస్యముగ వచ్చితిననుకొనియెదను" అనియెను.

వేంక—వంటలక్కతో మాటాడుచుంటివా!

అన—లేదు. ఆమె యీనడుమ గొన్ని దినములనుండి "నీనాథుఁడట్లున్నాఁడేమి? అంతపరాకుగ నున్నాఁడేమి? ఆతని చూపులట్లున్న వేమి?" అని నన్నుఁ బ్రశ్నించుట కారంభించి నది. ఆమాటలకు నాకర్థము తెలియుటలేదు. అందుచే నేనా మెతోఁ దఱచుగ మాటాడుట మానివైచితిని. భోజనము చేసి వచ్చుచుండగాఁ బంజరములోనిచిలుక నన్నుఁ బలుక రించినది. దాని కొఱకు పనసతొన నందించి మఱి వచ్చితిని. అందుచే నించుక యాలస్య మైనది.

వేంక—పరాకుగ నుంటి ననుట కదియా కారణము?

అన—కాదు కాదు! పరిహాసమున కై వంటలక్క యన్నమాటయే మరల నేను నంటిని.

వేంక—అలాగా? నేనట్లు లేనుగద?

అన—ఉన్న నేమి? పరాకుగ నుండుటగూడఁ దప్పా?

వేంక—తప్పు కాదుగద! నాయందుఁ దప్పు లేదని నీవు భావించుటయే నాకుఁ గావలసినది. చెప్పుము! తప్పు లేదుగద!

అన—చెఱకు పానకమునఁ జేఁదు లేదని చెప్పుట యెందుకు? వెన్నెలవెలుఁగున వేఁడిమి లేదని చెప్పుట యెందుకు?

వేంకటేశ్వరున కింతవఱకు ననసూయ తన తప్పులను గ్రహింపఁగలుగుటయే యానందముగ నుండెడిది. ఇప్పుడో తనయం దెంతమాత్రమును దప్పు లేదని యామె మనఃపూర్వ కముగఁ దెలుపువఱకును దృప్తి కలుగుటలేదు. ఆతఁడు స్వస్థ

చిత్తముతో "ప్రాణేశ్వరీ! నీవు ప్రేమమయమూర్తివి! నీ హృదయము నిష్కల్మష మైనది! నీ నిస్తరంగ ప్రేమామృత సాగరమున నాజీవితనౌక చల్లగ జరగిపోవుచున్నది. నిన్ను జీవితేశ్వరిగఁ బడయుటచేతనే నాజన్మము సార్థక మైనది!" అనియెను.

తనప్రాణేశ్వరుఁ డింతవిలక్షణముగ సంభాషించుట యనసూయ యిదివఱకు వినియుండలేదు. ఆ మాటలనుబట్టి యాతని హృదయపరిణామము బోధపడుచునే యున్నది. కాని ఆ దృష్టియేలేని యనసూయ కాసంగతి యెట్లు తెలియును? ఆసంభాషణమునందుఁగూడ నామె యభినవానందము ననుభవించుచుండెను.

అంతలో దామోదరరావచ్చటికి వచ్చెను. అనసూయ వెలుపలి సోపానముల నవతరించి క్రిందికి దిగిపోయెను. వేంకటేశ్వరుఁ డప్పుడు "దామోదరా! రమ్ము!" అనిపిలిచెను. దామోదరుఁడు లోపలకుఁ బోయి యొకకుర్చీపైఁ గూరుచుండెను.

వేంక—ఈనడుమ నెక్కడకుఁ బోయితివి?

దామో—రాజమహేంద్రవరము.

వేంక—ఎందుకు?

దామో—అడుగవలయునా?

వేంక—జూదమును మానఁదలంచుకొన లేదా?

దామో—జూదము మానినచోఁ దాగుటకు ధన మెక్కడనుండివచ్చును?

వేంక — త్రాగుటమాత్ర మంత మంచిదా?

దామో — మధ్యమవయసుకూడఁ గడచి పోవుచున్న యిప్పుడామంచిచెడ్డలను బరామర్శించుట?

వేంకటేశ్వరుఁడు నవ్వుచు "నీ కోఱకుఁ గన్నులు కాయలు కాచినట్లున్నవి" అనియెను.

దామో — అంతయావశ్యక మేమివచ్చినది?

వేంకటేశ్వరుఁడు సంభ్రమముతో నలు దిక్కుఁదిరిగి చూచెను; కుర్చీనుండి లేచి వెలుపలి సోపానముల వఱకును బోయి పరిశీలించెను. అనసూయ యచ్చటనైన దాఁగి యున్న దేమో యని యాతని సంశయము. పాపము! నిర్మల స్వభావ యగు నామె యప్పుడే క్రిందికి దిగిపోయినది. వేంకటేశ్వరుని హృదయము శంకాకళంకితమగుటకుఁ గారణ మాతఁడు రహస్యచింతానిమగ్నుఁడై పోవుటయే. అతని సుఖామృతకలశ మానందసౌధమునందలి శాంతిపీఠమునుండి పరిభ్రష్టమై క్రమముగ సోపానముల యంతరాంతరముల నుండి యధోముఖముగ దొరలిపడిపోవ నారంభమయ్యెను. వేంకటేశ్వరుఁడు మెల్లమెల్లగ మరలి వచ్చి యథాస్థానమునం గూర్చుండి "దామోదరా! రహస్యముగ నినొ్కకమాట యడుగవలయునని యున్నది" అనియెను.

దామోదరుఁడు నవ్వుచు "నేను వినవచ్చునా?" అని యెను.

వేంక — పరిహాసము కాదు. అంతరహస్యము! మాట చెప్పి మఱచిపోవలయును.

దామో—అదియెట్లు? మఱచిపోవుటయును నిదురపోవుటయును మనప్రయత్నములకు సాధ్యమగునవియా?

వేంక—కాదు. ఈరహస్యము మన యిరువురిలోనే యుండవలయును.

దామో—సరే? చెప్పుము!

వేంకటేశ్వరుఁడు సంగీతపుస్తకమునుండి చిత్రపటమును దీసి దామోదరునకుఁ జూపించెను. దామోదరుఁడు నవ్వుచు 'బహిరంగముగఁ జాలదినములనుండి యీ పుస్తకమునందే యున్న దీనిలోరహస్య మేమున్నది?' అనియెను.

వేంక—ఈమూర్తి యెవ్వరు?

దామో—స్త్రీమూర్తి—

వేంక—అదికాదు— ఈమె యెవ్వరు?

దామో—ఆసంగతి నీకెందుకు?

వేంక—ఈమెయందమును జూచి మా యనసూయ కూడ మెచ్చుకొన్నది.

దామో—సానిమెఱుఁగులు సంసారులకు వింతగ నుండవా మఱి?

వేంకటేశ్వరుఁ డాత్రముతో "ఈమె సానియా?" అనియెను.

దామో—సాని గాకున్న నీమెచిత్రము నాపుస్తకములోని కెట్లువచ్చును?

వేంక—ఆమె పేరు?

దామో—రాజరత్నము.

వేంక—ఆమె నీయొద్ద సంగీతము నేర్చుకొనుచున్నదా?

దామో—సంగీతమే కాదు. చాలఁగఁ జదివినది! సాని వాడ యంతయును సంస్కారిగూడెము చేయవలయునని యామె యుద్దేశించినది.

వేంక—అది యెట్లు?

దామో—తాను బెండ్లియాడి యందఱ నట్లు ప్రోత్స హింపవలయు నని యామెయూహ.

వేంకటేశ్వరుఁడు మందహాసముతో "భోగమువానికిఁ బెండ్లియా?" అనియెను.

దామో—సానులే పెండ్లియాడినచో సంసారుల పెండ్లిం డ్లకు సంగీతమేళములమాట యేమనియా నీ సంకోచము ?

వేంక—అదికాదు ఆపెండ్లి లోకవిరుద్ధము కాదా?

దామో—అట్లయినచో సానుల వృత్తియే లోకస్వభా వానుకూలముగ నున్నదని కాఁబోలును నీయూహ ?

వేంక—కాదామఱి?

దామో—ఈనడుమను నీస్వభావము మాఱినట్లున్నదే!

వేంకటేశ్వరుఁ డప్రతిభుఁ డైపోయెను. దామోదరుఁడు తన జాలసూత్రములను బలముగఁ బురివెట్టుచున్న సంగతి పాపము చపలహృదయుఁడగు వేంకటేశ్వరుఁ డెట్లు గ్రహింప గలఁడు? ఆతఁడతి మందస్వరముతో "ఆమెకుఁ బెండ్లియై నదా?" అనియెను.

దామో—అంతయును సిద్ధమైనది. పెండ్లియాడఁగోరిన వాఁడు పెడత్రోవలఁ ద్రొక్కినాఁడు. చేసికొనఁదలఁచినదానికిఁ

చెప్పుదెబ్బలు తప్పి చీవాట్లతోఁ జిత్తప్రబోధము గలిగినది. ఏమైననేమి? తుదకంతయు సన్తవ్యస్తమైనది-

వేంక—ఇప్పు డామె సానిగనే యున్నదా?

దామో—లేదు—కన్యయై యున్నది.

వేంక—ఇంకను బెండ్లి యాడఁదలఁచియే యున్నదా?

దామో—తగిన వరుఁడు దొరకనిచో—

వేంకటేశ్వరుఁడు సంకోచముతో "ఆమె నొకసారి చూడవలయు నని యున్నది" అనియెను.

దామో—ఆమె సామాన్యురాలు కాదు. మంచిమాటలతో మనయింటికి వచ్చునను నమ్మకము లేదు.

వేంక—మనముపోయి చూడవచ్చునా?

దామోదరుఁడు వికటహాసము చేయుచు "మనయిరువురిలో నుండవలసిన రహస్య మిదియే కాదా!" అనియెను.

వేంక—ఔ—ను—

దామో—ఆలాగా? కంపుగొట్టకుండఁ గల్లుత్రాగుట యెట్లు?

ఆమాట వేంకటేశ్వరునిహృదయమున బల్లెపుఁబోటువలె నాటెను. అంతటితీవ్రఘాతముల కాతనిహృదయ మలవాటుపడునట్లుచేయుటయే వేంకటేశ్వరునిఁ దనకపటజాలములఁ గదలకుండఁ జిక్కించుకొనుటకుఁ బ్రధానసూత్రమని దామోదరుఁడు నిశ్చయించుకొనియెను. ఆతంకముల నధికముగఁ గల్పించుటయే యాశనభివృద్ధి పఱచుటకుఁ బ్రధానోపాయమను నాకర్షణసూత్రసాంప్రదాయములను దామోదరుఁడు

బాగుగ నధ్యయనము చేసియుండెను. వేంకటేశ్వరుఁ డొక్క యక్షరమైనఁ దప్పకుండ దామోదరుఁ డనుకొనినట్లే యాతని కపటసూత్రమునఁ గట్టువడిపోయెను. అతని ప్రేమాంతరంగమున మోహచ్ఛాయ యావరించుకొనుట కవకాశముగ నాశావాయుసంచాలన మయ్యెను.

౧౮

"పలుగాకితనమునను బా
ముల కోరిచి చెట్లఁబట్టి • పోవఁగఁ జనునే?
యలకాటేఁగి బోయ లొగ్గిన
వలలోఁబడఁ బ్రాణహాని • వచ్చును గాదే"

చిలుక—కావ్యకుసుమావళి.

క్షీరకలశమునకు క్షారజలస్పర్శన మైనది. తూలరాశికి గీలాసంపర్కము కలిగినది. పూలదండకుఁ గాలాతపతాపము సోఁకినది. వేంకటేశ్వరునిహృదయము స్థానము తప్పి తీవ్రవేగముతోఁ గొట్టుకొనిపోవుచుండెను. ఏదియో తప్పుచేయుచున్నట్లాతఁడు తల్లడిల్లి పోవుచునేయుండెను. కాని యాతనివివేచనాశక్తి యంతరించి పోయినది. అనసూయతో నేమని చెప్పుదు నని యాతఁడు సంకోచించుచుండెను. ఇదివఱ కాతఁ డెక్కడకును బోవుట లేదా? ఆమెతోఁ జెప్పుట లేదా? ఇప్పుడెందుకుఁ జెప్పఁగూడదు? ఆతఁడనసూయను దఱచుగఁ బనిలేకుండఁగనే పలుకరించుచుండెడివాఁడు; ఇప్పుడామెకన్నులఁ

బడుటకే కళవళపడుచుండెను. వేంకటేశ్వర్లు డెట్లో తెగించి నాటకసందర్శనమునకై తాను పెద్దాపురము పోవలయునని యనసూయతోఁ జెప్పెను. అనసూయ యాత్మేశ్వరుని యానందమున కెన్నఁడు నభ్యంతరముఁగల్పించి యెఱుఁగదు. ఆతని యానందమే యామె యానందము! అనన్యహృదయ యగు ననసూయ యాతనిప్రయాణమునకు హృదయపూర్వకముగ నమ్మతించెను.

రాత్రిభోజన మైనతరువాత దామోదరుఁడును వేంకటేశ్వరుఁడును గుఱ్ఱపుబండిపైఁ బెద్దాపురమునకు బయలు దేఱిరి. బండి కదలినది. ఆకస్మికముగ నప్పుడేదియో యదృశ్య మాత్రము వేంకటేశ్వరుని మెడకుఁ జుట్టుకొని మేడమీఁదికి లాగుచున్నట్లయ్యెను. గుఱ్ఱము ముందటికిఁ బరుగెత్తుచున్నది. ఆతని కంఠము బిగిసికొనిపోవుచుండెను. బండి యాఁగుట లేదు. అందుచే బలవంతముగ నాపరిమళసూత్రము పటాలునఁ దెగిపోయెను. ఆచప్పుడు వేంకటేశ్వరుని హృదయసంచల స్వరంబున విలీనమైపోయియుండును. వేంకటేశ్వరుఁ డప్పుడు గళము సవరించుకొని "దామోదరా! నేఁడు వెన్నెల యెంతసేపటికి వచ్చును?" అనియెను.

దామోదరుఁడు నవ్వుచు "పెద్దాపురము వెళ్లునప్పటికి—" అనియెను.

వేంకటేశ్వరుఁ డేకాంతముగా "రాజరత్నము నాటకముఁ జూచుటకుఁ బోదుగద?" అనియెను.

దామో—పోయిన మనసామ్మేమిపోయినది?

వేంక — పోవద్దని చెప్పలేదా ?

దామో — చెప్పితిని.

వేంక — నేను వచ్చెదననికూడఁ జెప్పితివా ?

దామో — చెప్పిన నేమిలాభము ? దానిని నీవెంతగ నెఱుఁగుదువో యది నిన్నంతగా నెఱుఁగును.

వేంక — నామనసునం దేమో యదటుగా నున్నది.

దామో — క్రొత్తగావున నట్లే యుండును.

వేంక — ఆమాట నిజమే.

వారిట్లు సంభాషించుకొనుచుండఁగా గుఱ్ఱపుబండి పెద్దా ఘారము నాటకశాలయొద్దకు వచ్చెను. అప్పు డాయిరువురును బండిదిగి గుఱ్ఱపువానితో బండి పార్శ్వమునందుంచి కాచుకొని యుండుమని చెప్పి ముందువైపునకుఁ బోయిరి. నాఁడు ధనాభి రామనాటకమును బ్రదర్శించుచుండిరి. వారు నాటకశాల లోనికిఁ బోలేదు. రాజమార్గమునకుఁ బార్శ్వమునందలి మరి డమ్మ గుడివీధిఁబట్టి పోయిరి. దామోదరరా వొక మేడ యొద్ద కాతనిఁ దీసికొనిపోయెను. ఆ సౌధముఖద్వార మోరు వాఁకిలిగ మూయఁబడియుండెను. అప్పుడు దామోదరుఁడు "రమ్ము" అని చెప్పి యాతని లోనికి వెంటఁబెట్టుకొనిపోయెను. మంత్రముగ్ధునివలె వేంకటేశ్వరుఁడు దామోదరుస యను గుల నాశ్రయించి పోవుచుండెను. తిన్నగఁ వారిరువురును మేడమీఁదికిఁ బోయిరి. అప్పుడొక యువతీమణి ద్వార యవని కాంతరాళమునుండి వెలుపలికి వచ్చి మందహాససుందర వినీత

వదనముతో వేంకటేశ్వరునకు నమస్కరించి "దయచేయుఁడు" అనియెను.

వేంకటేశ్వరుఁడు నివ్వెఱపడిపోయెను. ఆతఁ డప్పుడభూత పూర్వంబగు నొకమనోవికారమునకు లోనైపోయెను. దామోదరుఁ డాతనిచేయి పట్టుకొని పార్శ్వమునం దలంకరింపఁబడిన యొక గదిలోనికిఁ దీసికొనిపోయెను. వేంకటేశ్వరుఁడు దామోదరుని చేతిలోని జంత్రపుబొమ్మ యైపోయెను. దామోదరుఁ డాతని నొకకుర్చీపైఁ గూర్చుండఁజేసి తానును గూర్చుండెను. క్రింద నొకరత్నకంబళముపైఁ గూర్చుండి యాయువతీమణి తమలపాకులను మడఁచుచుండెను. వేంకటేశ్వరుఁ డోరకంటితోఁ జూచి యామెయే రాజరత్న మని యనుకొనియెను. బాగుగ నాలోచించి చూచెను. నవనవోత్తేజితమగు నారూప మిచ్చట సముత్తేజితమై యుండెను. అవ్యక్త మధురంబగు నాలావణ్య మిచ్చట సువ్యక్తమై యుండెను. ఈమె యామె యక్కయైయుండు నని యాతఁడు నిశ్చయించుకొనియెను.

అప్పుడు దామోదరరావు "నాగమణీ! వేంకటేశ్వరరావుగారీయనయే." అనియెను.

నాగమణి మృదులస్వరముతో "వినియుంటిని—దర్శన భాగ్యము నేఁటివఱకు లభియింపలేదు" అనియెను.

దామో—(నవ్వుచు) వచ్చుటకుఁ బని యేమున్నది?

నాగ—పర్ణకుటీరమునకుఁ బట్టభద్రుఁడు వచ్చినట్లున్నది.

దామో—— పట్టభద్రుఁడుగావుననే రాజరత్నమును జూడవలయు నని వచ్చినాఁడు.

వేంకటేశ్వరున కామాట లాకర్షణమంత్రములవలె నుండెను. ఊరక కూరుచుండుట యాతని కుచితముగ నగపడుట లేదు. మాటాడుటకు మాటలు స్ఫురింపకుండెను. అప్పుడు నాగమణి తాంబూలపుఁబళ్లెరము నాతని సమీపమునందున్న బల్లపై నుంచెను. దామోదరుఁడు నవ్వుచు "తీసికొనుము" అనియెను. వేంకటేశ్వరున కామరియాదలు తెలియవు. అతఁడు కంపితహస్తముతో నాయాకు మడపుల నందుకొనియెను.

నాగమణి మృదులకంఠముతో వ్యక్తావ్యక్తమధురస్వరంబున:——

"ఉపచారము చేసేవా
రున్నారని మఱవకు రామ ॥ఉపచారము॥"

అని యించుక పాడి యంతలో నాఁగి కంఠమును సవరించుకొని "రాజా!" అని పిలిచెను.

తోడనే రాజరత్నము తొలుకరిమెఱుపువలె నామందిరమునఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను. వేంకటేశ్వరునికన్నులు చెదరిపోయెను. ఆతని కప్పుడు కలలోఁగన్ననిధానము కన్నులఁబడినట్లయ్యెను. ఆతనిరక్తనాళము లన్నియును విద్యుత్తంతులవలెఁ దీవ్రవేగసంచలితములై పోయెను. ఆతని యాపాదమస్తకమునుగూడ నవ్యక్తభావోద్రేకముచేఁ బ్రకంపితమైపోవుచుండెను. అతఁ డెట్లో మఱియొకసారి కన్నెత్తిచూచెను. రాజరత్న మించుక తల వంచుకొని తలుపుచాఁటున నిలిచి

యుండెను. వేంకటేశ్వరుఁడు సమాధినిష్ఠునివలె చంద్రకాంత శిలావిగ్రహమువలె నిశ్చలుఁడై యట్లే కూర్చుండి యుండెను.

దామోదరుఁడు మందహాసము చేయుచు "మిత్రమా! నాపలుకు చెల్లినది, నీతలఁపును దీరినది. చాలరాత్రి యైనది. ఇఁక నాటకములోనికిఁ బోవుదమా!" అనియెను.

వేంకటేశ్వరునిగుండె గుభిల్లు మనియెను. ఆమందిర మాతనిస్వేచ్ఛావిలసనమున కభ్యంతరముగ నున్నను బ్రియము గనే యుండెను. అందాతనికిఁ బలుకులు స్ఫురింపకున్నను భావములు మెఱసిపోవుచునే యుండెను. మధుర పరిమళములు వెలువడకున్నను మనఃకమలము వికసించుచునేయుండెను. అంతరంగమునకు బోధపడకున్నను నానందము నిండుచునే యుండెను. ఆతఁడు కంపితస్వరముతో "దామోదరా! అప్పుడే పోవుటయా!" అనియెను.

దామో—నాటకమైపోయినతరువాత నేమిలాభము?

వేంక—నాటకము చూచుటకంటెఁ బాట వినుటయే నాకానందము.

దామోదరుఁడు చిఱునవ్వుతో "అలాగా! రాజరత్నము తలయెత్తి చూచినచో నీయుద్దేశమును గ్రహించియుండును. గ్రహించినచో నీవు తలయూఁచునట్లు పాడియే యుండును." అనియెను.

నాగమణి దామోదరునిమాట కడ్డము వచ్చి "అట్లన వలదు. తుదకు మీరు తలవంచుకొనవలసివచ్చునేమో!" అనియెను.

దామో—నాకేమి?

నాగ—గురుత్వ మున్నది గాదా!

ఈమాటల సందడిలో వేంకటేశ్వరుఁ డింకొకసారి రాజరత్నమును జూచెను. అప్పుడే యామె కన్నులుకూడ నాతని కన్నులలోఁ బ్రతిఫలించినవి.

దామోదరుఁడు చేసన్న జేయుచు మందహాసముతో "నాగమణీ! ఇంకను మనగురుత్వ మెందుకు?" అని రాజరత్నముఁజూచి "రాజా! ఇటురమ్ము! సిగ్గుపడువానియొద్ద సిగ్గెందుకు?" అనియెను.

నాగమణి స్వభావమున కించుకభిన్నముగఁ బకపక నవ్వెను. వేంకటేశ్వరుఁడు నిలువున నీరయ్యెను. రాజరత్నము రివ్వున నటనుండి వెడలిపోయెను. దామోదరుఁ డామెను బట్టి తీసికొనివచ్చుటకై వెడలిపోయెను. అప్పుడు నాగమణి వేంకటేశ్వరునింజూచి "అయ్యా క్షమియింపుఁడు! మా రాజరత్నమునకుఁ దలకుమీఱినసిగ్గు! అది సానియింటఁ బుట్టఁదగినది కాదు. సభకు నూటపదియాఱు లిచ్చెదనన్నను బోదుగద! సరసుల వంకఁ గన్నెత్తి యైనఁ జూడదుగద! దానిచదువే చదువు, సంగీతమే సంగీతము! మీవంటివారుగనుక సరిపోయినది. మఱియొక రైనచోఁ గోపగించుకొనరా!" అనియెను.

వేంకటేశ్వరరావు కంపితస్వరముతో "ఇందుఁ గోపమున కేమున్నది? క్రొత్తగదా!" అనియెను.

నాగ—క్రొత్తయేమి? సానికి దినదినముఁ గ్రొత్తయే-దాని కామార్గమే నచ్చదు! చదువుకొన్నదికాదా? పెండ్లియైనఁ

జేసికొనునఁట! పెండ్లామువలె నొకనియధీనమునం దైన నుండునఁట!

వేంక—మంచియుద్దేశమే—

నాగ—అయ్యా! ఆమాట నిజమే—మంచికొలఁకుఁ జూచినచోఁ దరువాత మామొగ మెవ్వరు చూచెదరు? సాని పుట్టువుకంటెను హీనజన్మ మీలోకమునందున్నదా? నోరెత్తినచో రాగ, మూసికొన్నచో మూఁగ-ఈమంచిచెడ్డ లన్నియును మాయింటఁ బుట్టినదానికిఁ దెలియవలయునుగాని—చెప్పినను వినదే! దానితో నేను పడుచున్నపాట్లు దైవమునకు దెలియును. దామోదరరావుగారెఱుఁగుదురు.

నాగమణి యిట్లుపన్యసించుచుండఁగా దామోదరుఁడు రాజరత్నమును దీసికొనివచ్చెను. రాజరత్నము నాగమణి పార్శ్వమునఁ గూర్చుండెను. వేంకటేశ్వరున కూపిరి తిరిగినట్లయ్యెను. అప్పుడు దామోదరుఁడు వీణతెచ్చి రాజరత్నమున కిచ్చెను. ఆమె యొయ్యారముగ వీణాతంతువులను సారించుచు శ్రుతులను సరిచేసి యొకసారి వేంకటేశ్వరునిపై నిశితకటాక్షములను బరగించెను. వాఁడిబాణమువలె నవి యాతని హృదయమున దూసికొనిపోయెను. వేంకటేశ్వరుని హృదయమును గన్నులును గూడఁ జెదరిపోవుచుండెను. నాగమణి తంబురతో శ్రుతివైచుచుండెను. దామోదరుఁ డేమంత్రము నుపదేశించెనోగాని రాజరత్నము తనమధుర కంఠస్వరమును వీణాస్వరముతోఁ గలిపి:—

"తొలి నేఁజేసినపూజాఫలము"

అనుకృతిని బాడుచు వాయింప నారంభించెను. వేంకటేశ్వరుని వీనుల కమృతాభిషేక మైనట్లయ్యెను. అప్పు డాతని కామందిరము స్వర్గధామమువలె నగపడియెను. ఆయానందములో నాతఁడు తన్నుఁ దానే మఱచిపోయెను. ఆ యజ్ఞాత సమయమునందే యాతని జీవనపరివాహమున కజ్ఞాతపరివర్తనము కలిగెను. వేంకటేశ్వరుఁడు దిగ్గున లేచి తాను బయలుదేరి వచ్చునప్పు డనసూయ తన మెడలోవైచిన పుష్పహారమును దీసి రాజరత్నముకంఠము నలంకరించెను. ఆ సందడిలో నాతని వేలికల్యాణాంగుళీయము జారి క్రిందఁ బడిపోయెను. అప్పుడు దామోదరుఁడు లేచి నవ్వుచు:—

ఆనంద మానంద మాయెను మా
జానకిపెండ్లికూఁతు రాయెను.

అనిపాడ నారంభించెను. వేంకటేశ్వరుఁడు చిత్రప్రతిమ యైపోయెను. అప్పుడు రాజరత్న మా యుంగరమునుదీసి వేంకటేశ్వరునకిచ్చెను. ఆతఁడామె దక్షిణహస్తమును గ్రహించి యనామికాంగుళియం దాయుంగరము నలంకరించెను. దామోదరుఁడు పకపకనవ్వుచు "అయం మునస్వార్థ స్సుము హూర్తోఽస్తు" అనియెను. వేంకటేశ్వరుఁడు విభ్రాంతుఁడైపోయెను.

రమణీమణి యగునసనూయ ప్రేమతోఁ దనకొసంగిన పూలదండతో రాజరత్నము నలంకరించుట వేంకటేశ్వరునకు ధర్మమా? అగుఁగాక! అనసూయ పెండ్లివేళఁ దనకువరదక్షిణగా లభించిన యుంగరమునుగూడ నామెకిచ్చుట కాతని కధికార మెచ్చటనున్నది? తదేక ప్రాణయగు ననసూయ

పరోక్షమునం దట్టియపరాధమును గావింపవచ్చునా ? వేంక టేశ్వరుఁ డంతవఱ కాలోచింపలేదు. ఆతని హృదయకమల మంధకారమున వికసించినది. ఆతని బుద్ధిశక్తి యపమార్గమున విజృంభించినది.

వేంకటేశ్వరుఁడు ప్రకృతిస్థుఁ డగునప్పటికిఁ దాను జేసిన దంతయుఁ దప్పే యని యాతనికి బోధపడియెను. ఆతని హృదయాంతరాళమున సహస్రఘంటారవములతో, "తప్పు! తప్పు!" అని యెవ్వరో ప్రబోధించుచున్నట్లయ్యెను. ఆవికల సమయమున "క్షూణ్ణా—రోగా !" అనుకోడికూఁత యాతని చెవులఁ బడియెను. వేంకటేశ్వరుడు సంభ్రమముతో "దామోదరా! ఇఁకఁ బోవుదము" అనియెను.

ఇరువురును వెలుపలకు వచ్చునప్పటి కెవ్వరో యొక స్త్రీ మూర్తి వారిని బాగుగఁ బరిశీలించి వారిప్రక్కనుండిగా వెడలి పోయెను. వేంకటేశ్వరుఁ డదరిపడియెను. అట్లే యాతఁ డడుగడుగునకు నదరిపడుచునేయుండెను. ఇరువురును నాటకశాల యొద్దకుఁ బోయి గుఱ్ఱపుబండి నెక్కి కుమారనగరమునకు వెడలిపోయిరి ఇరువురిలోనుండఁ దగిన రహస్య మిప్పుడేమైనది? అందఱకు ననుమానకారణ మగుటయేకాక తుదకు గుఱ్ఱమునకును బండికినిగూడఁ దెలిసిపోయినది.

౧౯

"ఎవనిగతిభేదమునఁజేసి ♦ యీజగంబు
వివిధపరిణామములతోడ ♦ వెలయుచుండు
నట్టికాలాత్మకునకు ని♦రంతరునకు
ననితరాధీనగతికి వం♦దనశతంబు."

సంశయము—కావ్యకుసుమావళి.

"ఆస్త్రీమూర్తి యెవ్వరు? వేశ్యాగృహమునుండి వెలువడు నప్పటికి మాపక్కనుండియే పోయిన యాస్త్రీమూర్తి యెవ్వరు? అనసూయ యైయుండునా? అనసూయ యచ్చటికెట్లు వచ్చినది? వచ్చుటకుఁ గారణమేమి? ఇంతవఱకామె ముఖమున నెట్టియనుమానచిహ్నమును గనఁబడుట లేదే! ఆమె యనసూయ కాదు. ఆమె యంతటి సంశయహృదయకాదు; అంతటి ధైర్యవతియునుగాదు. ఒకవేళ నామె యనసూయయే యైనచో నాసంగతి యామెకుఁ దెలియనే తెలిసినది. కానిచో నెంత మాత్రముఁ దెలియనే తెలియదు! ఎట్లయిన నాముందు మార్గమున కడ్డములేదు. కాని, మదేకప్రాణయగు ననసూయ యెడల నేనొనరించినది యపరాధము కాదా? ఇందపరాధ మేమున్నది? ఏయనసూయనన్నే ప్రాణముగఁ జూచుకొను చున్నదో యట్టి నాప్రాణములను జలింపఁజేయుచున్న రాజరత్నము నొకసారి చూచి యాప్రాణముల నిలుపుకొనుట యనసూయకుపకారమే కాదా? ఈసమర్థనము కేవలము నిరర్థకమైనది. అమాయిక యగుననసూయను బలిమిపుచ్చుటకై

యుపయోగింపఁదగినయుక్తివాదము. ఇది యుత్తమధర్మమని యెవ్వరంగీకరింతురు? - అధర్మమే కావచ్చును. కాని నాజీవితము దుస్సహ మైపోవుచున్నప్పుడు నేనేమి చేయుదును? ఇంత మాత్రముచే ననసూయపై నాకుఁ బ్రేమ లేకుండఁ బోయినదా? ఆమెను నాప్రాణమువలెనే చూచుకొనుచుండెదను. తప్పెఱింగిన నేనామెకింకను దాసానుదాసుఁడనై మెలంగుచుండెదను. ఇఁక నామెకుఁ గష్టముగ నుండవలసినపనియేమున్నది? తనలీలాకపోత మింకొకరిసౌధముపై నాడుచుండుట యెవ్వరికిఁ గష్టముగనుండదు; అంతమాత్రముచే నేమి? అదితిరిగి తనయింటికే వచ్చుచున్నది కాదా? అనన్యగతిక యగుననసూయ నాయందలి స్వల్పపరిణామమునుగూడ సహింపఁజాలదు - కాని నాహృదయము నావశమునందు లేనప్పుడు నేనేమి చేయఁగలను? తనకంటె రాజరత్నమే సౌందర్యవతియని యనసూయయే యంగీకరించినదిగదా! అనసూయ నాహృదయము నలరించుచునే యున్నది. కాని రాజరత్నము బలవంతముగ నన్నాకర్షించుచున్నది. ఎట్లునిలువఁగలను? ఎట్లు పోవఁగలను? పోయినఁ దప్పేమున్నది? అంద మందఱకు నాదరణీయమైనదే! ఉపభోగార్హమగు సౌందర్యమునకై యుత్సాహపడుట తప్పా? చంద్రికను జూచినకన్నులతో నింద్రధనుస్సును జూడఁగూడదా? మాధవీసౌరభము నాఘ్రాణించుట మల్లికాలత కేమినష్టము? మృదులస్వభావ యగునయసూయ యింతవఱకాలోచించుకొనఁగలదా? ఎట్లయిన నామెకు ధైర్యము చెప్పెదను! చెప్పకున్న నామెకుఁ దెలియదా? తెలిసి యామెయే సమాధాన

పడుఁగాక! నేను నా హృదయమునుమరలించుకొనఁ జాలను. సముద్రము మేరమీఱినప్పు డెవ్వరాఁగఁగలరు?" అని యనేకవిధముల వేంకటేశ్వరుఁడు పూర్వపక్షసిద్ధాంతములను జేసికొనియెను.

నదీజలము సస్యక్షేత్రముఁకంటె సముద్రమునకే యతి వేగముగఁ బ్రవహించి పోవుచుండును. ఆరూపము మారి పోవును. ఆమాధుర్య మంతరించిపోవును. ఆయుపయోగమే యగపడకుండఁ బోవును. వేంకటేశ్వరుని జీవితప్రవాహమున కిట్టిసంఘటనము కలిగినది. అతని ప్రేమచంద్రిక మోహ మేఘాచ్ఛన్న మైపోయెను. ఆతని శాంతిదీప మాశావాయు సంచలితమైపోయెను. ఆతని హృదయమునకు భావాంతర మును, చూపులకు రూపాంతరమును, కోరికలకుఁ బ్రకారాంత రమును గలిగెను. ఆతని చరిత్రమునకు యుగాంతరము కలి గెను. ఆతని కీ యిహజీవితమునందే జన్మాంతరము కలిగినది.

అనసూయను రాజరత్నమునుగూడ నొక్కకంటితోఁ జూడవలయునని యాతఁడు నిశ్చయించుకొనియెను. అది యెట్లు? ఒకవృంతమున రెండుపుష్పముల నలరించుటయెట్లు? ఒక్కరియందు గౌరవము, మఱియొక్కరియం దభిమానము, ఒక్కరిపై ననురాగము, మఱి యొక్కరిపై మోహము, ఒకచో నానందము, మఱియొకచో నుత్సాహము వేంకటేశ్వ రుఁడు నడియేటఁబడి, ఆ ప్రవాహవేగ మేతీరమునకు మరలిన నాతీరము నొరసికొనుచుఁ బోవుచుండెను. ఆతని ప్రచారము దినమున కొకరీతిగఁ బరిణమించిపోవుచుండెను. క్రమ క్రమ

ముగ వేంకటేశ్వరుని గుఱ్ఱపుబండి రాత్రులయందేగాక పగళ్ల యందుఁగూడఁ బెద్దాపురమునకుఁ బ్రయాణము చేయు చుండెను. వేంకటేశ్వరుని కన్నులు మూసికొని పోవుచున్న కొలఁదిని దామోదరుని మాయాజాలములు బిగిసికొని పోవు చుండెను.

వేంకటేశ్వరుని రహస్యము క్రమముగ విశ్వవ్యాప్త మైపోయెను. కొంతకాలమున కనసూయకుఁగూడఁ దెలిసి పోయెను. ఆత్మేశ్వరుని యధర్మపద్ధతి ననసూయ యంగీక రించి యుండునా? ఉన్నచో నది మానవప్రకృతికి విరుద్ధము కాదా? పతిప్రాణయగు ననసూయ వేంకటేశ్వరుని స్వేచ్ఛకు భంగము కలిగింపఁ జాలకుండెను. అంగీకారమునకును నౌదా సీన్యమునకును జాలభేదమున్నది! ఆమె యాకష్టమును సుఖ ముగ భావింపఁజాలకుండెను, గాని యంతటి కష్టమునుగూడ సుఖముగ ననుభవించుచుండెను. ప్రేమమయి యగు నామె ప్రాణేశ్వరునితప్పుల నొప్పులుగఁ దలంచుట లేదు గాని యాతని యెంతటితప్పులనైనను సహించుచుండెను. అనసూయ తన కెంతటికష్టములు తటస్థించినను సహింపఁగలదు! ఆ మణి దీపము నెట్టి ఝంఝూప్రభంజనములును జలింపఁజేయఁజాలవు; ఆ యమృతవల్లిక నెట్టి గ్రీష్మాతపములును గసుగందఁజేయఁ జాలవు!

ఆమెకు దుఃఖము లేకపోలేదు. అనసూయ యేకాంత ముగ నొక్కచోఁ గూర్చుండి యేడ్చుచునేయుండెను. ఆనంద ముతో నాత్మేశ్వరున కుపచారములు చేయుచునే యుండెను.

వేంకటేశ్వరుని నడవడి యెట్లు ద్వైరూప్యమును వహించు చున్నదో యట్లే యనసూయ హృదయానుభవముకూడ ద్వైవిధ్యమును బొందుచుండెను. ఈపరిణామ మంతయు నొక నిమిషములో నైనదా? లేదు—అపునరావృత్తం బగు కాలపరిచారమునఁ బరితనిశ్శబ్దపదచలనమందునుగూడ నజ్ఞాతమున నాపరిణామము జరగిపోవుచుండెను. ఆపరిణామరహస్యము స్వేచ్ఛాపరిచారపరాయణుఁడగు వేంకటేశ్వరున కించుకంతయును బోధపడుట లేదు. పాపము—నిరంతర తదేకపతిధ్యాననిమగ్నయగు ననసూయకూడ నాపరిణామవిభేదములను గ్రహింపఁజాలకుండెను.

ఆ దాంపత్యధర్మ మీవిధముగఁ బరిణామచక్రాంతరాళమునఁ బరిభ్రమించిపోవుచుండెను. కాలక్రమమున వేంకటేశ్వరుఁ డధఃపతితుఁడై పోవుచుండెను. అబలయగు ననసూయ యేమిచేయఁగలదు? ఆతనినుద్ధరించుట కామెకు శక్తి యెక్కడ నున్నది? అనసూయ ప్రేమమధురవచనములతో వేంకటేశ్వరునిఁ బ్రబోధింపవలసినది. ప్రణయ మంత్రములతో నాతనిఁ బ్రార్థింపవలసినది. కాని యామె కంతటిధైర్యము లేదు. ప్రాణేశ్వరుని తప్పును దలఁచుకొనుటకుఁగూడఁ బ్రాణములు చలించిపోవుచున్న యామె నాధుని యెదుట నాతని లోపములం గూర్చి యెట్లుమాటాడఁగలదు? అనాలోచితముగ ననసూయపైఁ దప్పు పెట్టుటయేగాని మోహముగ్ధహృదయమును బశ్చాత్తాపఖేదము మరలించినట్లు ప్రేమసూత్రమాకర్షింపఁగలదా? జ్వరతాపము నౌషధతాపమే శమింపఁజేయవలయునుగాని జలపానముచే నేమిలాభము?

వేంకటేశ్వరునకు మన స్తిమితత లేదు. ఆతనిసహధర్మిణి యగుననసూయకును లేదు. అయిరువురినడుమను బ్రతికూల వాయువులు వీచుచున్నవి. తుద కేవిధముగఁ బరిణమించునో యెవ్వరుచెప్పఁగలరు? కష్టమునకును సుఖమునకును భేదమునే యంగీకరింపని ప్రాజ్ఞులమాట యెట్లున్నను సామాన్యముగ లోకులందఱు ననసూయగతికి విచారించుచుండిరి. అనసూయ చెప్పుకొనకున్నను లోకులందఱును వేంకటేశ్వరుని నిందించు చుండిరి. అది యనసూయకుఁ గష్టముగనే యుండవచ్చును. ఆకష్టమునుగూడఁ బరిగణించుట లోకమునకు విధాయక కృత్యము కాదు. అనసూయ సుస్వభావమే వేంకటేశ్వరుని దుస్స్వభావమునకు మెఱుగుపెట్టి లోకముకన్నులయెదుటఁ బ్రదర్శించుచున్నది. ఆకన్నుల నెవ్వరు మూయఁగలరు? లోక స్తుతి నిందలకు లోఁబడకుండ నెవ్వరు తప్పించుకొనఁ గలరు?

౨౦

"శ్రీమంతంబై విభవో
ద్దామంబై పుణ్యలోక • ధామం బగు ని
త్యామోద స్థానము హ
స్తామలకం బగును సుకృతు • లగువారలకున్"

కపోతము - కావ్యకుసుమావళి

సేవాసులభుఁ డగు శ్రీరంగనాయకునికంటెఁ దీవ్ర ప్రభావుఁడగు తిరుపతివెంకన్నకే లోకులు భయపడుచుందురు.

గోపాలస్వామికంటే గోఁగులమ్మకే జాతరలు విశేషముగ జరగుచుండును. మహాలక్ష్మీప్రభావముకంటే మారీ దేవతా ప్రసాదమునే లోకులు వాంఛించుచుందురు. పెద్దాపురమున మరిడమ్మకు భయపడనివారు లేరు. ఆమె కుపహారముల నర్పింపనివారు లేరు. జ్వరమువచ్చినచో మరిడమ్మకుఁ జలిమిడి; చేను పండినచో మరిడమ్మ గుడిలోఁ గుంచె. కష్టసమయముల యందును, సుఖ సమయములందునుగూడ నాయూరివారి కాదేవియేనుగ్రహామే శ్రీరామరక్షయై యుండెను.

ఆ గ్రామదేవతా మందిరమునఁ గొన్నిదినములనుండి యొక ప్రత్యక్షదేవతామూర్తి వెలసియుండెను. ఆ దివ్య మూర్తి తీవ్రస్వభావ యగు శక్తిస్వరూపిణి కాదు. శాంతస్వ భావ యగు దేవీస్వరూపిణి. ఆమె దివ్యసుందరమూర్తి యగుటచే నగరప్రజలందఱు నామెకుఁ "బూవులమ్మ" యని పేరుపెట్టు కొనిరి. భయభక్తులతో నామె కనేక విధముల నుపహారము లర్పించుచుండిరి. ఆమె వాని నన్నిటినందుకొని యందఱకును బంచిపెట్టుచుఁ దానుఁగూడఁ బ్రత్యక్షముగనే యారగించు చుండెను. ఆదేవి యెవ్వరి యుపహారము నారగించునో వారు ధన్యుల మైతిమని భావించుకొనుచుండిరి. ఆమె యెవ్వరికిఁ బ్రసాదమును గటాక్షించునో వారనుగ్రహింపఁబడితి మని సంతుష్టినందుచుండిరి. పరమాన్న పాత్రములును, ఫలాహార భాజనములును, బూనకపు బిందెలును లెక్కలేకుండ వచ్చు చుండెను. ఆకారణముచే దర్శనార్థులగు చిన్న పెద్ద లందఱకును గూడ నిరంతర దేవీప్రసాదము లభించుచుండెను. ఆ దేవి తన

కటాక్షమాత్రముననే యందఱ నాదరించుచుండెను. విలాస చేష్టామాత్రముననే యందఱ నానందింపఁజేయుచుండెను.

ఆ దేవిచరిత్రముంగూర్చి నగరప్రజ లనేకులనేకవిధములు జెప్పుకొనుచుండిరి. "కలికాలవశంబున భ్రష్టులైన ప్రజలలో మరల దైవవిశ్వాసముంగల్పించుటకై మహామాత మామిడి పూవునుండి యవతరించి మనకు సాక్షాత్కరించినది" అనికొందఱును, "సుకవిశాపముచేఁ జూర్ణీభూతమైన పెద్దాపుర దుర్గేశ్వరి పాండవుల మెట్టపైనున్న యదృశ్యగుహా గర్భము నందలి యమృతసరోవరమునఁ గనక కమలముపై నింతవఱకు నిదురించుచున్నదనియు, మంచికాలము వచ్చినప్పటికి మరలఁ బ్రత్యక్ష మగుననియు మాతాత చెప్పుచుండెడివాఁడు; పెద్దల మాట యెప్పుడును నిరర్థకముగఁబోదు; దాని కిదియే నిదర్శనము. ఆ దుర్గేశ్వరియే యీపూవులమ్మ - ఇఁక మనజన్మక్షేత్రమున జగపతిదుర్గముకూడఁ బునరుద్ధారితము కావచ్చును." అనికొందఱును," బోగముదాని చెలువుగట్టునఁ బూవులు గ్రుచ్చుకొనుచుండఁగాఁ బురసంచారము చేయుచున్న మరిడమ్మ యీమెను జూచి తనమందిరమున నుంచుకొనియెనఁట" అని కొందఱును, "ఈ మరిడమ్మ నూటయెనమండ్రుసోదరీశక్తులలో నీమెయు నొకసోదరీశక్తి" అని కొందఱును దమతమ విశ్వాసములకుఁ దగినట్లు చెప్పుకొనుచుండిరి. ఎవ్వరెట్టి నమ్మకముకలిగియున్నను నామెపూవులమ్మ యనియే యందఱు నేక గ్రీవముగ నంగీకరించియుండిరి.

ఆర్ష ప్రజలగు భారతీయులభక్తి యనితరసాధారణ మైనది. పరదేవతావిషయంబున వారివిశ్వాసముకూడ నతి నిగూఢమైనది. ఆమె యెవ్వరైన నేమి? గ్రామదేవతమందిరము నందున్నది. ఆదేవీమూర్తియందు దివ్యతేజము విరాజిల్లు చున్నది. కావుననే యామె నందఱును బూవులమ్మయని భావించి పూజించుచుండిరి. ఈపవిత్ర హృదయభావమును గ్రహింపఁజాలకయే భారతీయులు చెట్లను, బుట్టలను, గొండ లను, బండలను గూడ దేవతలుగ నమ్మి యారాధింతు రని యనాలోచితముగఁ గొంద ఱాక్షేపించుచుందురు. పరమార్థ మనుమాటయే యెఱుంగక కేవలభౌతికసుఖమే భవపరమా వధిగఁ దలంచుకొను పరిజ్ఞానవిహీనులు భారతీయపరంపరాగత మగుపవిత్రభావము నెట్లెఱుంగఁ గలుగుదురు? 'సర్వం విష్ణు మయం జగత్' అనుదివ్యగీతము భరతఖండప్రజల ప్రతి హృద్గోళసంచలనమునందును బ్రతిధ్వనించుచుండు ననుసంగతి కేవలభౌతికసుఖ వాంఛాపరాయణుల గర్వోన్మత్తహృదయము లకు బోధపడుటయెట్లు? ఆదైవవిశ్వాసమువలననే యానగర ప్రజలందఱుఁ గూడ నా దేవీమూర్తినిఁ బూవులమ్మగా భావించు కొనిరి.

ఆదైవవిశ్వాసమే భారతభూమియం దంతటను శాంతి స్థాపనముం గావించినది. అదియే భారతప్రజల హృదయము లకు నిత్యసంతుష్టిం బ్రసాదించినది. అదియే భారతసోదరులలో సర్వసమిష్టిభావమును నెలకొల్పినది. అట్టిదృఢవిశ్వాసప్రపూర్ణ హృదయములనుండియే "ఆత్మవ త్సర్వభూతాని" "పరోపకా

రార్థ మిదం శరీరమ్" అను మహావాక్యామృతరసతరంగిణులు ప్రవహించినవి. భౌతికసుఖదుఃఖములను మఱపించి భావనా ప్రపంచము నానందస్వర్గముగఁ జేయుటకు భక్తిమార్గముకంటె సర్వోత్తమసాధనము మఱియొకటి యేదియును లేదు.

పూవులమ్మ సమాచార మానగరప్రజ లందఱకును దెలిసిపోయెను. భక్తిరసావేశముచే ననన్యభావ హృదయులగు నాప్రజల కందఱకు నామె దేవిమూర్తియే యైయుండెను. మానవాకారముచే సాక్షాత్కరించిన దేవిమూర్తి నిదివఱకు వారెన్నఁడును జూచియుండలేదు. అయినను వారామెను బూవులమ్మ యనియే నమ్ముచుండిరి. నిశ్చలభక్తి తేజము నెదుట సంశయాంధచ్ఛాయలు నిలుచుటకుఁ దావెక్కడ నున్నది? ఆమెను సందర్శించుటకై, వందనముచేయుటకై, ఆమె కుపహారముల నర్పించుటకై పురజనులందఱును దండోపతండములుగ నా గ్రామదేవతామందిరమునకు వచ్చుచుఁ బోవుచునే యుండిరి. సూర్యోదయము మొదలు జాము రాత్రివఱకు నాశక్తిమందిరము జనసముద్ర కోలాహలితమై సముత్సాహాపూరిత మగుచుండెను.

రాత్రి పదిగంటలైనది. ఆలయమున నప్పుడు జనసమ్మర్ద మేమియునులేదు. ఆలయద్వారములు తెఱవఁబడియేయుండెను. చీఁకటిరాత్రి—దేవిమందిరాంగణమునఁ బోతురాజు నొద్ద గండదీపము వెలుంగుచుండెను. ఆప్రదీపకాంతులలో మరిడీ మహాలక్ష్మి దివ్యవిగ్రహము విస్పష్టముగ నగపడుచుండెను. పూవులమ్మ యాగండదీపమున కెదురుగ నొక పసుపుఁబీటపై

గూర్చుండియుండెను. మరిడీశక్తి యాదీపప్రకాశమున నుత్తేజిత మగుచున్న యాత్రిపురసుందరీమూర్తి దివ్యతేజమును గన్నులు వ్రాల్చకి కనుఁగొనుచుండెను. ఆదివ్యతేజమునకు లజ్జించుచున్న దేమోయనునట్లు దీపజ్యోతి చలించిపోవుచుండెను. అచ్చట మరియెట్టి జనసంచారమును లేదు. ఆశాభిహతంబులగు శలభములు మాత్రము ఫలభ్రాంతిచే నాదీపమును సమీపించుచుండెను. కొన్ని భగ్నపక్షములై ప్రతిస్తరాలాంతరమునఁ బడిపోవుచుండెను. కొన్ని తమకుఁగూడ నాగతి కలుగువఱకు నాదీపముచుట్టును బరిభ్రమించుచుండెను. దురాశ దుర్గతికి మూలమనుసంగతి యందొకటియును గ్రహించుటలేదు.

పూవులమ్మ యంతయును జూచుచునేయుండెను. ఆ సమయమునం దొకపురుషుఁడు మెల్లమెల్లగ నామందిరమునఁ బ్రవేశించెను. దీపపువెలుతురున నాతనియాకారము స్పష్టముగ నగపడుచుండెను. అతఁడెవ్వఁడు? మనదామోదరరావే! దామోదరునిఁ జూచినతోడనే పూవులమ్మ పుత్తడిబొమ్మవలెఁ బీఠమునుండి లేచి యాతని కెదురు వచ్చెను. ఆశ్చర్యము! దామోదరుఁడుత్సాహావేశముతో నామెం జూచి మధుమతీ! అని సంబోధించెను. మధుమతి మాటాడలేదు; "మధుమతి యిక్కడ కెందుకు వచ్చినది?- దివ్యజ్యోతి యగుసీతేజోమూర్తి యీభూలోకమున కెందుకు వచ్చినదని యాశ్చర్యపడవలసినది— ఈత్రిపురసుందరిని దేవీమూర్తిగ భావించి ప్రజలందఱును సేవించిరనుటలో వింతయేమున్నది? మహారాజ్ఞీమణి కాఁదగినయీసుందరమూర్తి మద్యపికై త్రయధీనమునందుండఁ

దగినదా? ఈమె యానాఁడు నన్నుఁ జూచినది. నాయందను రాగముచేతనే యిప్పుడు నాచెంతకు వచ్చియుండును! నాఁటి రాత్రి వేంకటేశ్వరుఁడును నేనును నాగమణి యింటినుండి వెలుపలికివచ్చి నప్పుడగపడిన స్త్రీమూర్తియీమెయే! ఆసందడిలో నంతగఁ బరిశీలింపలేదు. దీనినిబట్టిచూడఁగా నీమె నాకొఱకే యన్వేషించుచున్నదని తోఁచుచున్నది" అనునీయాలోచనములన్నియు దామోదరునిహృదయాంతరాళమున నొక్కసారిగ నిమిషములో మెఱసిపోయెను.

దామోదరుఁడు మరల నింకొకసారి మధురస్వరముతో "మధుమతీ!" అని పలుకరించెను. మధుమతి మాటాడలేదు. లోపల నెవ్వరైన నుండిరేమో యనుసంశయముతో దామోదరుఁడు మఱిమాటాడక మధుమతిం జూచి "రమ్మ" అని సంజ్ఞచేసెను. మధుమతి యాతనివెనువెంటనే బయలుదేఱెను. దామోదరుఁడు ముందునడచుచుండెను. మధుమతి యాతని వెనుకనే మాటాడకుండఁ బోవుచుండెను. దామోదరుఁడామె నెచ్చటికిఁ దీసికొనిపోవును? నాగమణియింటికిఁ గొనిపోయినచోఁ గొంపమునిఁగిపోవును. ఇఁక నెట్లు? ఊరివారందఱు నామెను బూవులమ్మ యని యెఱుఁగుదురు. ఆయూర నామె నెచ్చట దాఁపఁగలఁడు? పూవుదాఁచినను పరిమళము దాగదుగదా— ఆతని కాలోచనము పాలుపోవుట లేదు.

నిరుద్దిష్టభావముతో నాతఁడట్లే యామెను దీసికొని పోయెను. తుదకు వారిరువురును గాటాపులపల్లిబండ్లఘట్టము వఱకును బోయిరి. అచ్చట నొకమద్యవిక్రయశాల యున్నది.

దామోదరుఁ డాయింటియొద్దకుఁ బోయి "నూకాలు!" అని పిలిచెను. దామోదరునికంఠస్వరము నానవాలుపట్టి యొక యాడిగయువతి చేత దీపముఁబట్టుకొని వచ్చి తలుపు తెఱచెను. ఆకస్మికముగ నామెచేతిలోని దీపఘటిక్క క్రిందఁబడిపోయెను. తోడనే గుభాలునఁ దలుపుమూసికొన్నచప్పు డయ్యెను. ఆమె దామోదరుఁ డనియే తలుపు దీయవచ్చినది. కాని యాతనివెనుక నున్నపూవులమ్మ యామెకన్నులఁ బడియుండును. అందుచేతనే యామెసర్వాంగకములును గంపించిపోయినవి; చేతిలోనిదీపముజారిపోయినది. ఆభయమే మరల నామెచేఁ దలుపులను మూయించివైచియుండును.

దామోదరున కాశాభంగమయ్యెను. ఇఁక నానగరమునం దాతనికిఁ దావు దొరకదని తోచెను. తెల్లవారకుండ నామెను దాళ్లూరు తీసికొనిపోవలయు నని తలంచెను. తిరుగు ప్రయాణము దొరకక యొకబండిమాత్రమే మాఘట్టమునం దుండెను. దామోదరుఁ డాబండివానింబిలిచి "తాళ్లూరునకు బండి కట్టెదవా?" అని యడిగెను

బండి—ఎప్పుడు ?

దామో—ఇప్పుడే—తెల్లవారకుండఁ బోవలెను.

బండి—ఈమార్గమున దొంగలభయము !

బండివానిమాట నిజమే. రాత్రిజాము దాఁటినతరువాత నాదారిని బండ్లునడవవు. మధుమతియొద్ద నాలుగైదువందల విలువగల వస్తువులుకూడ నున్నవి. కార్యాతురుఁ డగుదామోదరుఁ డాసంగతి నంతగాఁ బాటింపలేదు. ఆతఁడు "నీకునాలుగు

రూపాయలద్దె నిచ్చెదను. బండికట్టుము!" అనియెను. అద్దెకాశ పడి యాతఁడు బండిగట్టెను. దామోదరుఁడు మధుమతిని బండిపై నెక్కించి తానుగూడ నెక్కెను. బండి యతిత్వరితముగ గాఢాంధకారమున ఘంటానాదముతో నడచుచుండెను.

ఎఱ్ఱగుట్టలవఱకును బోవునప్పటి కాకస్మికముగ మధుమతి కెవ్వనఁ గేకవైచి బండిలోనుండి క్రిందికుఱికి పడిపోయెను. బండి యాఁగిపోయెను. దామోదరుఁడు బండిదిగి యామెను లేవనెత్తుటకుఁ బయత్నించెను. గాని మధుమతి యాతని చేతులనుబట్టి యావలకుఁ ద్రోసివైచెను. మధుమతి శక్తిస్వరూపిణి. ఆమెశరీరమునం దెంతశక్తి యున్నదో దామోదరునకుఁ దెలిసిపోయెను. అందుచే నాతఁడామెను స్పృశించుటకుఁగూడ భయపడుచుండెను. దామోదరుఁ డనేకవిధముల నామెను బ్రతిమాలి చూచెనుగాని యామెయెట్టిప్రత్యుత్తరము నీయలేదు. చపల హృదయుఁడగు దామోదరునిపై నాకస్మికముగ నామెకుఁ గోపము కలిగియుండును. సాత్విక స్వభావయగు నాసుందరీమూర్తి రసనారంగమునుండి యెట్టిపరుషభాషణములును వెలువడలేదు. ఆమె కూరుచున్నచోటునుండి లేవలేదు. ఆతనితో మాటాడుటకుఁగూడ నామె కసహ్యముగనుండెనుగాఁబోలును! మౌనభావముతోనే కన్నులెఱ్ఱచేసి యాతనిఁ బొమ్మని సంజ్ఞ చేసెను. స్త్రీహృదయములు కుసుమసుకుమారములయ్యును సమయమునుబట్టి వజ్రకర్కశములై పోవుచుండును.

దామోదరునిప్రయత్న మంతయు విఫలమైపోయెను. ఆతని కాశాభంగకరమైపోయెను. బండివాఁడు నాతఁడును గలసి

యామెను బలవంతముగ బండిలోఁ బడవేయవలయునని ప్రయత్నించుచుండిరి. కాని యామె వారిరువురను దోసివైచుచుండెను. ఇంతలో నొకదొంగలగుంపు వారిని జుట్టఁబెట్టుకొనియెను. బండివాఁడు పాఱిపోయెను. దొంగలదండఘాతములచే దామోదరుఁడు స్మృతితప్పి పడిపోయెను. నిమిషములో దొంగలందఱును మధుమతిని జేతులపై నెత్తికొని యాతాళవనమధ్యమునం బడిపోయిరి. అంతలో నాగాఢాంధకారము నిశ్శబ్దమైపోయెను. కొంతసేపటికి బండివాఁడువచ్చి దామోదరుని బండిపై నెక్కించుకొని మరలఁ బెద్దాపురమునకుఁ దీసికొని పోయెను.

దైవసంఘటనము లవేద్యములైనవి. ప్రకృతిపరిణామములు విచిత్రములైనవి. విలాసభవనమున మదపరవశులకు మద్యపాత్రములఁ బ్రసాదించినమధుమతి మఱిదమ్మమందిరమున భక్తిపరవశులకు ఫలాహారములఁ బ్రసాదించినది. అచ్చట జగదేకసుందరీమూర్తి యిచ్చటఁ బ్రసన్నైకదేవీమూర్తియైనది. అచ్చటఁ గామింపఁదగినకామినీమణి యిచ్చటఁ బూజింపఁదగినపూవులమ్మయైనది. మధుమతి యెవ్వరు? ఆమె విలాసభవనమును విడిచి పెద్దాపురము వచ్చుటకుఁ గారణమేమి? అచ్చటఁ దన్నందఱును బూజించుచుండఁగాఁ దాను దాసివలె దామోదరునివెంటఁ బోవుట యెందుకు? అంతలో నాతనిపై నామెకేల కోపముకలిగినది? దొంగలందఱును బలవంతముగనామె నెత్తికొనిపోవునప్పుడా భయంకరసమయమున నామెవదనమునుండి యొక్కపరుషవచనముగాని దుఃఖా

లాపముగాని యేల వెలువడలేదు? ఆసుందరీమూర్తి దివ్య
శక్తియే కాకున్నచో నావిధముగ సంచరింపఁగలుగునా?
అంతరాత్రివేళ నొంటిగా దామోదరునివెంటఁ బోఁగలు
గునా? అందఱు దొంగలు తన్నుఁ బట్టి తీసికొనిపోవుచుండఁగా
నార్తనాదమైనఁ జేయక నిర్భయముగ నుండఁగలఁగునా? ఈ
ప్రశ్నలకు మధుమతి మనకు సమాధానము చెప్పదు. మధు
మతి సత్యచరిత్రమున కడ్డముగ మహామాయాంధకార
మావరించినది. అందుచే నది మనకవేద్యమై యున్నది.
జన్మపరిణామముచే జ్ఞానసూర్యోదయ మైనట్లుగా సమయపరి
ణామముచే సత్యసూర్యోదయము కావలయును. సత్యమును
సత్యమునందు విలీనము చేయుటయే పరిణామరహస్యమునందలి
పరమార్థము! కావున సత్యమెప్పటికైనను బయలుపడక
మానునా?

౨౧

"ఏమయిన నేమి కొంచె మూహించి చూడఁ
బ్రేమమయుఁ డీశ్వరుఁడు; సృష్టి • ప్రేమమయము
ప్రేమమయు లెల్లజీవులు • ప్రేమయొకటె
పావనం బైన దని బోధ•పడుచునుండె"

ప్రేమ - కావ్యకుసుమావళి.

రంగనికి నావారని చెప్పుకొనఁదగినబంధువు లెవ్వరును
లేరు. నాదియని యనుకొనఁదగిన యిల్లెచ్చటనులేదు. ఆతనికిఁ
గాసునకు గతిలేదు. కోటికిఁ గొదువయులేదు. జను లందఱు

నాతని దొంగరంగఁడని చెప్పుకొనుచుందురు. ఆతఁడు పరోప
కారముకొఱకుఁ బరపీడనముం గావించుచుండును; దరిద్రుల
కొఱకు ధనవంతులను బాధించుచుండును; ఒకరి కడుపుమంట
చల్లార్చుటకై యింకొకరి హృదయమును మండించుచుండును.
ఒకరికష్టమును దీర్చుటకై యింకొకరి సుఖమునకు భంగము
కలిగించుచుండును. ఆతని దెంతటి దయార్ద్రహృదయమో
యంతటి క్రోధకర్కశహృదయము. ఆతఁడు భాగ్యవంతు
లకుఁ బక్కలోనిభల్లము; నిరుపేదలకుఁ బెరటిలోని కల్పకము.
పాపపుణ్య ప్రవాహములనడుమ నాతని జీవితనౌక కొట్టు
కొని పోవుచున్నది!

అధికారు లనిన నాతని కెంతమాత్రమును భయము
లేదు. కారాగృహము నాతఁడు పుట్టినింటికంటెను బ్రియ
మైన సుఖనివాసముగ భావించుచుండును. రాజదండన మైనచో
యమదండన ముండదని యాతని దృఢవిశ్వాసము. అందు
చేతనే యాతఁ డెట్టి కార్యమునైనను బహిరంగముగనే చేయు
చుండును. ఆవశ్యక మైనచో నాతఁ డెట్టి యధర్మమునకైన
వెనుకంజ వేయువాఁడు కాఁడు; కాని యాతనికిఁ గొన్ని ధర్మ
ములుకూడఁ దెలియును. ఆతఁ డెప్పుడును గేవలము స్వార్థ
పరత్వముచే నితరులను బాధింపఁడు. పరులకొఱకే పరులను
బీడించుచుండును. తనకడుపు మండినప్పుడుమాత్రము ధన
వంతులను బార్థించుచుండును; బాధించుచుండును. ధన
లుబ్ధుల ప్రవర్తనములే లోకమునకు దరిద్రము గల్పించు
చుండెనని యాతని మూఢవిశ్వాసము.

ఎవ్వ రేమన్నను నాతని కభిమానము లేదు. కాని తన్నెవ్వరును దొంగయని తలంచుట కాతఁడిష్టపడఁడు. ఇతరుల ద్రవ్యమును రహస్యముగ నపహరించుటయే దొంగతనమని యాతని యుద్దేశము. ఆతని పేరు విన్న భయపడువా రెందఱుండిరో యాతని పేరుచెప్పి మ్రొక్కుకొనువారుకూడ నంతకంటె నెక్కుడుగనే యుండిరి. ఆతఁడు సుఖదుఃఖముల నొక్క-రీతిగనే యనుభవించుచుండును; నిందాస్తుతుల నొక్క మాదిరిగనే పరిగణించుచుండును; కీర్త్యపకీర్తుల నొక్కపోలికనే భావించుచుండును. ఆతనికి సత్కర్మమును దుష్కర్మమును సమానమే - కాని యింతవఱ కాతని నెవ్వరును కర్మయోగి యనిమాత్రము పొగడియుండలేదు.

ఆతఁ డడిగినది లేదనుట కెవ్వరికిని సాహసము లేదు. అట్లని యాతఁడు నిరర్థకముగ నితరులను బాధింపఁడు - రక్షకభటులాతని నదలించుటకు భయపడుచుందురు. అపకారులు కూడ నాతనిపై నభియోగము తెచ్చుటకు భీతిల్లుచుందురు. ఆతఁడొకప్పు డొకతహశ్శీలుదారునిఁ బొట్టకూటికై ప్రార్థించి విఫలుఁడై నిర్భయముగ నాతని నడివీథిలోఁ గొట్టెను. ఆ నేరమునకై యాతని కాఱుమాసములు శిక్ష విధింపఁబడెను. ఆశిక్ష ననుభవించి కారాగృహము వెలువడిన కొలఁది దినములకే రాజమహేంద్రవరమునందలి విలాసభవనమున మనకాతనితోఁ బరిచయము కలిగినది. దామోదరుఁ డాతనికిఁ దాగినంత మద్యము నిప్పించినసంగతి మనకు జ్ఞప్తియం దుండవచ్చును. ఆతనియెదుటననుటకు భయముగాని యాతఁడే దొంగరంగఁడు!

ఇంకను నాలుగుగడియలరాత్రి యున్నది. రంగఁడు చామర్లకోటనుండి పెద్దాపురమునకుఁ బోవుచుండెను. అతఁ డుత్సాహముతో దారిని నడచుచు:—

"ధనము దాఁచుట దొంగ తనము—పేద
ధనము గడించుటే ధర్మసాధనము—ధన.
పడిచి తేనుచుట దుర్భరము—పేద
కడుపునింపి చూడఁ గనుటే సంబరము—ధన.
తనిసి పలుకుట చిన్నతనము—తోడి
తమ్ములఁ దనియించుతలఁపే పెత్తనము— ధన."

అనిపాడుకొనుచుఁ బోవుచుండెను. ఆతఁడు బంతుల మేడయొద్దకుఁ బోవునప్పటికి దూరమునుండి యొకగుఱ్ఱపు బండి యెదురుగ వచ్చుచున్న శబ్దము వినఁబడుచుండెను. ఆ యశ్వపదశబ్దముతోఁగూడ "నాయనా! ధర్మము! నాలుగు నాళ్లనుండి తిండిలేదు. బాబు! ధర్మము" అను దీనాలాపములు కూడ నాతనిచెవులఁ బడియెను.

రంగఁడు శీఘ్రగమనముతో బండి కెదురుగఁబోయి సమీపించునప్పటికి చండాలదంపతులు పదియేండ్లయీడుగల తమ యాఁడుబిడ్డతోఁగూడ నాబండికడ్డముగ నిలిచి "బాబూ! కడుపు మండుకొని పోవుచున్నది! కరుణించి యొక్కకాను ధర్మము చేయవలయును" అని ప్రార్థించుచుండిరి. అప్పుడు బండిలోనియాతఁడు కోపముతో నాచండాలునిఁ దనచేతనున్న గుఱ్ఱపుచబుకుతోఁ జెడీలునఁ బేర్చి కొట్టెను. అప్పు డాతని భార్యయును బిడ్డయు గోలుగోలున నాతనిచెంతఁ గూలఁబడి రోదనము చేయుచుండిరి.

రంగని కాయార్తనాదముచే వీరావేశము కలిగెను. తోడనే యాతఁడు పరుగెత్తుకొనిపోయి బండిలోనున్న యాతని దనచేతికఱ్ఱతో నొకదెబ్బకొట్టెను. ఆదెబ్బతో నాతఁడు క్రిందఁ బడిపోయెను. బండివాఁడాతనిఁజూచి పఱిపోయెను. గుఱ్ఱము నిలువఁబడిపోయెను. బండిలోనుండి పడినయాతఁడు పాపము వేంకటేశ్వరరావు—ఆతఁడు రాజరత్నమునింటినుండి బయలు దేఱి కుమారనగరమునకుఁ బోవుచుండెను.

రంగఁడు స్మృతితప్పి పడిపోయిన వేంకటేశ్వరుని జేబును దడవిచూచెను. అందుఁ బదిబంగారుకాసు లుండెను. ఆకాసులతో రాజరత్నమున కేదియో వస్తువు చేయింపవలయునని యాతఁడు కొనియుండును. రంగఁ డాకాసులనుదీసుకొని యాపేద చండాలురయొద్దకుఁ బోయెను. వారాతనిఁజూచి భయపడిరి. రంగఁడు వారిం జూచి సాంత్వనస్వరముతో "రండు! నాతోఁ గూడ రండు!" అని పిలిచెను. ఆయాసముతో నాచండాలుఁడు లేచెను. రంగఁ డాతనిచేయి పట్టుకొని నడపించుకొనిపోయెను. ఆతనిభార్యయు బిడ్డయునుగూడ నాతని వెంటనే వచ్చుచుండిరి. రంగఁడు కొంతదూరమువఱకుఁ దీసికొనిపోయి యాపదికాసులను బంచమున కిచ్చెను. ఆతఁడదరిపడి "బాబూ! కడుపుఁ గూటివాండ్రకుఁ గాసులెందుకు?" అనియెను.

రంగ—ఈసొమ్ము నీ కొకయేడాదికి సరిపోవును. తీసికొనుము!

చండా—అక్కఱలేదు బాబు! నేను దాఁచుకొనలేను. కాసుచూచిన గన్నులు తిరిగిపోవుచున్నవి.

రంగ—నీ పేరెవరు?

చండా—అప్పఁడు.

రంగ—అప్పఁడూ! నీ కేమియునుభయము లేదు. నీకొక కాసు మార్చియిచ్చెదను. తక్కినవి నీయొద్దదాఁచుకొని కావలసినప్పుడు మార్చుకొనుము.

అప్ప—కడుపునిండఁదిండి దొరికినచోఁ బాటుపడిసంపాదించుకొందును. ఇఁక నాకు సొమ్మెందుకు?

రంగ—వెఱ్ఱివాఁడా! సొమ్మెందు కనియెదవేమి? నీబిడ్డకొక వస్తువు చేయించుకొనుము.

అనునప్పటి కాపంచమబాలిక మొగ మింతయయ్యెను. ఆబాలికతళుకుఁజూపులతో రంగని జూచుచుఁ దండ్రి యుదరముపై నుత్తమాంగము నుంచి బాలమృణాళములంబోని తన చిన్న చేతులతో నాతనినడును గౌఁగిలించుకొనియెను. అప్పుడు ప్రియపుత్రికాస్పర్శసుఖపరవశుఁడై రంగనిం జూచి "బాబూ! మా పేద ముత్యాలమ్మకుఁ బూవులే వస్తువులు!" అనియెను.

అప్పన్న చెప్పినమాట నిజమే. ముత్యాలమ్మ యెప్పుడు నడవిపూలతో నలంకరించుకొనుచుండును. ఆపూలదండల తోడనే యామెయూఁకలిమంట చల్లారుచుండును. ఆమెకు మెయినిండ వసనము లేకయున్నను మెడనిండఁ గుసుమమాలికలు వ్రేలాడుచుండును. చండాలబాలికయైనంతమాత్రమున సౌందర్యమును ప్రేమింపఁగూడదా? సౌరభమును మెచ్చుకొనఁగూడదా? కూటికిఁ బేదతనమున్నది కాని గుణానురాగమునకుఁ బేదతన మెక్కడనున్నది?

ముత్యాలు పసిబాలిక. భారతసంతానమునఁగడఁగొట్టుచెల్లెలు. భారతారామమునఁ గడజాతి కోరకము. భారతజనపదమునఁ గడయింటిదీపము. ఆబాలికజీవితమునకుఁ బరంపరాగతమగుచండాలచ్ఛాయ సోఁకినది. అందుచే నామె చండాలినియైపోయినది. ఈచండాలసాంప్రదాయము మనుజులలోననే గాదు; మృగములవఱకును బక్షులవఱకునుగూడ వ్యాపించినది. రంగని కాబాలిక స్వరూపమును, స్వభావమును, విలాసమును గూడఁ జాల ముచ్చటగ నగపడియెను. నీలమైనను రత్నము కాదా! వట్టివేరైననేమి పరిమళించుచున్నప్పుడు? ఆమె చండాలబాలికయని రంగనికి నిరసనభావము కలుగలేదు. ఆముత్యాలమ్మకుఁ గాను లీయవలసిన దనియే యాతనికిఁ దోఁచెను. ఆతఁడాబాలికం జూచి "ఇవి నీవు తీసికొనుము" అని యాకాసుల నామె కీయఁబోయెను. బాలిక తండ్రివంకఁ జూచెను. అప్పుడు సంతోషముతో "అమ్మా! ఆబాబు దయతో నిచ్చుచున్నప్పుడు తీసికొనకున్నఁ దప్పు? తీసికొనుము" అనియెను. ముత్యాలు చిగురాకులవంటి చిన్నచేతులను దోయించెను. ఆదోయిటియందు రంగఁ డాకాసులను బడవైచి యటనుండి వెడలిపోయెను.

ఆకుటుంబమున కాప్రభాతము సుప్రభాతమయ్యెను. ఆచల్లని ప్రభాతవాయుతరంగములలో విస్పష్టమధురస్వరంబున—

"కులమే కావలెనా మఱిసద్గుణమే కావలెనా॥
కలకల విరిసిన తామరక్రొవ్విర
వలపులచలువలు తెలిసినవారికి ॥కులమే॥

అందమె కావలెనా మాటల ♦ చందమె కావలెనా॥
కొండలిరాకులసందునఁ గోకిల
సుందరగానముఁ జూచినవారికి ॥అంద॥
చేలమె కావలెనా నిర్మల ♦ శీలమె కావలెనా॥
శ్రీలలనావరు మేలిమిగన్న వ...
చేలఁనిమది గనఁజాలినవారికి ॥చేల॥

అను మనోహరానుభావగీతము విశ్వవ్యాప్తమగుచుండెను.

౨౨

"తల్లులను ముగ్గురనుగన్న ♦ తల్లి, కడుపు
చలువగలతల్లి, ముజ్జగం ♦ బులమఁ దల్లి
మూడుమూర్తులతల్లి యా ♦ మొదటితల్లి
యడుగు దమ్ములు మాకు ది ♦ క్కగును గాక!"

మాతృస్తవము — కావ్యకుసుమావళి

ప్రథమప్రకరణమునందే మనకు ధర్మగిరింగూర్చి శ్రుతపరిచయము కలిగినది. ఆగిరిగర్భమునందలి దేవాలయమున సత్యనారాయణుని యర్చావిగ్రహము ప్రతిష్ఠింపఁబడి యుండెను. ఆదివ్యమూర్తి యేకాలమునం దేదేవతలచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడెనో యెవ్వరికిని దెలియదు. అప్పుడప్పుడు పర్వదినములలో నర్ధరాత్రివేళ దేవతలువచ్చి యాదేవునర్చించి పోవుచుందురనియు, నప్పుడు వారిదివ్యసంగీతవాద్యధ్వనులు వినఁబడుచుండు ననియు నచ్చటిజనులకు దృఢవిశ్వాసము కలదు. ఆశైలశిఖరమునందుఁబ్రతిధ్వనిస్వరూపిణి యగు గిరిపాలికాఁ దేవి మందిరమున్నది. ఆయారణ్యకుల కందఱకు నాభూధరమే

పుణ్యక్షేత్రమైయుండెను. హింసాచౌర్యములే వారి నిత్య కృత్యములు. మధుమాంసములే వారి నిత్యజీవనాధారములు. వారు తమకోరికలు నెరవేరుటకై సత్యదేవునకు స్వాదుఫలోప హారముల సమర్పించుచుందురు; తమతలపూవు వాడకుండుటకై గిరిదేవతకు మ్రొక్కులు చెల్లించుచుందురు. భారతవర్షము నందెంతటి కౄరాత్ములకైనను భక్తివిశ్వాసములు సహజ ములుగదా!— ఆశైల గర్భాలయమునఁ గొంతకాలము నుండి యొకసన్యాసి నివసించియుండెను. ఆప్రజలందఱు నాతని దేవతాప్రతినిధిగ భావించి సేవించుచుందురు. ఎంతకాలము గడచినను దేవతలు త్రిదశులే యైనట్లుగా నెన్నాళ్లనుండియో యాతఁ డిచ్చటనే నవయౌవనుఁడై యుండెనని యాతనిమాహా త్మ్యముంగూర్చి యనేకు లనేక విధములుగఁ జెప్పుకొను చుందురు.

ఆమహాత్ముఁడు వారల నాదరించుచు వారికి భక్తి మార్గమును బ్రబోధించుచు వారిచ్చు ఫలోపహారముల నార గించుచుండును. ప్రత్యక్ష దైవస్వరూపుఁ డగునాతఁ డప్పు డప్పు డనదలగువారి కన్నదానముం గావించుచుండెను; వస్త్ర దానములను జేయుచుఁండెను. కేవలధనైకసాధ్యంబులగు నన్న వస్త్రము లాసన్యాసి కెట్లు లభియించినవి? ఆసిద్ధపురుషుని పీఠమునఁ జింతామణీశక్తి యున్నదనియు, దానిమూలమున నాతఁడు తలఁచినదంతయు సిద్ధించుచున్నదనియు వారి నమ్మ కము! భుక్తిముక్తులను బ్రసాదింపఁజాలిన యామహాత్ముఁడు వారి కెల్లవిధముల దైవముగనే యుండెను. ఆతఁ డేనాఁ డీ

దేవాలయమునఁ బ్రవేశించెనో చూచినవా రెవ్వరును లేరు గాని యాతని దర్శనము లభించినప్పటినుండియు వారి సుఖానందములు వర్ధిల్లుచుండుటచే నందఱు నాతని నానందస్వామి యని పిలుచుకొనుచుండిరి. సౌలభ్యముకొఱకు వారట్లు వాడుకొనుచుండిరి కాని నిజముగ నామహాత్ముని నామము కల్యాణానందస్వామి.

గిరిపాలికామందిరమునఁ దఱచుగ బలిదానములు జరగుచుండును. మదిరాసమారాధనములు నిర్వర్తింపఁబడుచుండును. ఆ మందిరమున నర్చావిగ్రహములేదు. పీఠము మాత్రమున్నది. ఆ మందిరద్వార మెప్పుడును దెఱవఁబడియే యుండును. ఆదేవి సహచరీసమన్వితయై యామందిరమునఁ గొలువుదీర్చుచుండునను విశ్వాసముచేఁ బ్రజలు రాత్రుల యందా ప్రదేశమునకుఁ బోవుటకు భయపడుచుందురు. ఔను- నరకపాలమాలికాధారిణి యగు నాదివ్యశక్తి రక్తపాననిరతలగు శక్తులచేఁ బరివేష్టింపఁబడి యట్టహాసమునఁ గొలువు చేయుచున్నప్పు డాచండికామూర్తిని సందర్శించుట కెవ్వరు సాహసింపఁగలరు?

నాఁడేమోగాని యాలయద్వారములు మూయఁబడి యుండెను. ఆరాధనమునం దేమియపరాధము కలిగినదో యని యందఱును భయభ్రాంతులగుచుండిరి. ఆదిశక్తి యగపడకున్నను నామెపీఠము కన్నులం బడినంత మాత్రమున వారికిఁ బరమానంద మగుచుండెను. నేఁడట్టి భాగ్యము లభించుటలేదు. మ్రొక్కుబడులు చెల్లించుటలో నేదియో లోపము

జరిగినది. నిన్నటిదినము బలిదానసమయమున వేటపోతుశిర మొక్కవ్రేటునకుఁ దెగిపడలేదు. నిప్పునకుఁ జెదలుపట్టినట్లు నిర్ణిమిత్తముగ శ్రీచరణసమర్పిత మద్యభాండమునకుఁ జీమలు పట్టినవి. గొంతుకోసిన కోడిపుంజు కోయని పలికినదిగాదు. అమ్మవారిగుడిలోని గండదీప మాకస్మికముగ నారిపోయినది. నిండుభక్తితోఁ దొరుకుచున్న నిప్పులగుండము నీరై పోయి నది. బలి నిరర్థకమైపోయినది. నైవేద్య మపవిత్రమై పోయినది. అందుచేతనే యమ్మవారు తోడఁబలికినదికాదు. అని యన్ని యుఁ దలఁచుకొని వారంతగాఁ దల్లడిల్లిపోవుచుండిరి. ఇన్ని లోపము లుండఁగా లోపము లేదని యెవ్వరు చెప్పఁగలరు?

ఏయపరాధముచే నిట్లయినదో వారికి బోధపడుటలేదు. కాని యెట్టి ప్రతిక్రియనైనను జేయుటకు వారు సిద్ధముగనే యుండిరి. తల్లియే కోపగించినప్పుడు తనయుల కిఁకదిక్కే మున్నది? వారి కేమియును దోఁచుటలేదు. ఏమియరిష్టము తటస్థించునో యను భయముచే నందఱు నాందోళితహృద యులై వచ్చి స్వామిపాదములపైఁబడి సర్వవృత్తాంతమును నివేదించుకొనిరి. స్వామి సన్న్యాసియైనను నాతనికి సంసారము వదలినదికాదు. అజ్ఞానులు నార్తులు నగు నయ్యాటవికుల నుద్ధరించుట కాతనికంటె నిఁక దిక్కెవ్వరున్నారు? వారెట్లు న్నను స్వామి యింతవఱకును వారి నుదాసీనభావముతోనే చూచుచుండెను. ఔను! సమయము తటస్థించువఱకును సర్వేశ్వరుఁడైన నేమియుఁ జేయఁజాలఁడు. ఇప్పుడా మహాత్ము నకుఁ దనశిష్యులను బ్రసన్నభావముతోఁ జూడవలసిన సమ యము వచ్చినది.

ఆతఁ డించుకసే పాలోచించి వారి కభయప్రదానముం గావించి యందఱతోఁ గలసి దేవీమందిరద్వారము నొద్దకు వచ్చెను. తలుపు లట్టే మూయఁబడి యుండెను. కొందఱు భజనలు చేయుచుండిరి. కొందఱు ప్రార్థనలం గావించు చుండిరి. కొందఱు బలి పశువులఁ దోలికొనివచ్చుచుండిరి. కొందఱు మద్యభాండముల నెత్తికొనివచ్చుచుండిరి. కొందఱా దేవికుపహారములుగఁ గుంకుమ, పసుపు, పండ్లు, పానకములు దీసికొనివచ్చుచుండిరి. ఆ జనసంఘమం దంతటను భయభక్తి సూచకంబులగు కోలాహలధ్వనులు బయలువెడలుచుండెను. అప్పు డందఱు నైకకంఠ్యముగ భక్తిపారవశ్యముతో—

"అపరాధ మపరాధ మమ్మా! యే
నెపము లెన్నక మమ్ముఁ • గృపఁజూడు మమ్మా॥ అప॥
కొలువు చేయించుకోవమ్మా! మా
తలఁగొట్టియిమ్మన్నఁ • దలఁకఁబోమమ్మా॥ అప॥
తలుపులు దీయవె తల్లి! పేరఁ
బిలిచిన నోయని • పలికెడితల్లీ॥ అప॥
కంటఁబడవె కన్నతల్లీ! మా
కంటికెప్పవై • కాపాడుతల్లీ! ॥అప॥
వేయాఱు వేఁటలతల్లీ! మాకు
సాయమైయుండవె • చల్లనితల్లీ ॥అప॥

అనిపాడుచు నాడుచుఁ బ్రార్థింప నారంభించిరి. కాని తలుపులు విడలేదు. అప్పు డందఱును "స్వామీ! మాయపరాధములను క్షమించి మాతల్లి మాకుఁ బ్రసన్నురాలగునట్లు చేయుము!" అని వేడుకొనిరి.

అప్పుడు స్వామి తన దక్షిణహస్తమును పైకెత్తి మఱి యొకసారి యందఱకు నభయప్రదానముం గావించి ప్రియాలయ ద్వారమువంకఁ దదేకదృష్టితోఁ జూచుచు:—

"సర్వార్థదా సర్వజగత్ప్రసూతిః
సర్వేశ్వరీ సర్వభయాపహంత్రీ
సర్వోన్నతా త్వం సుముఖీభవశ్రీః
హిరణ్మయీ మే భవ సుప్రసన్నా.
సమస్త విఘ్నౌఘవినాశకారిణీ
సమస్త భక్తోద్ధరణే విచక్షణా
అనంతసామ్రాజ్యసుఖప్రదాయినీ
హిరణ్మయీ మే నయనే ప్రసన్నా"

అని స్తోత్రము చేయనారంభించెను. ఆయతీంద్రియుని ప్రార్థన మమోఘమైనది. అంతలోఁ దలుపులు విడిపోయెను. ఎట్టయెదుట దివ్యపీఠముపై నెన్నఁడు సందర్శించి యెఱుంగని త్రిపురసుందరీమూర్తి సుప్రసన్నవదనముతో సాక్షాత్కరించి యుండెను. ఆదేవీ పార్శ్వమునఁ బ్రబోధానంద స్వామి పుష్పాంజలి బద్ధుఁడై సదాశివునింబోలి నిలువఁబడియుండెను. అందఱు నద్భుతానంద విభ్రాంతచేతస్కులై నిలువుగన్నులతో నామూర్తిద్వయమును సందర్శించుచుండిరి. ఆ దేవీమూర్తి సహస్రకరాళవదన మండలమండిత కాదు; ప్రసన్నైకవదనమండల పరిశోభిత. ఆదివ్యశక్తి నరకపాలమాలికా విరాజితకాదు; పరిమళకుసుమమాలికా విరాజిత. ఆజగన్మాత రక్తాంబరధారిణికాదు; పరిశుభ్రదుకూలవసనధారిణి. ఆజనని కఠోరాయుధకర సహస్రసమంచిత కాదు; వరాభయ ప్రదాన కరకమలయుగళసమంచిత. ఆనిరుపమాన తేజోమయమూర్తి

నిర్భయదర్శనీయమైయుండెను. అందఱును దదేక ధ్యానముతో నట్లే చూచుచుండిరి. అప్పుడా త్రిపురసుందరీమూర్తి సుప్రసన్న దృష్టులతోఁ గల్యాణానందస్వామిని బిలిచినట్లయ్యెను. స్వామి దేవీమందిరమునఁ బ్రవేశించెను. ఆదేవి కటాక్ష వీక్షణమాత్రముచేతనే కల్యాణానందస్వామి కాజ్ఞాను బోధ మయ్యెను. తోడనే స్వామి యందఱను దయారసకటాక్షములతోఁ దిలకించుచుఁ బ్రశాంతమధురస్వరంబున "బిడ్డలారా! మాతృదేవతా ప్రేరితుఁడనైన నేను జగన్మాత యాజ్ఞగా మిమ్ములను బ్రబోధించుచున్నాఁడను. అనన్య హృదయములతో నాలకించి తల్లియాజ్ఞలను బరిపాలింతురుగాక! అణువు మొదలు బ్రహ్మాండముపఱకు నుగల యీప్రపంచమునందలి సకల జీవులును సర్వభూతదయా పరతంత్రయగు నీ జగజ్జనని ప్రియసంతానమే కాని వేఱుకాదు. అట్టి సంతానమున కెట్టిహింసయైనను దల్లి సహింపఁజాలదు. బలి ప్రదానముచేతనే పరదేవత ప్రసన్నురాలగు నని మీరు భావించుచున్నారు. అది కేవలము వట్టిభ్రాంతి. బిడ్డలను దిను తల్లి విశ్వసంరక్షణి యెట్లగును? మీ యజ్ఞానమును మాయించుటకే మీ యకృత్యములను ఖండించుటకే యింతవఱకు నుదాసీనయై చూచుచున్న యీజగన్మాత యిప్పుడు మీ యెట్ట యెదుట సాక్షాత్కరించినది! ఇంతటినుండి మీ రీ దేవీమందిరమునెదుట బలిప్రదానములఁ గావింపకుండుటకై యేకగ్రీవముగ శపథము చేయవలయును. మఱియును అమృతరసప్రదాయినియగు నీ యంబికాదేవి కపవిత్ర మద్యోపహారముల నర్పించుటకంటె నవివేక మింకేమైన నున్నదా? ఇది మొద

లుగ మీ రట్టి యాచారమునుగూడ మానుకొనవలయును. భక్తరక్షణియగు సచ్చిదానందాదేవి పర్వదినములయం దిట్లే మీకు సాక్షాత్కరించి మీ మొక్కుల నందుకొనుచుండును! మీ కష్టసుఖములఁ గనుపెట్టిచూచుచుఁ గన్నబిడ్డలవలె మిమ్మెల్లవిధములఁ గాపాడు చుండును! ఈ వాక్యములు జగన్మాత వాక్యములు; ఇది జగజ్జననియాజ్ఞ!" అని ప్రబోధించెను.

అప్పుడు వారందఱు నేకగ్రీవముగా "అపరాధులము! అజ్ఞానులము! ఆనందస్వామీ! అమ్మ యాజ్ఞల కడుగు దాఁటము. అమ్మా! నీచరణసేవకులము! నీదాసానుదాసులము! నీకన్నబిడ్డలము! నీకంటె మాకింక దిక్కెవ్వరున్నారు? తల్లీ! దయయుంచి మమ్ముఁ గాపాడుము! ఎఱుఁగక చేసిన మాయపరాధములను క్షమింపుము! మా తోడునీడవై మమ్ము రక్షింపుము. తల్లీ! రక్షింపుము! రక్షింపుము! రక్షింపుము!" అని లెంపలు వైచికొనుచుఁ బ్రార్థింప నారంభించిరి.

అప్పు డాచిదానందాదేవి మందహాస వదనముతో వారిపైఁ గరుణావీక్షణములఁ బ్రసరింపఁ జేయుచున్నట్లగ పడియెను. అభయహస్తముం బ్రసాదించినట్లయ్యెను. అందఱును దదేకదృష్టితో నాదివ్యమూర్తిం దిలకించుచుండిరి. తెఱచినకన్నులు తెఱచిన ట్లుండఁగనే మరల నాలయద్వారములు మూఁతలువడిపోయెను. ఆకవాట ఘంటాధ్వనులలో జయజయధ్వనులు విలీనములైపోయెను.

౨౩

మాయలోపల నెంత ♦ మమత యున్నదియొ
మమతలోపల నెంత ♦ మహిమ యున్నదియొ
తారాపథంబులోఁ ♦ దళతళ మెఱసి
విశ్వమోహనమైన ♦ విభ్రాంతి దోఁచె.

ఏకాంతసేవ.

ప్రథమపరికరణమునం దేవృత్తాంతరాళమునం దొక స్త్రీమూర్తి నుద్ధరించుటకై ప్రయత్నములు జరుపఁబడియెనో యావృత్తాంతరాళమునం దిప్పు డాప్రబోధానందస్వామి కూర్చుండియుండెను. అప్పు డాతనితో వచ్చిన శిష్యుఁడే యిప్పటి కళ్యాణానందస్వామి—కల్యాణానందస్వామి యవనత మస్తకుఁడై ప్రబోధానందుని పాదసాన్నిధ్యమునఁ గూర్చుండి యుండెను. తరుపత్రాంతరాళములనుండి ప్రసరించుచున్న వెన్నెలపోడలు వారి కాషాయాంబరములకు వింతచందమును గల్పించుచుండెను. కల్యాణానందుఁడు నిట్టూర్పువిడిచి మంద్ర గద్గదస్వరముతో "మహాత్మా! ప్రకృతిపరిణామములంగూర్చి నాకంతఁగా విచారములేదు. కాని—" అనియెను.

ప్రబోధానందుఁ డర్ధోక్తియందే "కానియేమి! పాప పుణ్యములఁ బరిగణింపనక్కఱలేదా!" అనియెను.

కల్యా—అందుకే భయపడుచున్నాను.

ప్రబో—ఆ భయము తత్పూర్వమే యుండవలసినది!

కల్యా—అట్టివైపరీత్యము తటస్థించుననుకొనలేదు.

ప్రబో—ప్రబోధానందుని శిష్యుఁడ వయ్యును జపల హృదయుఁడవై పోయితివి!

కల్యా—నేను నిశ్చలహృదయుఁడ నై యుంటి ననియే నావిశ్వాసము.

ప్రబో—కాదు. నీవు కఠినుఁడవు. హృదయము నిశ్చల మైనంతమాత్రమున నేమిలాభము? ప్రేమార్ద్రమై యుండ వలదా?

కల్యా—ప్రేమార్ద్ర మగుటచేతనే పిఱికితనము కలిగి నది.

ప్రబో—ఇంతపిఱికివాఁడవు మాతృసేవ నెట్లు నిర్వ హింపఁగలవు?

కల్యా—గురుకటాక్షముచే నెట్టిలోపమును గలుగ కుండఁ బ్రయత్నించుచునే యుంటిని.

ప్రబో—తల్లిమూలమున నాచేనాజ్ఞాపింపఁబడిన నీవిధా యక కృత్యము నేమిచేసితివి? ఒకసారి చూచి, పలుకరించి, ప్రబోధించి, ధైర్యము చెప్పి రాఁగూడదా?

కల్యాణానందుఁడు నిరుత్తరుఁ డయ్యెను.

ప్రబోధానందుఁడు మధురస్వరముతో "కుమారా! నీకోమల హృదయమును నేనెఱుంగుదును. కావుననే నిన్నం తగఁ బ్రబోధించితిని. ఏమైన నేమి? తుద కీవిధముగ జరిగి పోయినది!" అనియెను.

కల్యా—అంతటి యసాధ్యకార్యమునకు నియోగింప వలదని నేను మొదటనే మిమ్మఁ బ్రార్థించితిని.

ప్రబో—అజ్ఞానము వదలకపోవుటచే నీకది యసాధ్యముగఁ దోఁచినది.

కల్యా—నాహృదయమున కంతశక్తి లేకపోయినది.

ప్రబో—ఆహృదయదౌర్బల్యమే పాపకారణమైనది. ఆదౌర్బల్యముచేతనే యమృతస్వరముల వెలువరించుచున్న వీణాతంతువు తుత్రటితమైపోయినది. వికసనోన్ముఖమైనపరిమళకుసుమము వృంతచ్యుత మైపోయినది. జీవకళాకలితంబగు చింతామణి చిదురుపలై పోయినది. అద్భుతానందరసప్రవాహిని యగు చిత్రకథ యాకస్మికముగఁ దుదముట్టిపోయినది!

కల్యాణానందుఁడు గద్గదస్వరముతో "మహాత్మా! కథ ముగిసిపోయినది! అదియే మాతృదేవత యెడల నేఁజేసినమహాపరాధము" అనియెను.

ప్రబో—ఆయపరాధముచేతనే నీకు మాతృమందిర సందర్శనలాభము లేకుండఁబోయినది.

కల్యా—స్వామీ! ఈయపరాధమునకు నిష్కృతిలేదా?

ప్రబో—బుద్ధిపూర్వకముగఁజేసినపాపమునకునిష్కృతి యేమున్నది?

కల్యా— మహాత్మా! తప్పునకు దండనములేదా?

ప్రబో—ఉన్నది కాదా?

కల్యా—ఉన్నచోఁ బాపమునకు శాంతి యేల లేకపోవలయును?

ప్రబో—మాతృదేవత యేయాజ్ఞను బరిపాలించుటకు

నీవసమర్థుఁడవై పోయితివో యాయాజ్ఞను నిర్వహించువఱకు నీకు నిష్కృతి లేదు.

కల్యా—ఇప్పుడు తల్లి యేమి యాజ్ఞాపించినను నవలీలగ నెఱవేర్పఁగలుగుదును.

ప్రబో—ఇదివఱ కట్లేల చేయలేదు?

కల్యా—ఆ యొకపనిమాత్రము చేయఁజాలనైతిని.

ప్రబో—మరల మహామాత నిన్నట్టి కార్యమునందే నియోగించినచో నేమిచేయుదువు?

కల్యా—ఆవ్యక్తియే లేదుగాదా! చేయుట కేక నేమున్నది?

ప్రబో—ఇప్పుడు చేసిన దేమున్నది? ఇంకను చేయుట కెంతయో యున్నది.

కల్యా—ఉన్నచో నేను ధన్యుఁడనే యగుదును.

ప్రబో—నిన్ను ధన్యునిగఁ జేయవలయుననియే, నిన్నుఁ గన్నయాంధ్రదేశమును ధన్యముగఁ జేయవలయు ననియే మహామాత యభీష్టము.

కల్యా—స్వామీ! తల్లి నాతప్పును క్షమించినదా?

ప్రబో—జనని నిత్యక్షమాశాలిని; క్షమింపఁగలదు.

కల్యా—తండ్రీ! నాకిఁక మాతృసేవాభాగ్యము లభియించునా?

ప్రబో—మాతృప్రసాదము సర్వసులభమైనదే కాని మాతృసేవమాత్ర మట్టిది కాదు.

కల్యా—అమ్మ కటాక్షించినచో నందరాని దేమున్నది?

ప్రిబో— ఆకటాక్షసంపాదనమున కర్హత యుండవలయును.

కల్యా—స్వామీ! భక్తివిశ్వాసములతో సేవించు నేనింకను బంధవిమోచనమున కర్హుఁడను గాలేదా?

ప్రిబో—లేదు, నీవు దివ్యతేజమునం దుండియుఁ దిమిరమును దలంచి భయపడిపోతివి; అమృతమును సేవించుచుండియు నామయమును శంకించి తల్లడిల్లిపోయితివి.

కల్యా—ఏమిచేయుదును! ఆకస్మికముగ మనస్సంయమన మసాధ్యమై పోయినది.

ప్రిబో—మనసుతోఁగూడఁ బోవుచున్నంతవఱకు నీకు మాతృసేవాభాగ్యము లేదు.

కల్యా—ఇఁక నట్టిభయము లేదుగాదా ?

ప్రిబో—వెఱ్ఱివాఁడా ! మనసు స్వాధీనమునందు లేనంతవఱ కీప్రపంచమునందు భయము లేనిచో టెక్కడనున్నది? భవబంధము వదలనంతవఱకుఁ బరిణామము లేనిసమయ మెక్కడ నున్నది ?

కల్యా—స్వామీ! ఇంకను నాకంతరాయములున్నవా?

ప్రిబో—అజ్ఞానము వదలనంతవఱ కన్నియు నంతరాయములే—

కల్యా—గురుదేవా ! విజ్ఞానమును సాధించుట కింకను నేనేమి చేయవలయునో బోధింపుఁడు !

పత్రిబో—కొంతకాలమువఱకు నీ విచ్చటనేయుండి నీ విధాయకకృత్యములను నిర్వర్తించుచుండుము. నిన్ను మహా మాత యచిరకాలములోనే యనుగ్రహింపఁగలదు. నీకేవస్తు వనిన భయమగుచుండెనో యావస్తువునే యనంతశక్తిస్వరూప ముగ భావించి ధ్యానించుచుండుము. ఇదియే నీ జ్ఞానసాధన మునకుఁ బరమోపాయము.

అనిచెప్పుచుఁ బ్రబోధానందస్వామి లేచెను. కల్యాణా నందుఁ డాతనిపాదములకు నమస్కరించి వీడ్కొనియెను. అంతలో నాస్వాము లిరువురు నాచంద్రికాంతరాళమునం దదృశ్యులైపోయిరి.

౨౮

గోడ కొట్టినట్టు ♦ లాఁడుదిబొంకినఁ
బురుషుఁడైనఁ దడక ♦ బూసినట్టు
లనుటనిక్కమయ్యె ♦ వరయుమీ మతిమంత
మంకుజంత యెంత ♦ బొంకు బొంకె?

చిత్రకథా సుధాలహరి.

వేంకటేశ్వరుఁ డాదెబ్బతో స్మృతితప్పి పడిపోయెను. బండి వాఁడు వచ్చి యాతనిసేద దేర్చి బండిపై కెక్కించెను. వేంకటేశ్వరుఁడు బండివానితో "అపశకునమైనది. బండి పెద్దా పురమునకే మరలింపుము" అనిచెప్పెను. బండివాఁ డాతనియా జ్ఞను బరిపాలించెను. తెల్లవారునప్పటికి బండి రాజరత్నము

నింటియొద్ద నిలిచెను. రాజరత్నము బండిచప్పుడువిని వచ్చి ద్వారముకడ నిలువఁబడియెను. వేంకటేశ్వరుఁ డాయాసముచేఁ దూలుచు బండిదిగెను. రాజరత్నము తత్తరముతో వచ్చి యాతని బట్టుకొని 'ఇదియేమి? ఇట్లున్నారు?' అనియెను. వేంకటేశ్వరుఁడు "దైవానుగ్రహముచే బ్రతికియున్నాను" అనియెను. రాజరత్నమాతనికిఁ గైదండయొసంగి మెల్లగ మేడ మీఁదికిఁ దీసికొనిపోయి యొకసోఫాపైఁ గూర్చుండఁజేసెను.

ఇంతలో నాగమణి వచ్చి వేంకటేశ్వరునివలన సకల వృత్తాంతమును విని యాలోచన సభినయించి "ఇంకేమి? అనుకొనుచున్నట్లే యైనది!" అనియెను.

రాజ—అక్కా! అదియేమి?

నాగ—నీవింకను బెడదారినే యున్నావు. అందఱును నీవలెనే యుందురనుకొంటివా వెఱ్ఱిదానా?

రాజ—ఏమి?

నాగ— నీ ప్రియుఁడేమో, నీ వేమో అంతేకాని నీకు రెండవలోకమే తెలియదు! ఎట్లున్నను నీవు సానివేగాని సతీమణివి కాఁజాలవుగదా!

వేంకటేశ్వరుఁ డులికిపడి "కాకేమి? ఈ సతీమణి సాహచర్యము మూలముననే నా మరణము తప్పిపోయినది" అనియెను.

నాగమణి చేతులు త్రిప్పుచు "మీ సతీమణియొద్దనే యున్నయెడల నిట్టి కష్టములే లేకపోవును గాదా!" అనియెను.

వేంక—అట్లయినచో నీసుఖసామ్రాజ్య మెట్లులభి యించును?

నాగ—మీరు సుఖసామ్రాజ్యమనుకొనునది మీ సహ ధర్మిణికి దుఃఖాంధకారాగారము కాకుండునా?

వేంక—ఇదియా సహధర్మిణీ ధర్మము?

నాగ—ఆయూరి కీయూ రెంతదూరమో యీ యూరి కా యూరుకూడ నంతియే కాదా?

వేంక—అనసూయ యెన్నఁడు నట్లు తలంచి యుండ దని నేననుకొందును.

నాగ—ఔను. కులవధువునకున్న గౌరవ మదియే.

రాజ—అక్కా! అనసూయ నిజముగ ననసూయ యనియే నేను వినియుంటిని.

నాగ—నీవు వినియుంటివి- ఈయన కనియుండిరి. మీ రొక్క-స్వభావము కలవారు కావుననే యిరువురకు నన్యోన్యా నురాగము దృఢపడినది. ప్రణయముగ్ధహృదయులగు మీకు దూరాలోచన మెక్కడ నుండును?- ఫలరసము మధురసముగ మారినప్పుడు దానిగుణముకూడ మారుటలో వింత యే మున్నది?

రాజ—కావచ్చును- అనసూయ స్వభావముమాత్ర మట్లెన్నటికిని మారునని నాకు నమ్మకము లేదు.

నాగ—అనసూయ గుణమే మారనిచో నాత్మేశ్వరు నకుఁ గళాఘాతము లెందుకు?

వేంకటేశ్వరుఁ డదరిపడి "నాగమణీ! ఏమంటివి?" అనియెను.

నాగమణి పెదవులు విఱుచుచు "అనుట కేమియున్నది! అనుభవమునుబట్టి తెలియుచునే యున్నది!" అనియెను.

రాజరత్న మాశ్చర్యముతో "అనసూయయే యిట్లు చేయించియుండుననియా నీ యభిప్రాయము?" అనియెను.

నాగ—ఇంకను సందేహమా? పరవశుఁడై పోయిన పతితో నామె కేమిప్రయోజనము? ఆమె గర్భవతి యంట కాదా? ఆమె కేఁక సంతానసుఖము లభింపనున్నది. ఆ సుఖ మార్గమున కీకంటకములుకూడ నెందుకు?

వేంక—అంత సాహసమా?

నాగ—స్త్రీసాహసము సీటిలోఁబుట్టిన నిప్పువలె ననివార్యమైనది. ఆబడబానలజ్వాలలలో నెన్ని ప్రాణములాహుతులు కాలేదు? ఎన్ని రాజ్యములు నాశనముకాలేదు? ఎన్ని కోటలు కూలిపోలేదు?

వేంకటేశ్వరుని సర్వాంగకములును గంపించిపోవుచుండెను. అతని రక్తనాళములలో నుష్ణరక్త మతివేగముగఁ బ్రవహించిపోవుచుండెను; ఆలోచనాపరంపరలచేఁ దలదిమ్మెక్కిపోవుచుండెను; హృత్పిండము కొట్టుకొనిపోవుచుండెను; నిస్తబ్ధుఁడై యాతఁడు నిర్విణ్ణుఁడై పోయెను.

రాజరత్నము మందస్వరముతో "అక్కా! నాకుఁ జాల భయమగుచున్నది" అనియెను.

నాగ—అమ్మా! భయముకాదా? ఎవ్వని హృద

యము నీ హృదయము నేకమైనదో, యెవ్వని జీవితము నీజీవితము నేకమైనదో యాప్రాణమునకే యాపదలగునప్పుడు నీకు భయము కాక మఱి యెవ్వరికి ?

రాజ—అనసూయ మాత్రము ట్లాలోచించుకొనదా?

నాగ—ఆమె యెంతటి యాలోచనకలది గాకున్న నింతపని చేయింపఁగలదు ?

రాజ—ఆమెయే యీ దారుణకృత్యము చేయించినదందువా ?

నాగ—ఇంకను సందేహమా ?

రాజ—అంతఃపురము దాఁటియెఱుఁగని యామెకంతటి సామర్థ్య మెక్కడిది ?

నాగ—ధనమున కందఱును దాసులే.

రాజ—పాప మామెకు ధన మెక్కడిది ?

నాగ—మొన్నటివఱకు వేలకొలఁది రాఁబడిగల విభుని ప్రేలితో నడపించిన యామెకు ధనమున కేమిలోపము ?

రాజ—ఆదొంగిరంగని నామె యెట్లెఱుంగును ?

నాగ—వెఱ్ఱిదానా ! మగనిపై మఱివిఱిగినమగువలకెఱుఁగరాని దేమున్నది ?

రాజ—నీ మాటయందు నాకంతగా నమ్మకము కలుగుటలేదు.

నాగ—ఆయనకు నమ్మకములేదు. అందుచే నీకును లేదు. ఆయన ప్రతిధ్వనియే నీవు.

రాజ—అమాట కేమిగాని ఆపనియే యామె చేయఁ

దలంచినచో నింత ప్రయత్న మెందుకు ? ఈయన ప్రతిదిన మును దన యింటికే వచ్చుచుండిరి గాదా !

నాగ—అదియే దూరాలోచన లేనిమాట. ఇతరుల చేతనే తీరిపోవుచున్నప్పుడు స్వయముగఁ జేయి చేసికొనుట యేల ? అది యసాధ్యమైనప్పుడు స్వయముగనే చేసితీరును !

వేంకటేశ్వరుఁడు క్రుద్ధస్వరముతో “ ఔను ! ఇఁక నే నా యింటికిఁ బోను ! ఆ పాపాత్మురాలి మొగము చూడను ! ” అనియెను.

రాజరత్నము నివ్వెఱపడిపోయెను. నాగమణి దీనస్వర ముతో “పదికాసులు పోయినను బ్రాణములు దక్కినవి. ప్రాణములు చల్లగ నున్నచో భాగ్యముతోఁ బనియేమున్నది ? మనకున్నది మనకుఁ జాలును. ఇఁక మీరాజోలికిఁ బోవలదు. మా ప్రాణము లన్నియు మీ యొక్క ప్రాణముపై నిలువఁ బడియున్నవి. మీరు జాగరూకులై యుండవలయును. ఆయా దాయ మంతయు నామెనే యనుభవింపనిండు. ” అనియెను.

వేంకటేశ్వరుఁడు క్రోధకర్కశస్వరముతో “ఆపాపా త్మురాలి కొక చిల్లిగవ్వయైన దక్కనిచ్చెదనా ? ఎంతపని చేసినది ! దామోదరుఁడు రానిమ్ము ! ఏమిచేయించెదనో ? ” అనియెను.

వేంకటేశ్వరుని ప్రణయచంద్రమండలము సంపూర్ణ రాహుగ్రస్తమైపోయెను. ఎల్లయెడల మోహాంధకారము క్రమ్ముకొని పోయెను. అతిసిజీవనారణ్యమధ్యమునఁ గంటక లతయేదియో కల్పలత యేదియో నిర్ణయింపరాకుండఁ

బోయెను. అగాధాంధకారపూరితం బగునాతనిహృదయాంతరాళమునం దింతవఱకు ననసూయ యరుంధతీనక్షత్రమువలె మినుకుమినుకు మనుచుండెను. ఆకస్మికముగ నిప్పు డాచుక్క-కాలయవనికాంతరాళమునం బడి యగపడకుండఁ బోయినది. ఆతనిప్రేమమయ జీవితమున కవసానకాలము సంప్రాప్తమైనది కాఁబోలును !

౨౫

వలపులఁ గూరిమి నెఱపెడు
తలఁపుల నొండొరుల మించు • దంపతులకు దు
ర్బలవిధిచేత వియోగము
గలిగిన నేకరణి నోర్వఁ•గావచ్చుఁ గటా!

కపోతము — కావ్యకుసుమావళి

అనసూయ పతిప్రాణ; పతిదేవత; పతివ్రత; పతి యడుగులో నడుగువైచి, పతిహృదయమున హృదయము చేర్చి పరమానందముతో జీవయాత్ర గడపఁగోరినది. కాని యామెకు దైవకటాక్షము దుర్లభమైపోయినది. కాలము వ్యత్యస్తమైపోయినది. ఆకుసుమవల్లిక గ్రీష్మాతపతాపమునకు గుఱియైపోయినది. ఆ యమృతఫలశాఖ ప్రబలప్రభంజననాహతికిఁ బాలై పోయినది. ఆమెసుకుమారహృదయము కష్టసహనసామర్థ్యముకలది; కావుననే యామె తననాథునిసుఖముకొఱ కెట్టికష్టమునైన ననుభవింపఁజాలియుండెను. దినదినమునకుఁ బ్రాణేశ్వరునిప్రవర్తనము మారిపోవుచున్నట్లు స్పష్టముగ నగపడు

చున్నను జూచియుఁజూడనట్లు మసలుచుండెను. ఎంతకష్ట మెంతకష్టము! సతీమణులు తమప్రాణములనైన నవలీలగ నిత రులకొఱ కర్పింపఁగలరు గాని, ప్రాణేశ్వరుని జేతులార నిత రులచేతుల కొప్పగించుట సహింపఁగలరా?

అనసూయ కిప్పుడు భర్తృసందర్శన భాగ్యముకూడ దూరమైపోయెను. కేవల మమాయకురాలై యుండుటయే యనసూయయందలి గొప్పలోపము. ఏమాట యేమిపని చేయునో, యేపని యేవిధముగాఁ బరిణమించునో, యేపరిణామ మెంతవఱకు వచ్చునో పాప మామెకుఁ దెలియదు. అందు చేతనే యామె యాడినమాటలును, జేసినపనులునుగూడ నామె కింతవఱకుఁ దెచ్చినవి. ఆవినిర్మలప్రేమమూర్తి యగునసూ యకుఁ బ్రేమతక్క మఱియేమియును దెలియదు. ఈసత్య మును వేంకటేశ్వరుఁడు ప్రేమనయనములతోఁ దిలకించియే యున్నాఁడు. ఆప్రేమామృతము నాతఁడుఁగూడ నాస్వాదిం చియే యున్నాడు. ఆయమృతపానముచేసిన యాతని కీవిషవిష మవికృతి యేల కలుగవలయును! ప్రేమమయప్రపంచమునఁ బ్రేమచంద్రికలనే గాంచవలసిన వేంకటేశ్వరుఁ డీమోహాంధ కారములో నేల మునిఁగిపోవలయును? అదియే పరమరహ స్యము! అదియే సృష్ట్యాదినుండియుఁ దెలియఁబడనివిషయము. నిర్వికారుఁడగు పరమేశ్వరునకును వికారాకారిణియగు ప్రకృతి కిని నడుమఁ దెలియఁబడనియిట్టిరహస్యమేయున్నది. దీనినే జ్ఞానవాదులు మాయ యనిరి; కర్మవాదులు కర్మ మనిరి; యోగవాదులు యోగ మనిరి— ఆ నిగూఢశక్తి ప్రభావము చేతనే వేంకటేశ్వరుని ప్రేమమయహృదయమున మోహాం

ధకారము వ్యాపించినది! ఈరహస్యసూత్రమును విజ్ఞానధను లగు మహర్షులుకూడ దాటఁజాలక పోయిరి. ఇఁక వేంకటేశ్వరుఁ డన నెంతటివాఁడు?

ఏది యెట్లున్నను సామాన్యముగ లోకమంతయు గ్రహియింపఁగలిగిన దేమనఁగా:—“కుండెడు పాలలో నొక్క విషబిందువు పడినంతమాత్రమున నదియంతయు విషమైపోవును; కుండెడువిషములో నెన్ని పాలు పోసినను పాలు కానేరవు—వేంకటేశ్వరునియమృతహృదయకలశమున విషబిందువు పడినది. అందుచే నంతయును విషమైపోయినది. ప్రేమామృత ప్రవాహిని యగునసూయ యింకేమి చేయఁగలదు? ఇంతకును గారణము సహవాసదోషము! దామోదరుని దగ్గఱకుఁ జేరనీయకున్నచో నింతపుట్టిమునుఁగదు” అని—

ఆ వసంతకాల మాకస్మికముగఁ దిరిగిపోయినది. ఆసుఖదినములంతలో మారిపోయినవి. అనసూయ యెంతటివిజ్ఞానవతియైనను స్త్రీప్రకృతి. ఆమెహృదయాంతరాళమునం దప్పటి యుత్సాహములేదు. ఆమెవదనకమలమునం దప్పటివికాసము లేదు. ఆమోహనసౌందర్యమునం దప్పటిమాధుర్యము లేదు. ఆవినిర్మలతేజమునం దప్పటిలావణ్యములేదు. ఆరూపము మారిపోయినది. ఆమెకు నిద్రాహారములు దూరము లైపోయెను. ఆమెకోమలాంగకములు శుష్కించిపోయినవి. ఆపుష్పహారములు, ఆయుద్యానవనవిహారములు, ఆమణిమయాలంకారములు ఆయాటలు, ఆపాటలు, ఆమాటలు—అవి యన్నియు నేమైపోయినవో!—అనసూయ యిప్పుడు పాముకుబుసమువలె నొక్కచోఁబడి పొరలాడుచున్నది!!

ఆమె కిప్పుడు వంటలక్క యగుజోగమ్మకంటె మఱి దిక్కులేదు. దుర్భరదుఃఖానుభవముకంటె నీక గతి లేదు. అనసూయ జోగమ్మయొడిలోఁ దలనుంచుకొని వెక్కివెక్కి యేడ్చు చుండెను. జోగమ్మ యామె నూఱడించుచునే యుండెను. మంచిమాటలచే మఱపించుట కనసూయ పసిబిడ్డయా! ఆమె హృదయపరితాపము హృదయేశ్వరుని వాగమృతప్రసారము చేతనే చల్లారవలయును. ఆమెదుఃఖాశ్రువులు ప్రాణేశ్వరుని కోమలకిసలపల్లవములచేతనే పరిమార్జితములు కావలయును. కాని యామె కాయాశ లేదు. జోగమ్మ యామెకన్నీరు దుడుచుచు "తల్లీ! దుఃఖపడకుము! హృదయపరితాపముచేఁ బువ్వువంటినీమెత్తనిమేను వాఁడి వరుగై పోవుచున్నది. అమ్మా! నీకష్టమును నాపాపపుఁగన్నులతోఁ జూడఁజాలకున్నాను" అనియెను.

అనసూయ హీనగద్గదస్వరముతో "అత్తా! నేనేమి పాపము చేసితిని? తుదకుఁ బ్రాణేశ్వరునిదర్శనముకూడ లేకుండఁ బోయినది!" అనియెను.

జోగ—అమ్మా! అంతగా నడలెదవేల? నేఁడుగాకున్న రేపైన నాతఁడింటికి రాకమానఁడు—ఆతఁడుమాత్రము నిన్నుఁజూడకుండ నుండఁగలఁడా?

అన—మనుపు పగలెక్కడఁ దిరిగినను రాత్రి కింటికి వచ్చెడివారు. క్రమముగాఁదరువాత రాత్రులుతిరిగి పగలింటికిఁ దప్పకుండ వచ్చెడివారు. ఇప్పుడు రాత్రియుఁబగలునుగూడ నింటిమాటయే తలపెట్టుటలేదు. ఇఁక వారు నాకంటఁబడుదురను నాశయేమున్నది? ఏమోకాని నేఁడు నాహృదయము చేయి

పెట్టి కలఁచివేసినట్లగుచున్నది. నా ప్రాణములు తల్లడిల్లిపోవు చున్నవి.

జోగ—తల్లీ! వట్టిభయము పెట్టుకొని బెంగచేఁ గుంగి పోవుచున్నావు. ఆతనిశరీర మక్కడ నున్నను బ్రాణము లన్నియు నీమీఁద నేయుండును—

అన—ఆదినములు తిరిగిపోయినవి. ఊరక నాకెందు కాశ పెట్టెదవు? ఆయనకు రావలయు నని యున్నచో నడ్డగించువా రెవ్వరు?

జోగ—అమాయకురాలవు. నీకాసంగతియేమి తెలి యును?

అన—అందుచేతనే యింత మునిఁగినది.

జోగ—ఏమిమునిఁగినదినీకు? ధైర్యములేదుకాని— నీమాట కాతఁ డడ్డము చెప్పఁగలఁడా?

అన—ఆయన పలుకరించుటయే మానుకొనినప్పుడు నే నే మనిమాటాడఁగలను?

జో—తప్పంతయు నాతనిమీఁద నుండఁగా నాతఁడు ని న్నే మొగముపెట్టుకొని పలుకరింపఁగలఁడు?

అన—ఆయనది తప్పని నేనెన్నఁడు ననలేదే! అట్లని నామనసునందుఁగూడ భావించుకొనలేదే! కాని యాయన యట్లు భావించుకొనుటలేదు. అట్లతలంచుకొన్నచో నాకంటఁ బడకుండ నుండఁగలరా? నన్నుఁబలుకరింపకుండ నుండఁగలరా? నేను తనహృదయములోని హృదయమనే కానా? తనప్రా ణములోని ప్రాణమనే కానా? ఆయన కాసందేహ మేల కలుగవలయును?

జోగ—నవహావానముదోషముచే నాతని స్వభావము మాఱిపోయినది.

అన—స్వభావము మారిన మారుగాక ! సంబంధము వదలిపోలేదే !

జో—అది యెట్లు వదలిపోవును ? ఎప్పటికైన నిది నిత్యముగాని యదినిత్యమా ? నీవు సంతానవతివై —

అన—అయ్యో ! ఈ నిర్భాగ్యురాలి కంతటి యదృష్టమా ?

జోగ— కాలకర్మవశంబునం గలిగినకష్టములు కలిగినట్లే యుండవు.

అన—కష్టముల ననుభవించుటకే యనసూయపుట్టినది. కాకున్నచో నఱచేతిలోని యమృత మందకుండఁబోవుట యేమి ?

జోగ—ఎక్కడకుఁబోవును ? ఆకర్షణయంత్రము నీగర్భమునందే యున్నదికాదా ?

అన—అత్తా ! అంతమాత్రమున నేమిలాభము ? కొమ్మవిరుగకుండ నున్నప్పుడుగద కుసుమము ఫలియించుట ? ఉత్తరక్షణము మనదిగాదు. రేపటిమాట యెవ్వరు చెప్పఁగలరు ?

జో—అమ్మా ! అధైర్యపడుటచే నేమిలాభము ? ధైర్యముతో సుఖకాలముకొఱకు నిరీక్షింపవలయును.

అన—నాయందలిప్రేమచే నిట్లనుచుంటివిగాని నాజీవితమున కిఁక సుఖలేశమైన నున్నదా ?

జోగ—నీవింతగా నిరాశఁ జెందుటకు నీపై నాతని కేమైనఁ గోపమున్నదా ?

అన—లేదుగావుననే యీశరీరమునం దింకను బ్రాణములు లేకుండఁ బోలేదు. అందుచేతనే యీ దుఃఖము! ఈ దుర్భరదుఃఖశాంతికి సుఖమరణముకంటె గత్యంతర మే మున్నది? ఆత్మేశ్వరుని ప్రేమైక తేజము నాగర్భమునం దుండుటచే నదియును నాకు దుర్లభ మే యైపోయినది. ఇఁక నేనేమి చేయుదును ?

అని యనసూయ జోగమ్మకంఠమును గౌఁగిలించుకొని యేడువఁదొడంగెను. జోగమ్మ హృదయము దహించుకొని పోవుచుండెను. ఆమెకను గన్నీ రాఁగినది కాదు. ఏమనియూఱడింపఁగలదు? ఆమె యెట్లో ధైర్యమును దెచ్చుకొని యనసూయ కన్నీరుదుడుచుచు "తల్లీ! దుఃఖింపకుము! నాప్రాణములుండఁగా నీకెట్టికష్టమును రానీయను! నీసుఖముకొఱకు నాప్రాణములనైన వినియోగించెదను" అని యుపలాలించెను.

ఇంతలో పిఠిగుమ్మముకడ గుఱ్ఱపుబండి వచ్చి నిలిచిన చప్పుడయ్యెను. జోగమ్మ యతిశ్వరితముగఁ దలుపు తెఱచుటకై పోయెను. అనిమిషములో ననసూయ ప్రతప్తహృదయాంతరాళమున నెన్నియో భావస్ఫులింగములు నక్షత్రములవలె మెఱసిపోయెను.

౨౮

ఆకట! యంతటి దాంపత్య • మంతమేల్మి,
యంతచన, వంతసూరిమి, • యంతగరుర,
మంతదయ, యంతమర్యాద, • యంతమోహ,
మంతయనురాగ మెచ్చట • నైనఁగలదె?
కుటిలమైన తాత్కాలిక • క్రోధవహ్ని
బారిఁబడి పోవఁదగినదా • ప్రణయమహిమ!

ప్రణయకోపము—హోరావళి

ఉత్తరక్షణమునందే యనసూయ కాత్మేశ్వరుని సాక్షాత్కారము లభియించెను. ఆనిమిషమునందే యామె శారీరక మానసిక వ్యాపారములకు విలక్షణపరిణామము కలిగెను. తోడనే యామె చటాలున లేచి ప్రకంపితసర్వావయవయైవచ్చి ప్రాణేశ్వరుని పాదములపైఁబడి వేడి కన్నీటితో నభిషేచనముం గావించెను. వేంకటేశ్వరుఁడు క్రోధావేశ పరవశుఁడై యెడమకాలితో ననసూయ యుత్తమాంగమును నిష్కరుణముగఁ దన్ని గెంటివైచెను. శివశివా! ఇది యెట్టివిరూపసంఘటనము! నిరంతర సతీహితపరాయణుఁడగు నా వేంకటేశ్వరుఁడేనా యితఁడు? ప్రణయలీలామృత తరంగిణియు, ప్రసవసుకుమారశరీరిణియు, పతిగతైకజీవనయు నగుననసూయను సహధర్మచారిణియగు ననసూయను సవిలాసముగ, సోత్సాహముగ, సానందముగ, సానురాగముగ నుపలాలింపవలసిన యనసూయను ఇట్లు చేయఁదగునా? అర్ధాంగలక్ష్మియగు ననసూయను మన్నింపవలసినమార్గ మిదియా?

రాకాచంద్రశీతల స్వభావుఁడగు నా వేంకటేశ్వరుఁడిప్పుడు గ్రీష్మమధ్యందినమార్తాండ ప్రచండమూర్తియై

యుండెను. అమృతమోహనమూర్తి యగు ననసూయ యిప్పు డాతనికంటికిఁ గరాళమృత్యుదేవతాస్వరూపిణిగ నగ పడుచున్నదికాఁబోలును! చందనరసశీతలం బగునాసుకుమార సుందరతనుస్పర్శ మిప్పు డాతనికి దారుణకీలికీలాసదృశమైపో యినది కాఁబోలును! ఆతనికన్ను లెఱ్ఱపడిపోయెను. క్రోధా వేగముచే నాతని సర్వాంగకములును గంపించి పోవుచుండెను.

అప్పు డనసూయ మెల్లగ లేచి వినయవినమితవదనయై శోకవిసమ్రగద్గదస్వరముతోఁ బ్రాణేశ్వరును ద్దేశించి "నేనేమి యపరాధము చేసితిని?" అనియెను. ఆదీనస్వరమునఁ గరుణ రసము పొంగిపొరలిపోవుచుండెను.

వేంకటేశ్వరుఁ డలక్ష్యభావముతో "చేయఁదలఁచినను నీవేమి చేయఁగలవు? లెమ్ము! ఇఁక నీవీయింట నుండ వలదు" అనియెను.

అనసూయ కామాటలయర్థము బోధపడలేదు. ఆమె దీనస్వరముతో "ఇఁక నేనీయింట నుండఁజాలను. మీపాద సేవచేయుచు నచ్చటనే యుండెదను." అనియెను.

వేంకటేశ్వరుఁడు కర్కశస్వరముతో "ఎచ్చటనుండె దవు?" అనియెను.

అన—మీచరణకమల సన్నిధానమునందే—

వేంక—చాలు! ఇఁక నాతో నీకు సంబంధము లేదు.

అనసూయ కాకస్మికముగఁ దలపైఁ బిడుగుపడినట్ల య్యెను. ఆమె యేడ్చుచు "మీ హృదయేశ్వరికి మీ హృద యాంతరాళమునఁ జోటు లేకపోయినను మీ పదతలమునం దైన నించుకతావు దొరకదా?" అనియెను.

వేంకటేశ్వరుఁడు వికృతస్వరముతో "ఇఁక నీకా రోగములేదు ?" అనియెను.

అనసూయ సుడిగాలికిం దూలునుమవల్లరింబోలె గడ గడ వడఁకిపోయెను. భర్త యుదాసీనుఁడై యున్నప్పుడే యామె మాటాడుటకు భయపడుచుండెడిది. ఇంతవఱ కన సూయ తన ప్రాణేశ్వరుని వదనమండలమునం దించుక కోప చిహ్నమునైనను గని యెఱుంగదు. ఇంతటి తీవ్రక్రోధపర వశుఁడగు నాథునితో నిప్పు డామె యెట్లు మాటాడుటకు సాహసింపఁగలదు ? కాని, మానవతియగు నామెకు మనసు కరఁగునట్లుగఁ బ్రాణేశ్వరునితో మాటలాడుటకంటె- మనవి చేయుటకంటె నిఁకఁ జేయవలసిన దేమున్నది ? ఆవశ్యకమును బట్టి యాకస్మికముగ నామె కాభయము వదలిపోయినది. ఆ హృదయదౌర్బల్యము వదలిపోయినది.

అప్పు డనసూయ దీనస్వరముతో "ప్రాణేశ్వరా ! ఇఁక నా కా యోగములేదా ? ఇది మీకరుణార్ద్ర హృదయము నకుఁ దగినమాటయేనా ? మీ ప్రణయమధుర రసనారంగము నుండి వెలువడఁదగినమాటయేనా ? మీ పాదదాసినగు నే నేమియపరాధము చేసితిని ? మీయానందలీలా సాలభంజిక నగు నన్ను మీం ప్రసన్నకటాక్షములకు దూరముగఁ జేసి వైచితిరి. పూలదండ సంకెలయై పోయినదా ? పన్నీరు తప్త తైల మైపోయినదా ? అమృతలత గరళవల్లికయై పోయినదా ? నేనేమిపాపము చేసితిని ?" అనియెను.

వేంకటేశ్వరుఁడు కోపముతో "ఈగొడవ యంతయు నెందుకు ? శీఘ్రముగ నీవిటనుండి వెడలిపోవలయును" అనియెను.

అన—నాథా! నేనెక్కడకుఁ బోవుదును?

వేంక—నీయిష్టమువచ్చినచోటికి—

అన—నాకీప్రపంచమున మీకంటెను మఱి యిష్టవస్తువేమున్నది? నాసుఖముపై నాకిష్టము లేదు; నాశరీరముపై నాకిష్టములేదు; నాప్రాణములపై నాకిష్టము లేదు. నాకీయిహజీవితమునందును బరజీవితమునందును మీకంటె మఱి యెట్టి గతియునులేదు.

వేంక—ఇహలోకమున నింత యైనది చాలదా? ఇఁకఁ బరలోకమునఁగూడ నన్ను వదలవు కాఁబోలును?

అన—ప్రాణేశ్వరా! ఎట్లు వదలఁగలుగుదును? నాలుక తోఁడుకొనిపోవుచున్నను మీనామమంత్రమును వదలఁగలుగుదునా? ప్రాణములు వెడలిపోవుచున్నను మీపాదపద్మధ్యానమును విడువఁగలుగుదునా?—

వేంక—చాలు! అంతటితోఁగటాక్షించి నన్నువదలి పెట్టుము.

అన—నాథా! ఎంతమాట? వదలిపెట్టుట మాటలలోనున్నదా? ఏదియో యాకస్మికక్రోధముచే నట్లనుచుంటిరి గాని మీరుమాత్రము నన్ను వదలిపెట్టఁగలరా?

వేంకటేశ్వరుఁడు కన్నులెఱ్ఱగఁ జేయుచుఁ గఠినస్వరముతో "ఏమి? నీవేమిచేయఁగలవు? ఇప్పుడు నీవీయిల్లువిడిచి పోయెదవా లేదా?" అని గద్దించిపలికెను.

అనసూయ ప్రార్థనాదీనకంపితస్వరముతో "నాథా! నేనెన్నఁడైన మీయానతి కడుగుదాఁటితినా? ఇంతతీవ్రముగ శాసించుటకు నేనేమియపరాధము చేసితిని? తప్పు దెలుపకుండ

దండించుటవలనఁ బ్రయోజన మేమున్నది? పాపమునకుఁ బశ్చాత్తాపమునఁగాని నిష్కృతి లేదుకదా!" అనియెను.

వేంక—ఓహో! ఈపిశాచహృదయమునకుఁ బశ్చాత్తాపముకూడనా?

అన—ప్రాణేశ్వరా! ఈనిర్భాగ్యురా లొకప్పుడు నీప్రియురాలేకాదా? వెలయాలినిజూచినకన్నుల కీప్రియురాలు పిశాచమైపోయినదా? కాదుకాదు! కన్నులుమారినచోఁ గళలు మారిపోవు—ఊరుమారినచోఁ బేరు మారిపోదు!

వేంక—ఏమి యాశ్రీరంగనీతులు! పాపాత్మురాలా! నీమొగము జూచినఁ బాపమురాఁగలదు.

అన—నాథా! నేనేమిపాపము చేసితిని? ఏమియు నెఱుఁగనిపాపముకంటె నాకేమియును దెలియదు. నాహృదయమును భేదించి పరీక్షింపుము! నిరంతరము నిన్ను ధ్యానించుటకంటె నీప్రేమైకమూర్తి నారాధించుటకంటె, నీచరణకమలములను సేవించుటకంటె, నేనేమియు నెఱుంగను. నీనిరంతరసేవాలాభమును వాంఛించుటకంటె మఱియెట్టికోరికయును లేని నే నేమి పాపముచేసితిని! ప్రాణేశ్వరా! నేనునీప్రాణేశ్వరిని—నే నేపాపమును నెఱుంగనిదాన నని నీవెఱుంగవా? హృదయేశ్వరా! నేను నీహృదయేశ్వరిని. నాహృదయ మంతకర్కశమైనది కాదని నీకుఁ దెలియదా?నాకొక్కటే కోరికయున్నది.అట్లు కోరుకొనుట పాపముకాదు. జీవితేశ్వరా! ఈశుష్కనయనములతో నీసుధామధుర విగ్రహమును దిలకింపనిమ్ము! ఈశుష్కకంఠముతో నీశుభనామ మంత్రమును జపియింపనిమ్ము! ఈశుష్కహస్తములతో నీసుందరచరణకమలములను సేవింపనిమ్ము! ఆత్మే

శ్వరా ! నీవే నా యాధారము ! నీవే నాయానందము ! నీవే నాకులదైవతము. నాసర్వస్వమును నీవే ! నీకంటె నాకిఁక నేమున్నది ! నే నేపాపము నెఱుంగను. నీపరిణయకటాక్షావలోకనములపై నాజీవిత మాధారపడి యున్నది. హృదయేశ్వరా ! న న్ననుగ్రహింపుము.

అని యేడ్చుచు ననసూయ యాతనిపాదములపైఁబడియెను. వేంకటేశ్వరుఁడు క్రోధవికృతస్వరముతో "దురాత్మురాలా! నీనక్క-వినయము లిఁకఁ జాలును! నీవు పయోముఖ విషకుంభమవు, గోముఖవ్యాఘ్రమవు, భేకస్వరభీకరభుజంగిమవు ! పాపాత్మురాలా ! ఇఁక నీవీయింట నుండఁదగవు. నావెంట నుండఁదగవు. ఇట్టినీవు నాయిల్లాల వని చెప్పుకొనుటకుఁగూడ నాకుసిగ్గగుచున్నది. క్రూరాత్మురాలా! ఈకపటదీనాలాపములచే, ఈకృత్రిమదుఃఖాభినయములచే, ఈమృషాభయపరికంపనములచేఁ బాపకళంకము పరిమార్జిత మైపోవు ననుకొంటివా? పద. పద" అనిగద్దించిపలుకుచు వేంకటేశ్వరుఁ డతిదారుణముగ నామెను ద్రోసికొనిపోయి వీథిగుమ్మమునవ్వలకు గెంటివైచెను.

అంతఃపురవధూమణి యగునసూయ యప్పుడు నట్టనడివీథిలోఁ దూలిపడిపోయెను. మొట్టమొదటినుండియు నోటమాటరాక విభ్రాంతయై చూచుచున్న జోగమ్మ భయావేగముచే వేంకటేశ్వరుని నిందించుచు నడ్డగించుటకుఁ బ్రయత్నించినది కాని యది యబలయగు నామెకు సాధ్యమగునా? ఆమె గోలుగోలున నేడ్చుచుఁ బోయి యనసూయను లేవఁదీసి పట్టుకొనియెను. ఆగోలవిని యిరుగుపొరుగువా రందఱును

వచ్చి మూఁగిరిగాని వేంకటేశ్వరుని భయముచే నెవ్వరు నేమియు ననఁజాలక హృదయము కరఁగిపోవుచుండఁ గన్నీరు నించుచుఁ గాంచుచుండిరి. వేంకటేశ్వరుఁడు క్రుద్ధవ్యాఘ్రము వలె రోజుచు ద్వారప్రదేశమున కాలయమునివలె నిలువఁబడి పోయెను.

అనసూయ కింక నేమున్నది? ఆ ప్రణయచంద్రిక యస్తమించిపోయినది— ఆప్రణయప్రాసాదము కూలిపోయినది—ఆప్రణయకల్పకము మూలచ్ఛిన్నమై పోయినది—ఆమె మనస్సహదుఃఖభారముచేఁ దూలిపోవుచుండెను. ఆమె శరీరము నందింకను బ్రాణములున్నవిగాని హృదయమునం దాశలు వదలిపోయినవి. ఇఁక నామెహృదయమునందు దుఃఖము లేదు. భయము లేదు. క్రోధము లేదు. ఆ సతీమణి హృదయాంతరాళమునం దప్పు డేదియో యనిర్వాచ్యమగు దివ్యశక్తి యుత్తేజిత మగుచుండెను. ఆమె కీప్రపంచమునం దేమియు నగపడుట లేదు. ఎట్టయెదుట భర్తమాత్రమే యగపడుచుండెను.

అప్పు డామె యభిమానోద్రిక్తగంభీరస్వరముతో 'నాథా! మీరు నిష్కరుణులై మీనహధర్మచారిణి యగు నర్ధాంగిని దూరముగఁ ద్రోసివేయఁదలంచిరి. కాని మీరు మాత్రము నాకెన్నఁటికిని దూరము కాఁజాలరు! మీ మోహన విగ్రహము నాహృదయమందిరమునందే యున్నది. మీ ప్రణయ తేజము నాగర్భకోశమునందే యున్నది. మీ రెట్లు పరిత్యజించి నను నేనుమాత్రము మీదాననే! ధర్మమున్నచో, దైవ మున్నచో నెప్పటికిని మీరు నావారే—మీ పవిత్రప్రణయ

చంద్రికపైఁ గాలమేఘము క్రమ్ముకొన్నది—ఆయంధకారములో మీరు విభ్రాంతులై పోయితిరి. అందుచేతనే మీరు చింతగింజను జింతామణిగ గ్రహించి పూలదండను గాలకాకోదరముగ భావించుచున్నారు. అందుచేతనే మీకింతటి యసమసాహసము కలిగినది—కాని యింతమాత్రముచే నాయాశ యింకను నంతరించిపోలేదు—ఆ యాశాలేశము చేతనే నేను జీవించి యుండెదను. కాలము చంచలమైనది—మీహృదయమునందలి యీ కాలమేఘము మాత్రము సుస్థిరమైనదా ? ఎప్పటికైన మీ హృదయాంతరాళమునఁ బశ్చాత్తాపప్రభంజనము వీవకమానదు—ఎప్పటికైన నాపాపపుమేఘము పటాపంచలై పోకమానదు. ఎప్పటికైన నాప్రణయచంద్రిక ప్రకాశింపక మానదు. ఎప్పటికైన నాశరచ్చంద్రికలలో మీరు నన్ను వెదకికొనక మానరు—నన్నుఁగూర్చి యుచ్చైస్స్వనమున విలపింపక మానరు. ప్రణయామృతకలశమును బాదములతోఁ దన్నివైచుకొంటినే యని విచారింపకమానరు. ధర్మమే సత్యమైనచో, దైవమే సత్యమైనచో, ప్రేమయే సత్యమైనచో, నామాట యసత్యముకాదు. సత్యము! సత్యము!! ముమ్మాటికిని సత్యము !!!" అని యామె గిరుక్కున మరలి రాజమార్గమునుబట్టి పోయెను. జోగమ్మకూడ నామె ననుసరించియే పోయెను. వేంకటేశ్వరుఁడు ప్రతిభుఁడై యట్లే నిలువఁబడి పోయెను. అప్పు డాకస్మికముగ నప్రియత్నముగ నాతనివదనమునుండి "పోవే పిశాచీ!" అనుమాటలు వెలువడియెను.

"హా! పరమేశ్వరా! ఏమి యీదారుణ వైపరీత్యము!" అని యందఱు ననుకొనసాగిరి.

ఆంధ్ర ప్రచారిణి లిమిటెడ, కాకినాడ.

1. నవలా రత్నమాల:—

సంపాదకులు: శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు.

నియమావళి

ఈ కంపెనీవారిచే బ్రచురింపబడు గ్రంథపరంపరలో నిది మొదటిది. ఇందు నవరసభరితములగు నవలారత్నములు సంవత్సరమునకు పండ్రెండు వెలువడును. చక్కని బైండుతో క్రౌనుసైజున సుమారు 200 పుటలుగల మనోహరమగు రచనా చమత్కృతులతో నలరారుచుండును.

ఇందు చందాదారులగువార లీపరంపరలో బ్రచురింపబడు నూతన గ్రంథములన్నియు తప్పక తీసికొనుచుండవలెను. ఇందలి వెనుకటి పుస్తకములన్నియు గైకొనవలసిన యావశ్యకము లేదు. వలయుచో నవికూడ చందాదారుల వెలకే యొసంగబడును. ప్రవేశరుసుము 8 అణాలు.

గ్లేజు ప్రతి 1 కి చందాదారులకు వెల 10 అణాలు

పోస్టు ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

రఫ్......,,........... వెల 8 అణాలు ,,

గ్లేజు ప్రతులకు-ప్రవేశరుసుము, పోస్టుఖర్చులు సహా	1	సం॥రం	చందా	రు 9-8-0
,,	,,	½	,,	రు 5-0-0
రఫ్ ప్రతులకు	,,	1	,,	రు 8-0-0
,,	,,	½	,,	రు 4-4-0

కంపెనీ నిబంధనల ననుసరించి వాటాదారుల కీపరంపర లోని గ్రంథములు వలయుచో, వారలను చందాదారులుగ పరిగణించి అర్థమూల్యముననే ఆయాపుస్తకము లొసగబడును. కనీసము 1 షేరు నైన కలిగియున్న వారలకే యీ నియమము వర్తించును.

షేరు 1 కి రు 10 లు మాత్రమే.

షేరుధనముగాక వాటాదారునకు ప్రవేశరుసుము, పోస్టు ఖర్చులు సహా

గ్లేజు ప్రతులకు	1 సం॥ర	చందా	రు	5-12-0
,,	½	,,	రు	3-2- 0
రఫ్ ,,	1	,,	రు	5-0- 0
,,	½	,,	రు	2-12-0

షరా:—ఈ చందా మొత్తము లన్నియు ముందుగనే కంపెనీకి చెల్లించవలెను. వి. పి. లు చేయుటచే ప్రతి 1కి రు 0-5-0 లు చొప్పున పోస్టేజి, రెజిస్ట్రేషను ఖర్చులు అధికముగా నగును. కావున నీ వృధా వ్యయము లేకుండుటకై ముఖ్యముగా నీ విషయము గమనించవలెను. ఇతర వివరములు కార్యాలయమునకు వ్రాసిన తెలుపబడును.

కాకినాడ
15—9—38

బొలాంత్రపు సత్యనారాయణరావు,
మేనేజింగు డైరెక్టరు.

నవలా రత్నమాల నూతన ప్రచురములు

1 మాతృమందిరము 1 భాగము } శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వర
2 మాతృమందిరము 2 భాగము } కవులచే రచింపబడినది.

* * * *

ఆంధ్రప్రచారిణీ గ్రంథ నిలయమునందు వెలువడి, మావద్ద వెలకు లభించు నితరనవలారత్నము లీదిగువ పేర్కొన బడినవి. అయ్యవి డెమ్మీ సైజున, రఫ్ పేపరుతో ప్రతి 1కి సుమారు 200 పుటలు కలిగియుండును. ఈ సందర్భమున వాటి వెల కూడ తగ్గించి నవలారత్నమాలా చందాదారులకు ప్రతి 1కి 8 అణాలకు మాత్రమే యొసగబడును. ఇతరులకు 9 అణాలు.

—♦ డిటెక్టివు నవలలు. ♦—

1 మనోరమ
2 మాయావిని
3 "264" ౧ భాగము
4 "264" ౨ భాగము
5 రహస్యశోధనము
6 లీలావతి
7 శశిరేఖ
8 నీకేజయము ౧ భాగము
9 నీకేజయము ౨ భాగము

—♦ చారిత్రక నవలలు. ♦—

10 ప్రమదావనము
11 ఛత్రసాలుఁడు ౧ భాగము
12 ఛత్రసాలుఁడు ౨ భాగము
13 ధర్మపాలుఁడు ౧ భాగము
14 ధర్మపాలుఁడు ౨ భాగము
15 నాయకురాలి దర్పము ౧
16 నాయకురాలిదర్పము ౨
17 రాణిభవాని ౧ భాగము
18 రాణిభవాని ౨ భాగము
19 భగ్నహృదయుఁడు
20 పాదుషాహైదరాలీ

—♦ సాంసారిక నవలలు. ♦—

21 విశ్వప్రయత్నము
22 తిరుగుడుపెండ్లి
23 ప్రణయచాంచల్యము

—♦ సాంఘిక నవల. ♦—

24 కృష్ణకాంతుని మరణశాసనము

షరా: ఈ 24 నవలలును ఒకేమారు తీసుకొన్న చందాదారులకు రు 10లకు మాత్రమే యొసగబడును.

పు రా ణ ము లు.

1 శివపురాణము	౩	6 బ్రహ్మపురాణము	౧
2 డిటో	౪	7 డిటో	౨
3 డిటో	౫	8 డిటో	౩
4 డిటో	౬	9 వామనపురాణము	౧
5 డిటో	౭	10 డిటో	౨
		11 డిటో	౩

వెల:—ప్రతి 1 కి ఇతరులకు పోస్టేజి కాక 0—9—0 లు.
చందాదారులకు 0—8—0 లు.

బృందావనము

వేంకటపార్వతీశ్వరకవులచే నూతనముగ రచింపఁబడి ప్రకటింపఁబడిన పద్యకావ్యము. భక్తిరసప్రధానమై, మనోహరకథాసంవిధానముతో లలితపద్యములతో అలరారుచున్నది. యాంటిక్కు కాగితముపై, క్రౌన్సైజున చక్కగ ముద్రింపఁబడినది. వెల 0—8—0.

జాతీయగ్రంథమాలా ప్రచురములు

1 ప్రభుత్వధనము - మన బీదతనము
2 గాంధీమహాత్ముని లండను ఉపన్యాసములు
3 ఆధునిక రాజ్యాంగసంస్థలు 1-వ భాగము
4 డిటో 2-వ భాగము
5 హరిజనసమస్య
6 చీనాజాతీయోద్యమము 1-వ భాగము
7 డిటో 2-వ భాగము

ప్రతి 1 కి 0—12—0

☞ ఒక్కసారి తీసికొన్నచో ఏడుసంపుటములు రు 4—0—0 మాత్రమే. (పోస్టేజీవేరు)